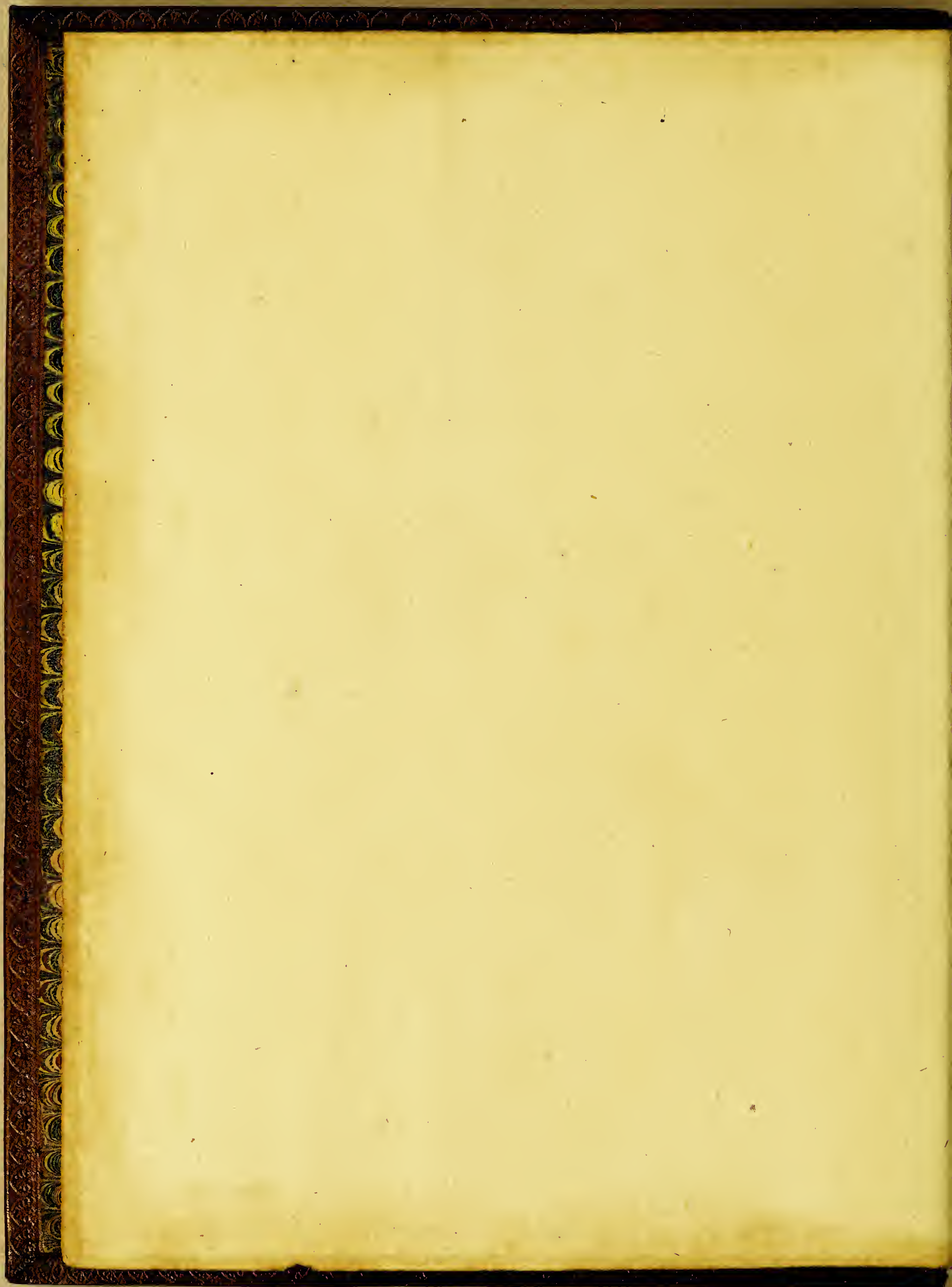

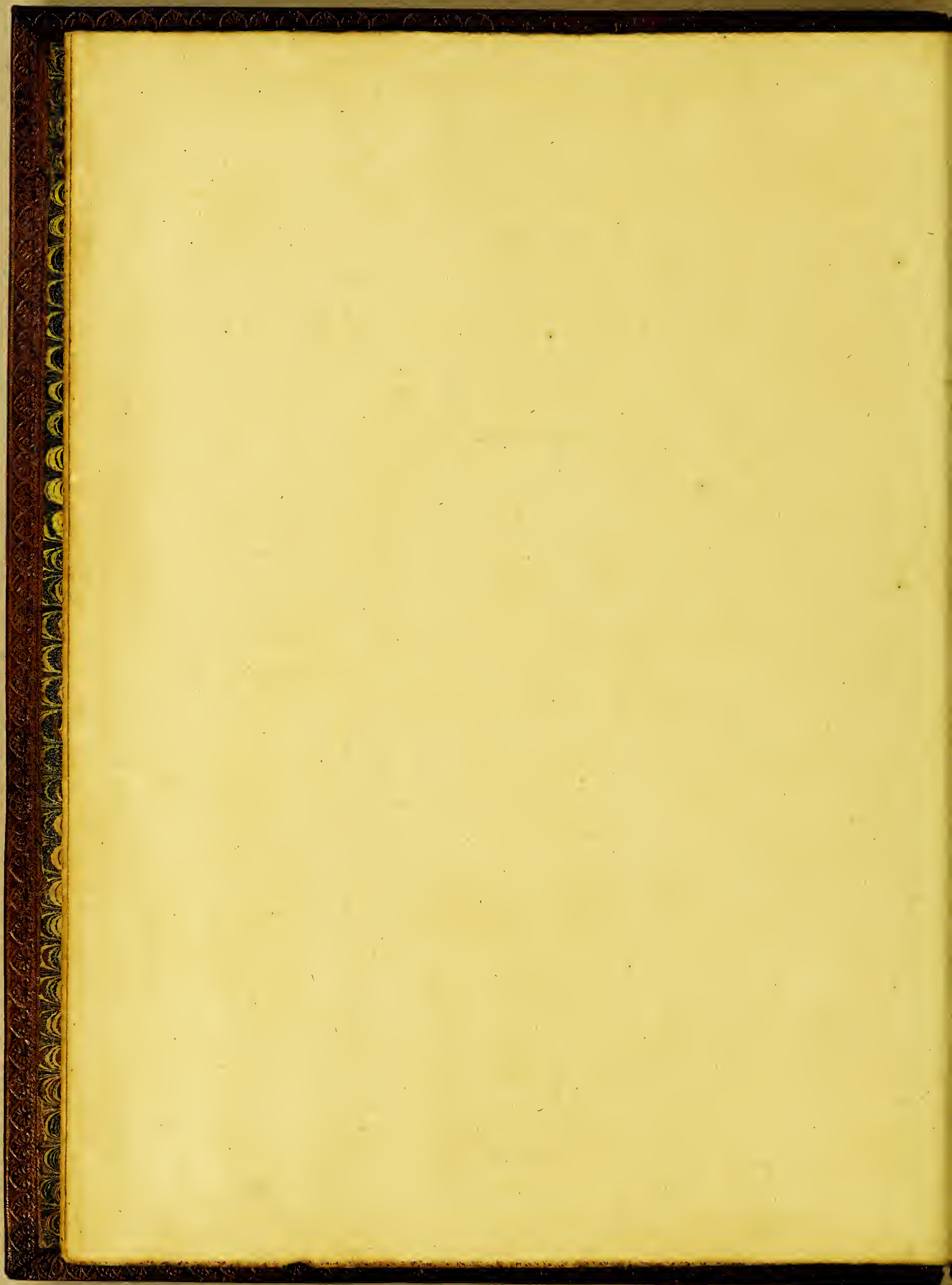

H T

GAUDEO.

Waerachtigh Verhael
Van de Schip-vaert op
OOST-INDIEN,

Ghedaen

By de acht Schepen, onder den Heer Admirael *Jacob van Neck*, en de Vice-Admirael *Wybrand van Warwijck*, van Amsterdam gezeylt in den jare 1598.

Hier achter is aen-ghevoeght

De Voyagie van Sebald de Weert, naer de Strate MAGALANES.

t'AMSTELREDAM,

Voor Iooſt Hartgerts, Boeck-verkooper in de Gaſt-huys-ſteegh/ in de Boeck-winckel/ bezijden 't Stadt-huys/ ANNO 1648.

Waerachtigh Verhael

VANDE

Schip-vaert op Oost-Indien, ghe-daen by de acht Schepen; in den Iare 1598. van Amsterdam uytgezeylt, onder 't beleyt van den Admi-rael *Jacob Cornelissz. van Neck*, en de Vice-Admi-rael *Wybrand van Warwijck*:

Ghetrocken

Uyt het Journael ofte Dagh-register, voor desen daer van ghedruckt; ende doorgaens, tot beter onderrechtinge des Lesers, uyt verscheyden andere Schrijvers verrijckt.

N den Jare onses Heeren 1598. hebben de Heeren Be-wint-hebbers van d'Oost-Indische Compagnie toe-gherust ses heerlijcke Schepen/ met twee Jachten / om te varen naer Oost-Indien. Dese Schepen / ende de Schippers daer op varende/waren genaemt/ als volgt: Het eerste Mauritius, daer Admirael op was Jacob Cor-nelissz. van Neck, Amsterdammer; Schipper Govert Jansz. ende Commijs Cornelis Heemskerck. Het tweede Amsterdam, daer Vice-Admirael op was Wybrand van Warwijck, mede Amsterdammer; Schipper Cornelis Jansz. Fortuyn. Het derde Hollandt, daer Schipper op was Symon Lambertsz. Mau, ende Commijs Uyte Nijn. Het vierde Zeelandt, daer Schipper op was Claes Jansz. Melck-nap. Het vijfde Gelderlandt, daer Schipper op was Jan Bruyn, ende Commijs Hans Hendricksz. Bouwer. Het seste Uytrecht, daer schip-per op was Jan Martsz. Het groote Jacht/ghenaemt Vrieslandt, daer Schipper op was Jan Cornelisz. Commijs Wouter Willekens. Ende 't kleyne Jacht/ghe-naemt Over-Ysel, daer Schipper op was Simon Jansz. Hoen; Commijs Arent Harmansz. van Alckmaer. Waren op alle de acht Schepen sterck ontrent 560 Man/ ende werden den 9 Maerte ghemonstert. *Toe-rustinge/ ende na-men van de Sche-pen/ ende Schip-pers.*

Den eersten Meye zijn sy uyt Texel t'zeyl gegaen met een Z. O. windt: Ende sagen den 15 dito het Eylandt Madera, met de Eylandekens daer omtrent ghe-leghen / die de Portugesen Desertas, dat is/ woest oft onbewoont noemen / ende *Die uyt Texel t'zeyle gaen.*

onse ghemeyne Schippers De Sarters. Den 17 passeerden sy de Eylanden van Canarien / als met name Gomera ende Palma: Ende den 23. de Ilhas de Cabo Verde, by den onsen de Zoute Eylanden ghenaemt/ende onder andere 't Eylandt Mayo, ende dat van Santjago. Den eersten Junij vingen sy een Schildt-padde/ weghende 143 pondt/Hollandtsch gewichte. Den 8 dito zijn sy de Linie Equinoctiael ghepasseert / ende den 25 dito de drooghten van Brasil, legghende op 18 graden bezuyden de selve Linie.

Schildt-padde die 143 pont weeght.

Passeren de Linie.

Den 24 Julij hebben sy de hooghte ghehadt van Caep de Bona Speranza, geleghen op 35 graden bezuyden de Linie: Ende saghen den 27 dito / veel langhe stroncken drijven/ sommige wel van 20. oft 25 vadem/ als oock groote menighte van Voghels / 't welck een goedt merck-teecken is van de selve Caep. Den 28 dito / nae dat sy des nachts een groote storm ghehadt hadden / saghen sy een Vree-vyer op de stenghe / 't welck soo klaer was lichtende / als offer een kaers op ghestaen hadde. Den 31 dito / hebben sy 't Landt van Caep de Bona Speranza ghesien.

Krijggen de hooghte van Caep de Bona Speransa.

Den 24 Augusti hebben sy 't Landt van S. Laurens, oft Madagascar ghesien/ ende des anderen daeghs ontrent de hoeck van 't selve Landt geanckert/'t welck 't eerste was dat sy een Ancker uytwierpen sint sy uyt Texel ghezeylt waren. Den 29 dito/ smorgens/ zijn sy de Caep S. Sebastiaen gepasseert/ ende 's daeghs daer nae de Caep Juliaen.

Anckeren onder de hoeck vã Madagascar.

Den 17 Septembris kreghen sy een Eylandt in't ghesichte / by den Portugesen genaemt Ilha do Cerne, 't welck groote blijschap maeckte onder de Schepen/als verhopende datter Water ende ander verversschinghe soude te bekomen zijn/ welcke sy noodigh van doen hadden / om dat het scheurbuyck sich onder de maets begost te verheffen. Daerom sy oock den 18 dito/ 's morgens/ met twee Schuyten volcks nae 't Landt gheroeyt zijn / waer van de eene een schoon besloten Haven ghevonden heeft / daer men wel met vijftigh Schepen soude hebben moghen in legghen / beschut van alle winden / ende met seer moye anckergrondt. De maets teghen den avondt weder t'Scheep komende/ brachten acht oft neghen groote ende seer veel kleyne Voghelen mede/die sy metter handt ghegrepen hadden/hebbende oock heel schoon Water gevonden/ dat van 't gebergte quam af-loopen / soo dat het de schoonste Haven is om te verversschen die men soude konnen wenschen.

Krijghen Ilha do Cerne oft Mauritius Eylandt in't gesicht.

Daer sy een goede Haven ende verversinghe vinden.

Den 20 dito is het meeste volck van alle de Schepen aen Landt geweest / alwaer een Predicatie ghedaen werdt by seker Dienaer/varende op 't Schip van den Vice-Admirael. Nae de Predicatie danckten ende loofden sy den Almoghenden Godt dat hy haer ter plaetse gebracht hadde daer sy haer verversschen mochten/want hadden sy daer niet aen-gekomen/veele en souden 't niet nae vertelt hebben. Dit Eylandt werdt van hun ghenaemt Mauritius, om oorsaeck een yeder ghenoegh bekent / onnoodigh alhier te verhalen. Den 21 dito zijn sy naer een ander plaetse van 't Lant gevaren/om te sien of daer eenigh volck op woonde/ maer en hebbender niet een mensch op vernomen. Hier vingense groote menighte Voghelen/die/als de maets daer by quamen/bleven sitten/ende niet eens en wisten van opvlieghen / alsoo dat syse metter handt grepen / daer door vermerckende dat het een onbewoont Landt moeste wesen.

Tamme Vogelen metter handt gegrepen.

Den 27 dito heeft seecker Indiaen / die sy de reyse te vooren van Madagascar mede ghebracht hadden / het Christen-gheloove aenghenomen / ende hem laten

Een Indiaen

Doopen/zijnde ghenaemt ghewozden Laurens. Den 29 dito hebben sy noch een ander plaetse op't voozschzeven Eylandt besocht/ daer veel Cocos boomen stonden/ waer van sy ettelijcke vzuchten mede bzachten/ maer vernamen nerghens gheen volck. Laet hem Doopen.

Beschrijvinghe van't Eylandt de Cerne, nu gheheeten Mauritius, legghende op 21 graden bezuyden de Linie Equinoctiael.

Dit Eylandt begrijpt vijftien mijlen in't ommegaen/ weynigh meer ofte min; ende heeft (soo ghesepdt is) een seer schoone Haven/ alwaer het vooz't gat hondert ende meer vademen diep is. Het is een seer hoogh bergh-achtigh Landt/ ende de Berghen zijnder heel groen bewassen met Boomen/ meest wilde/ dan datter somtijdts een Palm-boom ende Palmitas-boom onder loopt/ die nochtans veel beter ende schoonder zijn in de Valeyen. De Berghen zijnder soo hooghe/ dat het Landt meest den tijdt met Wolcken bedeckt is/ ende daer somtijdts sulcken roock over gaet/ datmen qualijck sien mach. Het isser meest al steenachtighe grondt: doch/ niet teghenstaende/ seer vzuchtbaer van wilde Boomen/ die soo dicht staen/ datmen der nauwelijcks dooz en mach passeeren. 't Hout van dese Boomen is soo schoonen Ebben-hout als in eenighe Landen mach gevonden wozden/ swart als peck/ende glat als Elpen-been; men vinter mede dat schoon roodt is/ ende ander/dat soo geel is als Wasch; ende is van't selve drieder ley tot een pzoeve mede ghebzacht in Hollandt/ ende uytnemende schoon bevonden. De Boomen hebben van buyten seer dicke groene schozssen/ ende daer onder het Ebben-hout. Dit Eylant heeft oock veel Palmitas-boomen, waer van de onse goede ververschinghe hadden. Dese wassen ghelijck de Cocos boomen/ende boven aen den boom is een dicke krop/die hieuwen sy af/ende daer was seker pit in/ 't welck sy uyt deden ende op aten/ daer somtijdts salaet van makende/ 't welck hare lichamen seer purgeerde: is soo wit ende soet als een Raep/ dan doozghesneden zijnde/ wat schelfferachtigh. De onse hebben op dit landt sekere hutten gemaeckt/ ende de siecken die sy t'scheep hadden daer in gebzacht/ die in kozter tijdt weder gesont wierden: waer uyt te bemercken was/ dat het een gesont Landt moeste wesen. De Zee isser uyttermaten visch-rijck/ soo de maets/ visschende met een Zeghe/ in eenen hael wel derde-half tonne visch vinghen/ ende konden het net qualijck aen-halen dooz de groote menighte der visschen/welcker ghelijcke by ons niet en zijn/uytgenomen Ael ende Baers/ die sy hier mede vonden/doch niet veel. Sy vinghen onder andere een Roch die soo groot was datter een heel Schip volcks twee maeltijden genoegh aen t'eten hadden. Daer zijn oock overvloedigh veel Schildtpadden/ soo groot/ dat de maets met haer vieren op een van de selve stonden/ welcke met haer alsoo voozt kroop: De schelpen oft schilden waren soo groot/ dat sy met haer tienen in een van die konden sitten. Het ghevoghelte/ ende met namen de Toztel-duyven/ zijnder met meenighte/ soo dat drie van de onse op eenen achtermiddagh ghevanghen hebben hondert ende vijftigh Toztel-duyven: ende hadden sy'er meer konnen dzagen/ soudender meer met der handt gegrepen ofte met stocken doodt ghesmeten hebben. Sy vondender oock wel Reyghers/ dan die kondense niet grijpen/

Margin notes: Grootte. Gestalte. Grondt. Gewas. Ebben-hout. Palmitas-boomen. Ghetemperthept van de locht. Visscherije. Groote Schildtpadden. Ghevoghelte.

grijpen/ maer werdense terstont uyt het gesichte quijt/ mits sy haren wijck in't geboomte namen. Daer waren oock wilde Gansen/doch weynigh/ende groote menighte van graeuwe Papegaeyen. Onder andere warender seecker Vogels/ seer soo groot als by ons de Swanen/ met groote hoofden/ ende op het hooft een vel/in maniere van een kapken/hadden geen vleughels/ dan in plaetse van dien/ 3. oft 4 swarte pennekens/ende daer haren steert soude staen/stonder 4. oft 5 gekrulde pluymkens/ van coleur graeuwachtigh. Dese Vogels noemden de onse Walgh-vogels, eensdeels om dat sy/hoe lang datmense oock sood/even hart ende taey bleven/ behalven de maghe ende borst/die seer goet waren: eensdeels oock/ om dat sy/ door de menighte van Tortel-duyfkens/ die sy konden bekomen/ genoeghsaem de walge kregen van de voorsz Vogels. Dit landt/op't welck de onse noch menschen noch geenerley viervoetigh gedierte en hebben konnen vinden/ is immers soo dienstelijck in't heen varen / om te verversschen / als 't Eylandt van S. Helena in't wederom keeren. Sy vondender wel 300 pont Wasch / daer Grieckſche letters op stonden / als oock een Bove-net / met een Windt-boom/ ende groote Ree/waer uyt sy wel saghen datter een Schip moest ghebleven zijn. De Vice-Admirael heeft op dit Eylandt aen een Boom doen ophangen seecker compartement van hout/om/offer eenige Schepen aen quamen/dat sy sien souden datter Christenen geweest waren; Hier op waren gesneden de wapens van Hollandt/ Zeelandt ende Amstelredam/ met dese woorden: Christianos Reformados, Gereformeerde Christenen. De selve Vice-Admirael heeft oock op een vlacke plaetse alhier/wel vier mael soo groot als den Dam tot Amsterdam/een Tuyn laten afpalen/ende die met allerhande vruchten bezaeyt ende beplant/om te sien offer yet soude willen wassen/ ende dat tot voordeel van andere Schepen/ die daer souden moghen komen om haer te verversschen/ latende daer met eenen sommige Hoenderen/ om voort te setten ende te vermenighvuldigen.

Walgh-vogels.

Tot den Leser.

De schepen verstrecken van malkanderen.

DE goetgunstighe Leser sal weten, hoe dat alle de acht Schepen by den anderen zijn gebleven tot neffens de Cabo de Bona Speranza, alwaer sy door groot onweder op den 8 Augustij 1598. van den anderen gheraeckt zijn: ende de vijve, namentlijck Amsterdam, Zeelandt, Gelderlandt, Uytrecht, ende 't groote Jacht, ghenaemt Vrieslandt, zijn vervallen op't Eylandt Mauritius, daer sy veertien daghen stil laghen, sonder van d'ander drie, namentlijck Mauritius, Hollandia, ende 't kleyne Jacht, ghenaemt Over-Yssel, te weten: welcke drie aen't Eylandt Santa Maria gelandet waren, ende van daer t'zeyl gegaen naer Bantam. Waerom wy eerst in't korte sullen verhalen wat haer op't voorschreven Eylandt tot Bantam, ende op de wederom reyse bejeghent is, ende dan weder keeren tot onse voorghenomen beschrijvinghe van de eerste vijf Schepen.

De drie Schepen ghekomen zijnde onder 't Eylandt S. Maria, hebben aldaer voor eerst den Coning ofte Phulo gevangen genomen/ die voor sijn los-geldt gaf een Koe met een vet Kalf. Sy en vonden op dit Eylandt niet besonders / want het was buyten tijts/ende d'Oraenjen en hadden maer bloessem/doch Suyckerriet ende Hoenderen warender tamelijck wel te bekomen. Daer leggende/sagen sy een vreemt weyt-spel. In een Canoa oft Schuytjen waren seeckere Indianen, die een Walvisch in't gesicht hadden: ende om dien te vangen / voeren daer nae toe/

toe/ende wierpen hem een Harpoen-yser in't lijf/ daer een lange touw/van bassten van boomen gemaeckt/vast aen was; de walvisch hem ghequetst vindende/ schoot door't water/eñ sy lieten hem soo lange bot met het tou/als 't selve mocht recken: doe trock hy de Canoa voort/die slingerende of het een stroyken geweest hadde: dan de Indianen, haer verlatende op het swemmen/ pasten daer niet op/ of sy omgetrocken werden. Dit een tijdt lang geduert hebbende/is hy ten lesten machteloos ghewordden/ende sy trocken hem tusschen windt ende water onder't landt/ alwaer sy hem met het leeghste water in stucken hieuwen/ ende elck nam daer van soo veel als hy begeerde. De onse konden daer mede genoegh van ghekregen hebben/maer het sach'er soo speckachtigh uyt/dat sy't niet en begeerden. Hoe de Indianen de Walvisschen vanghen.

Van daer voeren sy nae de groote Baye van Anton Gil, alwaer sy hare vaten vulden met water. De Indiaen/die sy d'ander reys mede genomen hadden/ghenaemt Madagascar, mocht hier wel ghebleven hebben/dan seyde/dat hy'er onbekent was/ende liever wilde met den onsen ghekleedt gaen/dan daer naeckt. In dese Baye en bleven sy maer vijf daghen / vermidts datter weynigh oft gheen ververschinghe te bekomen was/uyt oorsake dat de Coningen teghen den anderen Oorlooghden/ ende een van haer doodt gheslagen was/ soo dat de Inwoonders selve van hongher ende ghebreck verginghen.

T'zeyl gegaen zijnde na de voorsz. vijf dagen / zijn sy met goeden spoet gekomen tot voor de Stadt Bantam, op den 26 Novembris 1598. Ende hebben terstont de vrientschap gesocht van die van der Stadt/ varende te dien eynde/Cornelis Heemskerck, Commijs op den Admirael/ aen landt / om met haer te handelen/ doch sy meenden het waren de selve luyden/die't Jaer te vooren van daer ghescheyden waren / ende hadden sich soo langhe in Zee ghehouden; daer by segghende dat het Zee-roovers waren / ghelijck haer de Portugesen voor desen wijs ghemaeckt hadden. De onse hebben haer selve verdedight/ ende aen landt gesonden den Abdul, die sy d'ander reys mede genomen hadden. Dese met haer spreeckende/maeckte dat sy gehoor kreghen/ende hare gheschencken presenteerden aen den Coning / die maer een Kindt en was: dan de overste Gouverneur oft Cipate, die Coninglijcke macht hadde/heeft de geschencken uyt 's Coninckx name seer danckelijck ontfanghen: namelijck een Verguldén Kop / met seeckere Fluweelen ende Zijde Lakenen/eenige schoone Glasen ende Verguldé Spieghels. Daer-beneffens werden hun overghelevert de ghezeghelde Brieven van de Ho: Mog: Heeren Staten / ende sijne Princelijcke Excellentie / welcke met grooter eerbiedinge/ al kruppende/ werden ontfanghen. Dit aldus ghepasseert zijnde/ hebben sy met die van Bantam begonnen te handelen / soo dat sy / eer vijf weken ten eynde quamen / meest alle hare ladinge hadden. By de vier weecken voor Bantam gelegen hebbende/quamen d'ander vijf Schepen/wel ghecondition-neert/ aen-gezeylt / geen ofte weynigh kranck volck hebbende. Daer sagh men hare Topstanders ende Vlaggen waeyen/elck den anderen eere aen-doende met schieten ende vergasten/ naer des landts gebruyck. De Prauwen quamen haer stracks aen boort met allerhande ververschinghe / die sy om tinne-werck tegen den onsen vermanghelden / ghevende voor een tinne-lepel soo veel eetwaren als eender in een dagh ofte twee van doen hadde. 't En dede de eerste drie Schepen gheen goet/dat Abdul verklaert hadde/datter noch soo veel Schepen achter waren/ende noch andere quamen uyt Zeelandt / want moesten daerom voor 55 pont Pepers/eerst drie/ende daer na vier Realen van achten geven/ ende 't was al

De drie Schepen komen voor Bantam.

Daer sy versoecken met vriendtschappe te mogen handelen.

Ende den Coningh beschencken.

Handelinge met die van Bantam.

De schepen komen wederom by een.

al om Realen dat de Inwoonders riepen/ de kramerijen en warender verre-na soo wel niet begeert. Tot de voorschreven drie eerst aen-gekomen Schepen heefter noch een op Hollandt geladen/ te weten het groote Jacht genaemt Vrieslandt. Dese / naer dat sy wel vol gheladen waren / deden aen Landt de wete / dat sy vertrecken wilden / om een yeder te betalen: Ende daer nae wel versien zijnde/ van Rijs en ander verversschinge/ zijn sy op den 11 Januarij 1599. vertrocken/ ende onder Sumatra gezeylt/ daer sy haer Water in-namen/ want het Water tot Bantam haest wit wordt/ ende op 't leste vol Mayen komt. Op Sumatra mangelden sy voor Messen/ Spieghels/ Lepels/ Naelden/ Bellen ende diergelijcke kramerije/ veel fruyten/ als Meloenen/ Concommers/ Ajuyn/ Loock/ ende oock wat Pepers / die uytnemende goedt was. Seeckere daghen voor haer vertreck van Bantam, namen de 4 andere Schepen/ die gedestineert waren om na de Molucas te varen/ aen de gheladene Schepen oorlof/ ende gingen des nachts t'zeyle/ met soo grooten ghetier van schieten dat het over 't gheheele Eylandt dreunde/ ende gantsch Bantam op de been was / niet wetende watter gaens mocht wesen: dan siende dat de Schepen vertrocken/ waren daer over seer verblijt/ want het haer seer qualijck behaeghde/ dat de onse met acht Schepen op de reede lagen.

Ende de vierde keeren/ ghieladen zijnde/ naer huys toe.

De vier Schepen van Sumatra t'zeyl ghegaen zijnde / zijn met goeden spoedt ghekomen onder 't Eylandt S. Helena, alwaer sy haer acht daghen ververscht hebben. Dit Eylandt bevonden sy wel / als Jan Huyghe van Linschoten schrijft/ vol van allerley overbloedt/ als Geyten/ Bocken/ wilde Verckens/ Veldt-hoenders/ Duyven/ ende diergelijcke/ maer door 't schieten van al het volck van verscheyden Schepen/ die daer aen komen ende loopen jaghen/ zijnse soo schou ende quaedt om krijgen/ dattet te veel moeyten was daer nae te talen. De Geytjens gheschoten zijnde liepen op de steyle berghen / daerse niet moghelijck en waren om krijghen. Visch en konden sy mede soo veel niet vanghen als sy wel geerne ghehadt hadden / dan namen daer soo veel Waters in / als sy tot Huys toe van doen hadden.

Komen onder 't Eylandt S. Helena/ daer sy haer ververschen.

Sy hebben hier op-ghieset ende laten staen eenen Pieter Gijsbrechtsz. Hooghbootsman van 't groote Jacht / om dat hy sijn Schipper gheslaghen hadde; hem latende een deel broodts/ Oly/ Rijs/ hoecken om Visch te vangen/ met een Roer ende een deel buskruyt/ ende seyden hem soo adieu.

Den 19 Julij 1599. zijn sy onbeseert ende sonder eenigh ongheluck in Texel ghekomen/ den Heere niet konnende te vollen dancken van soo goeden ende spoedighen reyse als hy haer verleent hadde/ want sy waren ghieladen met vier hondert last Pepers/ hondert last Naghelen/ wat Massa oft Foelie/ Notemuschaten/ ende Caneel: Ende hadden dese verre reyse gins ende weder ghedaen in min dan 15 Maenden/ ghezeylt hebbende bet dan acht duysent mijlen weeghs.

Ende zeylen van daer naer Texel.

De Heeren Bewinthebbers trocken terstont van Amsterdam naer Texel/ om aldaer ordre te stellen / ende de Commijs Cornelis Heemskerck met Hendrick Buyck reysden naer zijn Excellentie/ die sy brieven brachten met kostelijcke ghieschencken van den Coning van Bantam.

Den 27 Julij is den Admirael met het Schip Hollandia voor de Stadt Amsterdam gekomen/ met groot geklanck van 8 Trompetten/ werden van Stadts wege met Wijn beschoncken/ ende men luyde van blyschap alle de klocken.

Volght

Volght nu de beſchrijvinghe van de reyſe van d'ander vier Schepen op de Moluccas.

Van de vijf Schepen leſt tot Bantam aenghekomen werdt het een (ſoo ghe-ſeydt is) mede gheladen op Hollandt: Ende d'ander viere / namentlijck Am-ſterdam, Zeelandt, Gelderlandt, ende Uytrecht, over de welcke als Admirael commandeerde Wybrandt van Warwijck, ende Jacob Heemſkerck als Vice-Ad-mirael / zijn den 8 Januarij 1599. van Bantam t'zeyl ghegaen nae de Eylanden van Molucken: Ende hebben den 13 dito des morgens geanckert voor de ſtadt Jaccatra ontrent een mijle van 't Landt / alwaer de Sabandar haer terſtont is aen boordt ghekomen met een Prauken / vraghende wat ſy begheerden / daer op de Vice-Admirael gheantwoordt hebbende/ dat ſy daer gheanckert lagen om ver-verſchinghe te koopen / ſoo hebben d'Inwoonders gheſeydt dat ſy wel te vrede waren/ ende datter van als ghenoegh te bekomen was / preſenterende den onſen ſeecker fruyt ghenaemt Mangas, by ons hier vooren in de eerſte Schip-vaerdt beſchreven / waer teghen de Vice-Admirael haer vereerde met een Spieghel-ken/ ende andere glaeſkens van kleynder weerden. *D'Ander 4 Sche-pen gaen van Ban-tam t'zeyl-le / ende anckeren voor Jaccatra.*

Den 21 dito/ na dat ſy ontrent 4. oft 5 daghen in Zee geweeſt hadden/ zijn ſy wederom nae de Wal toe-gheloopen/ende des nachts ghekomen voor de Stadt Tubaon, oft Tuban. Den 22. 's morgens vroegh zijnder twee ſloepen met volck naer 't Landt gheroeyt / ende des avondts weder aen boordt ghekomen / mede brengende een Edelman van het Landt/ 't welck een Portugeſe was/ ende had-de 't Chriſten-gheloove verſaeckt. Deſe Renegado ſprack met den Admirael/ ende ſeyde/ ſoo ſy daer drie oft vier Maenden wilden wachten/ ſouden ladinghe ghenoegh moghen krijghen tot haer believen. *Komen voor de Stadt Tuban.*

Den 23 dito weder aen Landt gevaren zijnde/ ende den Coning eenige kley-ne gheſchencken vereert hebbende / zijn ſy 's avondts aen boordt ghekomen met wel 19 ſacken Rijs/ die de Coning haer voor de ſelve vereeringhe gheſchoncken hadde. Den 24. 's morghens / zijnder twee Sloepen aen Landt ghevaren/ om den Coning te ontfanghen / die gheſeydt hadde aen boordt te willen komen om de Schepen te beſichtighen. Aen Landt komende heeft de Coning onſen Vice-Admirael in zijn Paleys ghebracht / hem toonende alle zijn Vrouwen ende Jong-vrouwen/ als oock alle ſijn Peerden / die ſeer ſchoon ende wel ghehabent waren. Des middaeghs is de Vice-Admirael met des Coninghs Soone aen boort gekomen/want de Coning ſelfs niet en wilde. Sijn Soone voer 's avonts weder aen Landt / ende wierdt uyt de vier Schepen met 16 ſcheuten grof ghe-ſchut vereert / waer in hy een goedt behaghen hadde. Sy hadden hem ſeer ghenoodt met haer te willen eten ende drincken / maer hy heeft het om ſij-nes wets wille ghewevghert.

Beſchrijvinghe van de Stadt Tuban, gheleghen op't Eylandt Java Major.

Deſe Stadt Tuban is een fraeye koop-ſtadt / rondtſ-om bemuert / ende met houten poorten beſet/die ſeer net op haer maniere gemaeckt zijn/ ende is wel de ſchoonſte Stad op 't Eylandt Java. De Coning/na dat de onſe van de Inwoon-

Coningh van Tuban ende sijnen staet.

ders verstonden/is de machtighste Coning van gantsch Java, ende kan/als hy te velde wil trecken / in 24 uren tijdts ettelijcke duysendt Mannen by een hebben/ soo te Paerde/ als te Voet; Hy houdt seer grooten staet/ ende een Coninghlijck Hof/met veel Edeldoms. Was een dick vet Man van middelbare stature. De ghemeenschap van de onse was hem seer lief ende weert. Op een tijt/ soo de onse naer Landt voeren/quam hy met zijn Edelen ende Slaven nae 't strandt/ sittende met de beenen cruys-wijs over malkanderen/als by ons de kleermakers/ op zijnen Olyphant / in een Huysken als een Casteelken / ter zijden afgheschut/ ende met een of-dack boven zijn hooft / om den regen/ oft Sonne-schijn te weeren: Hy hadde een swart Fluweelen Pijken aen/ met wijde mouwen / ende die hem vergheselschapten waren gheweert / soo (als ghy in seecker conterfeytsel sien meught) met Roers ende langhe Spiessen/ die seer fraey zijn/ beter ende langher als in ons Landt/ ende sommige hebben aen 't eynde twee lang-uytsteeckende Ysers. Die den Olyphant regeerde / konde hem met een haecxken trecken waer 't hem beliefde/zijnde bynaest soo ras als een Peerdt. De Coning quam selfs tot den onsen uyt/ rijdende de Sloepen tegen.

Sijn Paleys.

Aen Landt komende/ ging de Coning haer voor/ ende leydese tot in zijn Paleys / het welck seer groot is / ende veel vertrecken heeft. Sy ginghen ten eersten vijf trappen opwaert door een nauwe poort / doch grooter als de ghemeene poorten (want sy daer te Lande seer enge ende leege poorten hebben) ende quamen alsoo in't principael Paleys/wiens muren waren van gebacken steen/ende de vloer gheplavept met steenen / als by ons de estricken. Eer sy noch in't Paleys quamen/ saghen sy de stallen/daer in dat staen des Coninghs Olyphanten/ elck hebbende een eyghen dack staende op vier pilaren. In't midden staet een groote hooghe pael / aen welcke de Olyphanten met een keten aen haren voorsten voet ghesloten staen. De grootste is een quaet ende fel Beest/ dat meenigh Mensche vernielt heeft / ende als noch gheboden werdende desen oft ghenen te dooden / doet niet alleenlijck dat / maer werpt oock den dooden op zijn rugghe voor des Coninghs voeten. Hy is seer groot / sterck / ende wel twee Mans lenghte hoogh. De Coningh sitter op / als hy teghen zijne vyanden ten strijde gaet. Sijn snuyt was de helft wit / ende hy weter een gheweer mede te voeren / ende met het selve soo wel om te gaen / als eenigh Man. De ander Olyphanten waren twaelf in ghetale / kleynder dan den voorgaenden / maer elck om schoonst. Werden alle daghe elck besonder ghebracht in een Gracht by des Coninghs Paleys / daer sy in't Water ghewasschen worden / ende hare Meesters leerense legghen / omkeeren ende meer andere dierghelijcke konsten.

Olyphanten.

Bagagie-kamer.

In't Paleys komende / werdt hun voor eerst ghetoont een seecker Huys/ ghelijck als in seecker conterfeytsel te sien is ; hier werdt des Koninghs bagagie bewaert in sekere kisten / die'r veel waren / ende twee drie hoogh op malkanderen stonden / zijnde 't heele Huys daer af vol. Als hy erghens treckt/ neemt hy al dees bagagie met hem. Naest daer aen is het Huys daer zijne strijdende Hanen in bewaert worden / hanghende elck in een korf ; als by ons de Lewericks-korven ghemaeckt van stocken by-naest twee vingheren dick. Dese hebben al mede hare toesienders / diese voeren / schoon maecken / ende leeren vechten ; sy zijn te quader om dat sy aldus ghesloten sitten / ghelijck met ons de bandt-honden de quaedtste zijn / ende vechten met sulcken furie dattet wonder

Hanen-huys.

der

der om sien is / ghelijck men in de voorgaende Schip-vaerdt breeder mach le-
sen. Volght het Huys van de Papegayen / welcke niet en zijn soodanighe alsser Papegayen-huys.
by ons in menighte ghebracht worden / maer veel schoonder / ende niet heel
groot. De Portugesen noemense Noiras. Op de borst ende beneden 't heele lijf
zijn sy schoon glinsterende root / hebbende boven op den rugghe een goudt-gee-
le placke/de vleughels zijn groen ende blaeuw onder malkanderen ghemengelt/
onder de vleughels zijnse seer schoon incarnaet. Sy zijn in gheheel Indien/
hier meer ende daer min / soo begheert / dat sy van acht tot over de tien Rea-
len van achten het stuck konnen ghelden. De onse hebbender een / doch niet
van dese schoonste / levende t'Amsterdam ghebrocht / die 170 gulden heeft mo-
ghen ghelden. Jan Huyghen schrijft dat de Portugesen dickwils versocht heb-
ben dese Papegayen over te brenghen / maer te vergheefs / ende dat van we-
ghen hare teerheydt. Sijn seer vriendelijck / ende weten hare Meesters won-
der nau te kennen ende streelen / pluysen hem zijnen baert / ende hooft-hayr/
tasten hem in de mondt ende ooren / sonder seer doen ; maer een vreemde / als
die haer aen komt / bijten sy als een quade Hondt. Van daer leyde de Coning Honden-huys.
de onse in zijn Honden-huys / die mede elck besonder ghebonden stonden / ende
haren besonderen Meester hadden / diese leerde / soo tot de Jacht / als anders.
De Coning vraeghde offer in Hollandt groote Honden waren / waer op sy ant-
woorden dat jae / ende wel soo groot als des Koninghs kleyne Peerden / oock
soo fel dat sy teghen een Man durven onthouwen / ende die somtijdts oock wel
vernielen. Hy vraeghde vorder/ offer oock groote Peerden waren/ sy antwoor-
den / soo groot als uwe kleyne Olyphanten / daer de Coning om lachte / mey-
nende dat sy jockten/maer siende dat het ernst was/ heeft begheert datmen hem
een van die groote Peerden ende Honden wilde brenghen/'t welck sy seyden niet
wel moghelijck te wesen om doen.

Wt het Paleys van den Coningh komende / ende door een engh poortken
gaende moet men over een steene brugghe / ende dan komt men neffens 't Huys
ofte plaetse van de Eenden / zijnde van sulcken fatsoen als de onse / dan groo- Eenden-huys.
ter / ende meest al wit. Sy warender in seer grooten ghetale / ende hadden bo-
ven haer (als men in seker conterfeytsel sien mach) een dack/ tot beschut van de
hitte der Sonnen ; hare eyeren zijn de helft grooter als Hennen eyeren. Wt de- Vrouwen huys.
sen Hof bracht haer de Coning weder door een enghe poorte / in seecker vertreck
by vier van zijne getrouwde Wijven/waer van de twee oudtste hem te ghemoet
quamen / staende neffens de deure. By dese vier Vrouwen hadd' hy ses Soo-
nen ende twee Dochters. In de kamer komende saghense zijne twee jonghste
ghetrouwde Vrouwen achter een mat kijckende / dese werden van seeckere ou-
de Slavinnen ghedient. Buyten dit Huys saten seeckere zijne by-wijven / al
ghekleedt met fijne Katoene doecken. Daer nae werdense wederom door een
nauw poortjen / daer een dick Man niet wel door en soude konnen / in een
plaetse gheleydt / die met een muer af-gheschoten was : alwaer haer een heel
deel van des Coninghs by-wijven vertoonden/sittende in ordeninghe ende ghe-
kleedt als de voorgaende : dese hebben hare wooninghen rondt-om de muer/
ende de minste dient altijdt de meeste / nae dat sy by den Coningh in meerder
oft minder estime zijn. Van dees plaetse quamense noch in een ander / die me-
de met by-wijven beset als vooren / soo dat sy in alles wel drie hondert sterck
waren.

De Leser sal weten dat de Hollanders twee mael dese Heerlijckheydt des Conings van Tuban gesien hebben/ maer niet al op een tijdt: de leste reyse waren sy stercker van volck/daerom al de reste gewesen werdt door een enge poortken buyten 't Paleys te gaen/ ende bleven alleen haerder drie by den Coningh/ die haer bracht in de Kamer van de Tortel-duyven/ zijnde sijn Slaep-kamer: daer gingh hy legghen op een Bedde van Zijde/ met vlock-zijde ghevult/ ende de Kussens van ghelijcke. De Bedtstede was als een Outaer ghemaeckt/ van de grondt op van graeuwe steen/ rondtom behouwen met loof-werck/ ende boven/ daer 't Bedde op lagh/ wat breeder/ doch al mede van steen: 't welck ghedaen werdt om de koelte. Daer werdt voor de drie Hollanders een Matgen ghespreyt/ om op te sitten/ plat op de Aerde neder/ 't welck alsoo haer manier is: ende de Coning ondervraeghde haer wat sy voor een Prins ofte Heer hadden/ 't welck sy hem door een Tolck wijdt ende breedt vertelden. Van krijghssaecken hoort hy alderliefst/ ende was seer verwondert als de onse hem seyden dat sy soo meenigh Jaer teghen den Coning van Spaenjen gheoorlooght/ ende hem soo veel stercke Steden af-ghewonnen hadden: als oock/ dat sy soo veel volcks te paerde ende te voete/ maer voornemelijck soo veel Schepen van Oorloghe te Water brochten. Terwijlen dat dit discours gheschiede/ quamder een oude Slavinne/ draghende op haren rugghe een van des Conings Dochters/ ende die neder-settende voor sijn Bedde; Sy hadde dicke Goude ge-emailleerde arm-ringhen aen hare armen/ ende stondt alsoo metten Coning haren Vader en speelde/ wiens Slaep-kamer mede al open was/ ghelijck meest alle de Huysen op Java zijn/ om de koelte wille/ ende worden met Gordijnen toe-gheschoven/ alst haer belieft. De Tortel-duyven hinghender binnen in korven/ welcker sporten alle ghereghen waren met koralen van verscheyden coleuren/ dat seer fraey ende cierlijck om sien was: rondtom sijn Bedde hingh het daer vol af.

Slaep-kamer.

De Coning liet den onsen oock sijne Peerde-stallen sien/ welck seven in ghetale waren/maer in elck en was niet meer dan een Peert aen sijn kribbe gebonden. De stallen waren ter zijde al met sporten gemaeckt/ende onder met tralien/ daer de vuyligheydt door viel/ende wech ghedaen werdt/ soo dat meenigh Borgers Huys soo goet ofte fraey niet en was als dese stallen. De Peerden waren niet groot/maer schoon: dun van beenen/ende seer snel in't loopen. Worden by den Indianen in weerde gehouden/ om datter niet al te veel en zijn. Het tuygh is op haer maniere vry cierlijck/ soo dat het by ons al wat besonders zijn soude/ ende voor fraey ghehouden worden.

Peerde-stallen.

In dese Stadt woonen seer veel Edelluyden/ die grooten handel doen in't koopen ende verkoopen van Zijde/ Kamelot/ Catoene Lijnwaet/ ende kleetjens die sy om't lijf draghen/ende aldaer oock wel gemaeckt worden. Sy laden hare Joncken oft Schepen met Peper/ ende voerense naer Baly, alwaer sy hare waeren vermangelen aen kleetjens van slecht katoenen doeck/die aldaer met meenighte gebrocht worden. Dit goetjen aldus ingemangelt hebbende/voeren sy wijder naer Banda, Ternate, die Philippinas, ende ander omleggende Landen/ daer sy die kleetjens weder vermanghelen aen Foelie/ Noten ende Naghelen/ ende daer mede geladen zijnde/ keeren sy weder na huys. De gemeene man geneert hem ghemeenelijck met visschen/ ende beesten aen te houden/ want aldaer seer veel vee is. Dese beesten drijven sy smorgens uyt/ende halense savonts we-

Handelinge van Tuban.

den

der t'huys. Hare kleedinge is een doeck om 't lijf/ende boven naeckt/ende voorts een Cris ofte Poenjaert aen den riem. De Edelluyden draghen veel-tijdts een pijtgen van Camelot / waer mede sy seer proncken ende trotsen op haer gheweer. Die van eenighen staet zijn / hebben veel Slaven / die seer nauwe op haer passen / jae sullen nauw eens buyten de deur gaen / oft hebben tien ofte twaelf dienaers achter haer ; ende waer sy gaen / wordt haer een kofferken met Betelle-bladeren nae ghedraghen/ die sy met kalck ende groene Noten eten / ende onder malkanderen knauwen / tot dat alle de vochtigheydt daer uyt is / ende alsdan spouwen sy de reste uyt. Sy hebben grooten sin ende genoeghte in Peerden/ende zijnder seer hooghmoedigh mede. De zadels van haer Peerden zijn seer kostelijck/ eenighe van Fluweel/ende andere van Spaens leder ghemaeckt/waer op gheschildert zijn seer afgrijselijcke Draken ende Duyvels / welcke meest Vergult zijn/van fatsoene seer als onse zadels/maer achter niet wel soo hoogh. Hare toomen zijn met ghesteente verciert / wit ghelijck Albast. De ghebitten zijn oock seer kostelijck gemaeckt. De schildekens ter zijden aen der Peerden mont zijn gemeynlijck van Silver/ sommighe wit/ sommighe vergult/ eenighe oock van Kooper / elck naer sijnen staet. Sy rijden dickmaels met haer drien / vieren ofte meer buyten der Stadt / elckanderen daer trotsende in't rijden / soo in't rondt als anders / om te sien wie sijn Peert best bedwinghen ende regeeren kan/ in't draeyen/ wenden/ springhen/ende andersins ; 't welck seer fraey ende lustigh toe-gaet. Sy hebben gemeenlijck een spies van hout/ die seer licht ende dun is/waer mede sy fraey ende konstigh weten te leven in het Tornoyen/ steecken/ende d'een d'ander na te jagen/even of sy op elckanderen seer ghestoort waren : ende als sy den anderen na by komen/ soo sal de achterste / die den anderen nae rijdt / sijn Spiesse laten dalen / ende rijden alsoo voorby den anderen heen/ alsdan sal hy sijn Peert de spooren gheven/ende voor uyt rennen soo hart als het Peert loopen kan : dan komt den anderen/ende jaeght hem weder nae/ende dat duert soo langh tot dat de Peerden heel moede zijn. Dusdanighe Tornoy-spel hebben de onse ghesien op den 23 Januarij 1599. van veel Edelluyden / ende gheschiede op de Marckt/tot een vereeringhe van onse Koopluyden/ de Coning daer selve by zijnde / ende mede te Peerde sittende/ oft somtijdts op sijnen Olyphant. Sijn kleedinghe was een doeck om 't lijf / met een swart Fluweelen mantelken ofte pijken/ende een Cris aen den riem/ wiens heft ghemaeckt was van Goudt / met een Duyvels tronije daer op. Hadden veel Peerden by haer/ ende soo haest het een moede was / werdt hun weder een ander versch toegebracht. In somma/ hielden haer gantsch statigh ende magnifijcq / soo dat het een lust om sien was.

Kleedinghe. Tornoy-spel.

Den 24 Januarij 1599. 's nachts/zijn de twee Schepen/namelijck de Vice-Admirael ende Zeelandt van Tuban t'zeyl gegaen. De ander twee moesten noch Beesten ende Rijs innemen/ die sy van den Coningh ghekocht hadden/ende zijn den 26 dito ghevolght/ anckerende dien avondt onder 't Landt Java ende Madura, welck een Eylandeken is / hier voorren in de eerste Schip-vaert beschreven. Den 27 dito zijn sy gheanckert voor een Stedeken/ genaemt Joartan, mede hier vooren beschreven. Sy voeren aen Landt / om een Lootsman te bekomen / die haer in de Moluckische Eylanden brengen soude/ maer en hebben gheen konnen krijgen. Den 28 voeren sy weder aen landt/eñ brochten den Sabandar aen boort. Des namiddaeghs quam oock des Conings Broeder aen boort/ende bracht een ghe-

De schepen gaen van Tuban t'zeyle.

gheſchenck mede voor den Vice-Admirael. Doen ſpraken ſy oock een Duytſ-
man/ die daer woonachtigh was/ ende grooten handel dreef met Peper/ Noten
ende Naghelen. Den 30 dito/hebben ſy een Lootſman ghekreghen. Maer des
nachts iſſer een Schuyt met Volck aen den Vice-Admirael ghekomen/welcke
tijdinge brachten / datter wel 40 Man/ ſoo van den Admirael als van 't Schip
Uytrecht, op Madura ghevangen waren/ in een Stedeken / genaemt Aroſabaya,
't welck ſeer vaſt ende ſterck is. Den 31 dito / is haer de Renegado van Tuban
nae gekomen/ ende heeft den Vice-Admirael een ſchoone ſchenckagie gebracht/
uyt den naem van den Coning/die ſijne Princelijcke Excellentie daer mede ver-
eerde / ende was een Cris ofte Poenjaert / met koſtelijcke ende fraeye Spieſſen.
Het handt-ghevest van de Cris was des Coninghs eyghen conterfeytſel / ghe-
maeckt van klaer Goudt ende edel geſteenten/ende wel 500 guldens weerdigh/
het lemmer was geblammet/ ende gemaeckt op hare maniere.

40 Hollanders op Madura ghevangen.

Schenckagie des Conings van Tuban aen ſijn Excellentie.

Den eerſten Februarij 1599. zijn ſy voor Madura gekomen by den Admirael/
ende hadden by haer den voorſchreven Renegado , die haer beloofde ſijn beſte te
doen om 't volck los te krijghen / maer 't ſelve en heeft niet willen lucken / uyt
oorſaecke dat de Coning al te grooten rantſoen eyſchte voor de ghevanghenen ;
waer door ſy veroorſaeckt zijn geworden/ een aenſlagh in't werck te ſtellen / om
hun volck met ghewelt te verloſſen ; 't welck ten beſten niet en verging / ſoo de
Leſer uyt het naervolghende verhael ſal verſtaen. Terwijle dat de twee Sche-
pen/ Gelderlandt ende Zeelandt, voor het Stedeken Joartan lagen / is den Admi-
rael met het Schip Uytrecht gheloopen naer het weſt-eynde van Madura , voor
het ſtedeken Anoſſabaya, dat ſeer ſterck is van muragie/ poorten/ende ſtellagien/
daer de Inwoonders des nachts wacht op houden / ende were van doen / als ſy
van hare vyanden verſocht worden. Daer gheanckert legghende/ ſonden ſy een
Sloep ende Boot met volck aen Landt/ om Rijs ende ander ververſſchinghe te
koopen. De Sloepe/veel Rijs geladen hebbende/ quam aen de grondt te ſitten/
midtſdien haer 't Water ontviel / ende moeſt daerom die nacht daer blijven.
De Boot roeyde aen boort/ende bootſchapte ſulcks de Schepen. Middelertijdt
iſſer een Edelman klachtigh gheweeſt aen den Coning / dat dit volck hem ſijn
Slaven hadden afgheſlaghen / 't welcke die van 't Schip Amſterdam in't voor-
leden Jaer ghedaen hadden ; ſoo in de eerſte Schip-vaert op Java te leſen is.
Des morgens werter een Schuyt van de Schepen uytgheſonden/ om te beſien
waer de Sloep ſoo lang achter bleef. Daer by komende/ſeyden die van de Sloep
dat ſy naer een Os oft twee wachteden / die de Coningh den Overſten ſchonck.
Met deſe tijdinghe roeyden ſy nae de Schepen / maer by den Boom komende/
moſten wederom keeren tot by de Sloep. Dit ſiende/ namen ſy de vlagghe van
de Sloep / op dat de Schepen ſien ſouden datter onraedt was : dan die van de
Stadt ſetten de vlagghe weder op/om alſoo het volck uyt de Schepen te locken/
ende die dan in te nemen. Door 't lang uyt blijven van de Sloep ende Schuyt/
quam de Commijs Schuermans met ſijn vieren in een Schuytjen / om te ſien
waer 't volck bleef. Langs 't Landt werdt hy terſtont ingehaelt/ ende ſijn rap-
pier ende hoedt afgenomen ; de reſte werden oock alle ontweert/ ende haer geldt
genomen/ ſommige oock haer kleederen op 't Landt in een Huyſken uytgetroc-
ken/ ende ſoo wederom in de Sloep ghebracht/ daer de Coning uyt hadde laten
halen 2 Steen-ſtucken/Roers/Rappieren/Bandelieren/ende ſommighe maten
met kruydt. Aldus gevangen zijnde / hebben de Commijſen aen den Coningh
verkre-

verkreghen/dat sy 3 Mannen aen den Admirael souden mogen senden/ om hem te bootschappen dat sy al-t'samen ghevanghen waren: midts conditie / dat sy aen boordt ghewéést hebbende/terstont moesten weder komen/ 't welck alsoo geschiede. Den Admirael dit verstaen hebbende/ heeft terstondt een Schuyt ghesonden naer Joartan, om den Vice-Admirael hier van te verwittighen. Dese Schuyt meynden die van Madura oock te krijghen met haer Galeye / maer die van 't Schip Uytrecht sonden haer Sloep terstondt te hulp / soo dat sy weder naer Landt roeyden / ende de Schuyt verlieten. De Vice-Admirael heeft sijn Anckers ghelicht / ende is komen drijven by de andere Schepen voor het voorschreven Stedeken. Ende daer is alle daghe schrijvens over ende weder ghegaen om met de Inwoonders te accorderen/maer die maeckten het rantsoen soo groot/dat sy voor de 40 Man eyschten de swaerste stucken geschuts die den Admirael op hadde/met noch ettelijcke Lakens ende Fluweelen/ende duysent stucken van achten daer toe. Dit rantsoen en heeft den Admirael niet behaeght/die haer ontboot/ dat hy over 't geschut geen macht en hadde; maer wilden sy haer met een redelijcke somme geldts laten paeyen/die was hy bereyt te geven. Dit bleef aldus 3 oft 4 dagen staende/ ende hoe't langher duerde/ hoe sy haer fortser hielden. Middelertijt heeft den Admirael van Madura, die den onsen gunstigh was/gemaeckt dat de Schuyt met 8 oft 9 Man los gelaten wert/ende aen boort quam/maer 't was hun terstont berouwen. So haest dese aen boort waré/wierden d'ander gevangens in een Dorp gebracht/ende aldaer bewaert. 's Anderen daegs werden sy/behalven den Commijs/Stuerman/ende eenige andere/in een speloncke boven op eenen bergh gebracht/ daer sy eertijts Portugesen gevangen hadden gehouden; hier gingen sy leggen op bladeren van boomen/ende door een van 's Conings dienaers wert hun t'eten gebracht/ dat sy van de omlegghende Dorpen haelden. Hier door heeft den Admirael ten laetsten met alle de Koopluyden ende schippers geraetslaeght een Lant-tocht te doen/ om 't volck te verlossen / want sy hadden gehoort dat de gevangenen noch in de sloep lagen daer sy mede aen Lant gekomen waren/ende niet gebonden noch gesloten waren. Dese Sloep nu lagh voor de mont van de Haven/ende daerom meynden sy haer volck met behendigheyt wel te sullen los krijgen/'t welck haer faeljeerde. Den 5 Februarij zijn sy/ontrent 150 Man sterck/wel gemonteert/van boort gevaren met drie Sloepen ende soo veel Schuyten. Aen Landt komende stonter een gheweldigen hoop volcx voor de stadt/ende daer quamen 2 Portugesen met vrede vaentgiens voor uyt / segghende dat de Inwoonders met haer Accorderen wilden: 't welck al schelmerey was/ want sy maeckten haer in de stadt daer-en-tusschen sterck. De onse dit siende/ zijn terstont/ met wel 20 musquettiers/ op 't Landt gesprongen/ende hebben dapper op haer ingeschoten/soo datter 3 of 4 doodt bleven: de Vice-Admirael heeftse geroepé wederom in de sloep te komen/om met de sloepen bet in te varen/het welck alsoo geschiet is. Met de sloepen ende schuyten onder de Stadt komende/zijn de Inwoonders de ander poort uyt geloopen/ ende meenden de onse alsoo in de Haven te besetten. Sy dit vernemende/sonden terstondt 2 schuyten nae den Boom/om de Haven vry te houden/want hadden sy dien hoeck in gekregen/souden 't den onsen bang genoegh gemaeckt hebben. Aldus tegen malkanderen schermutserende / hebben sy haer Metalen bassen klaer gekregen/ende seer fel geschoten: sy schoten oock met roers ende flitsen/soo dicht oft pijlen geregent hadde/ende meynden/als de onse haer Kruyt verschoten hadden/

Aenslagh om de gevanghenen te verlossen.

Schermutsinge tegen die Madura.

den/dan souden spse wel hebben/maer sy en hebben soo lange niet gewacht/ ende dat / door dien datter een seer harden storm op stack / ende het water haer oock alsoo ontviel / dat/ wilden sy anders haer leven behouden/ soo moesten sy weder t'Scheep keeren/ gelijck sy oock deden. Een schoot weeghs van landt wesende/ is des Admiraels Sloep met 36 man omgeslagen/en de Bock van't schip Zeelant met 13. eñ dat door stortinge van der zee. Die in d'ander sloepen eñ schuyten waren / en konden hare medemaets niet helpen / als meer dan ghenoegh te doen hebbende met haer selve te redderen/ alsoo datter veele van doodt gebleven zijn ; sommige verdroncken/ende sommige van de Wilde doorsteecken ; die aen d'een zijde te lande quamen / salveerden haer leven / ende dat door den Renegado van Tuban ; welcke d'Inwoonders badt / dat syse ghevanghen wilden nemen/ 't welck sy deden/ende lietense op't landt komen/ alwaer sy moesten neder knielen/ende dan quamen de Wilde ende leyden haer een handt vol zants op't hooft/ tot een teecken dat haer het leven geschoncken was. Maer die aen d'ander zijde aen quamen werden al-te-samen doodt ghesteken/ende niet een in genade genomen. Ja de Eylanders swommen na de onse toe/ende doorstakense in't water. Daer bleven in alles 25 Mannen / 15 van des Admiraels volck / een van Jan Martsz. die mede in de selve Sloep was/ ende 9 van't Schip Zeelandt.

De ghevanghenen werden den selven avondt door de Stadt ghebrocht in een Boeren Huys. De Trompetter ende de Corporael werden in Ysere banden geslagen/de andere al-te-samen ghebonden/ende daer wasser drie swaerlijck ghequetst. Het volck dat sy ghemeynt hadden t'ontsetten / was al vervoert op een ander plaetse in twee deelen.

Den 6 Februarij werden de laetste ghevanghens weder van daer ghebracht / ende op den wegh komende/ soo vonden sy daer de eerste gevanghens/ uytgesondert ses man/ die op een ander plaetse ghevoert waren. In de voorsz. spelonck komende / werden sy daer door seeckere Wacht bewaert / ende doen werden de Trompetter ende Corporael weder ontslagen van haer banden.

Den 7 dito werden sy weder uyt de Speloncke in de Stadt ghehaelt/ende de Trompetter met de Corporael werden elck besonder voor den Coning gebracht / die den Corporael vraeghde of hy daer blijven wilde / hy soude hem twee van sijne Wijven gheven / met noch veel ander dinghen : maer hy antwoorde liever t'Scheep by sijn maets te willen blijven / ende verhoopte dat hem sijn Capiteyn/indien't moghelijck ware/wel lossen soude. Daer nae werden sy wederom by malkander ghebracht/ende door de Stadt ghelepdt. In de poorte komende/ vonden sy daer haer ander volck/soo dat sy nu in alles 51 man sterck waren/ende werden ghesamentlijck buyten de Stadt op een kleyn Eylandt gevoert/ ende aldaer nacht ende dagh met volck bewaert.

De ghevangenen worden gheranssoneert. Den 8 dito heeft men het rantsoen van de ghevanghenen begonnen te maecken / ende is eyntelijck gheaccordeert op twee duysent stucken van achten / of eenighe waeren daer voor ; t'elckens alsser een ghevanghen t'Scheep ghesonden wierde / soude men het rantsoen naer advenant betalen / 't zy aen Laecken ofte aen Gheldt / wat sy liefst begheerden. Soo dat de onse op den 14 dito al haer Volck weder t'Scheep hadden / uytghesondert twee Mannen / den eenen was mede ghevanghen gheweest/den anderen bleef stilswijghende by nacht aen Landt/elck met sijn vrije wille/ ende teghen des Admiraels danck. Den selven dage heeft het Schip Uytrecht drie schooten gedaen/ tot een teken dat sy al haer volc

volck t'Scheep hadden / ende zijn terstont teghen den avondt alle vier de Schepen ghelijckelijck t'zeyl ghegaen. De Schepen gaen t'zeyle.

Den 3 Martij 1599. 's morghens vroegh zijn sy voor de Straet van Amboyna ghekomen / welcke seer nau is / ende in 't gat kreghen sy een groote stilte / soo dat sy / om de harde stroom die daer gingh / weder uytwaert aen dreven. Des avondts zijn sy onder 't Eylandt Amboyna ghekomen / voor een Stedeken / ghenaemt Itou oft Iton. Komen onder 't Eylandt Amboyna.

Beschrijvinge van't Eylandt Amboyna, ende sijn Inwoonders.

Het Eylandt Amboyna is ghelegen aen de Eylanden van Molucken / ontrent 24 mijlen van Banda, aen de noordt-west-zijde. Dit Eylandt is seer vruchtbaer van Nagelen ende veelderley fruyt / als Oraenjen / Limoenen / Citroenen / Cocos, Bonanas, Suycker-riet / ende meer andere / die daer soo goeden koop zijn / datmen voor een knoop meer dan tachtentigh Appelen konde krijghen. De Inwoonders zijn seer slechte luyden / gekleet gaende seer gelijck die van Banda, ende de Molucksche Eylanden. Sy generen haer met de vruchten van de Nagelen / ende weten haer seer nauwe te behelpen. Haer geweer zijn meest Spiessen van hout / daer boven een Yser aen vast / is gelijck een harpoen-yser / waer mede sy seer fel konnen werpen / ende zijnder soo seecker op / dat sy de groote van eenen Daelder daer mede konnen treffen. Sy hebben oock Schilden ende Sabels / die sy ter Oorloghe weten te gebruycken. De arme onder haer draghen ghemeenlijck een groot Mes in de handt / om haer werck met te doen. Sy hebben oock groote koecken / die sy van Rijs / Suycker / ende drooge Amandelen backen / ende in de omleggende Eylanden verkoopen / oft tegen andere waere verruylen. Dese koecken zijn seer goedt voor den buyck-loop: Sy ghebruycken veel Rijs / daer sy groote brooden af backen / nae 't fatsoen van een Suycker-broodt / ende eten die tot haer toe-spijse. Voeren oock Galeyen / daer sy seer hooghmoedigh ende trots op zijn: Dese konnen sy seer snel beroepen / ende hebben 't fatsoen van een draeck / waer aen sy eenighe wimpelkens ende vlaggen hanghen tot een cieraet / ghelijck de onse ghesien hebben / doen den Admirael van der Zee met drie seer kostelijcke ende cierlijck toe-ghemaeckte Galeyen / die sy Caracoras noemen / vol volcks / ende seer wel ghemonteert / rondtsom de Schepen quam roepen / bedrijvende veelderley teeckenen van vreughde / soo met singhen / als met speelen op kopere beckens / ende langhwerpighe trommelen / die sy onder den eenen arm namen / ende met d'ander handt daer op sloeghen / accorderende met het ghekianck van de beckens / waer op de Slaven wisten te singhen / ende te roepen met accoordt / 't welck seer ghenoeghlijck was om hooren. Dese Caracoras hadden elck drie Bassen op / die sy / ter eere van de onse haer komste / rondtom los schoten / ghelijck de onse mede rondtom los geschoten / ende daer nae 't Ancker laten vallen hebben / houdende ondertusschen 's nachts goede wachte / door dien sy vernamen dat de Eylanders den gantschen nacht volck op 't strandt hielden waeckende / ende soo hier soo daer altijdt vier maeckten.

Ghelegentheyt. Vruchtbaerheyt. Inwoonders. Geweer. Broodt.

Den Admirael van der Zee aen boordt komende / heeft ghevraeght / wat de onse haer begeeren was / ende tot wat meeninghe sy daer gekomen waren? Sy antwoorden / om haren koophandel te drijven / waer toe sy alderley koopmanschap

ſchap mede ghebracht hadden. Hier in was hy ſeer verblijdt/ende ſeyde/ ſy ſouden vry aen Landt komen/hy wilde met haer accorderen. Daer op is de Vice-Admirael des anderen daeghs aen Landt ghevaren/daer ſy hem feeſtelijck ontfanghen hebben / ende onder een Tent ghebracht / die ſy onder de boomen van haer zeylen ghemaeckt hadden / ende hebben aldaer met malkanderen ghesproken wel drie uren lang.

INWERP.

Naerder beſchrijvinghe van Amboyna.

,, Het Eylandt Amboyna wordt van ſommighe onder de Molucas gherekent/
,, uyt oorſaecke dattet mede Naghelen draeght / welcke vrucht ſy willen dat al-
,, leen den Molucken eyghen zy. Doch ſal men weten dat de Eylanden/ die Pto-
,, lomæus Sindas noemt/ ende drie in getale zijn / namelijck Celebes , Gilolo ende
,, Amboyna, ende die de Portugeſen Molucas noemen/ niet wijdt van malkander
,, en legghen/jae dat de Molucas, na de ſtellinghe der oude Werelt-beſchrijvers/
,, onder de Sindas begrepen zijn/ſoo dat het lichtelijck heeft konnen gheſchieden/
,, dat die van Amboyna de voorſchreven vrucht van hare naburen eerſt ontfan-
,, ghen / ende die maniere van die te winnen allencxkens gheleert hebben. Am-
,, boyna is wel eer een rouw ende onvruchtbaer Landt geweeſt/wiens Inwoon-
,, ders vermaerdt waren voor groote Zee-roovers / ende Menſchen-eters :
,, want de Schrijvers verhalen / dat ſy haer eyghen Ouders / wanneer de ſelve
,, tot haren uyterſten ouderdom ghekomen/oft aen eenige ongheneſelijcke ſieck-

Wanneer ende van wien eerſt ontdeckt.

,, ten kranck waren / malkanderen voorſetteden / ende te eten gaven. Dit Ey-
,, landt is eerſt by den Portugeſen ontdeckt ghewoorden/ontrent den Jare 1515.
,, onder 't beleydt van eenen Antonio Abreo , die aldaer de colomne heeft doen
,, oprechten/ tot een victory-teecken/ dat hy ſoo verre ghekomen was. Hierom
,, heeft het den ſelven Portugeſen ſeer gheſpeten / dat onſe Hollanders/ vriendt-
,, ſchap ghemaeckt hebbende met die van Amboyna , den handel van dat ende
,, de Moluckſche Eylanden allencxkens tot haer trocken : Ende hebben der-
,, halven/ Anno 1601. onder den Gouverneur Andreés Furtado de Mendoza
,, een Vlote van dertigh ſoo groote als kleyne Schepen toe-ghemaeckt / om de
,, Hollanders / daer ontrent legghende / t'overvallen / ende d'Eylanders / die
,, den Hollanders gunſtigh waren / alſoo door te nemen / dat ſy de vriendtſchap
,, van de onſe wel ſouden laten varen. Maer daer laghen doe ter tijdt 5 machti-
,, ghe Hollandtſche Schepen in de Haven van Banda , welcke / nae eenen bloe-
,, digen ſtrijdt/ de Portugeſen in de vlucht geſlagen hebben : ſoo dat ſy/om haer
,, leet te wreecken / met arremoede naer Itou, de Hooft-ſtadt van Amboyna, ge-
,, zeylt zijn / daer ſy de arme Inwoonders jammerlijck miſhandelt / ende alle
,, de Nagel-boomen tot den wortel toe uytgheroeyt hebben / op dat de onſe daer
,, af gheen ghenut meer en ſouden hebben. Daer-en-boven hebben ſy 't Caſteel/
,, dat ſy daer hadden/ſorghvuldighlijck geſterckt/ende neerſtighe wacht daer op
,, gehouden/om immers de onſe van dat Eylandt t'eenemael uyt te ſluyten. De

Hollanders verdrijven de Portugeſen uyt Amboyna.

,, Hollanders dit vernomen hebbende/hebben Anno 1603. een Vloot van twaelf
,, Schepen derwaert geſonden / onder 't beleydt van Steven Verhage. Deſe zijn
,, den 21 Februarij op de reede van Amboyna gekomen/ende hebben t'ſamen ge-
,, raedtſlaeght het Caſteel van de Portugeſen des morghens aen te doen. Maer
,, eer ſy daer konden komen / zijn haer twee Portugeſche Boden ontmoet / met
,, Brieven aen den Generael/daer in de Portugeſche Gouverneur hem vraegh-
de/

de/wat sy na dat Casteel hadden te komen/dat hem van den Grootmachtigen „
Coning van Spaenjen te bewaren ghegheven was? De Generael gaf voor „
antwoorde / hy was daer ghesonden van sijn Princelijcke Excellentie/ ende de „
Hoog: Mog: Heeren Staten Generael/ om 't Casteel ende 't gantsche Eylant „
onder sijn heerschappye te brenghen. Daer op begosten de onse het Casteel te „
naerderen / soo dat de Gouverneur/ siende dat sy soo sterck waren / ende ver- „
wondert zijnde over hare stoutigheydt / den moedt terstont heeft laten vallen/ „
ende sonder eenighen wederstant te doen / oft een enckel schot te schieten / het „
Casteel heeft opgheghevcn/ midts conditie/ dat de Portugesen met hare wape- „
nen daer uyt souden mogen trecken: ende die ghetrouwt zijnde / begeerden te „
blijven/die souden sijne Excellentie/ende den Heeren Staten/eedt van getrou- „
wigheydt doen/ gelijck sy oock hebben ghedaen. De Generael is terstont met „
50 Man in't Casteel getrocken/ heeft aldaer de Princen vlagge laten waeyen/ „
ende ontrent 600 Portugesen in twee Schepen / die de onse te vooren op Zee „
verovert hadden/laten doorvaren. Dit gedaen zijnde/ werdt het grof geschut „
rondtom los ghesc hoten/tot een teecken van blijschap / 't Casteel wel versien/ „
ende Frederick Houtman daer op gelaten voor Gouverneur. De onse verover- „
den hier dertigh stucken ghschuts / ende veel amunitie van Oorloge/ 't welck „
de Victorie soo veel te grooter maeckte. „

Den 6 Martij is de Vice-Admirael met drie Onder-commijsen weder aen landt ghevaren / om met den Capiteyn te spreken/ of daer oock ladinge voor de Schepen soude zijn/ofte niet. De Overste van't Eylandt quamen hem teghen/ ende deden hem groote reverentie op haer maniere / segghende datter ladinghe ghenoegh was voor twee Schepen/waer over de onse haer seer verblijden. Des namiddaeghs is de Vice-Admirael weder aen boordt gekomen/met hem brenghende de Broeder van den Coning van Ternate, ende veel Edellupden/ welcke quamen om de Schepen te besichtigen / seer verwondert zijnde dat sy van alles soo wel versien waren. Den 8 dito hebben sy den onsen een Huys vergunt/ ende ghewesen daer sy hare koopmanschappen souden moghen in doen / 't welck de Timmerluyden wat versien ende gerepareert hebben.

Tot den Leser.

ALsoo de Scheeps-Overheydt, uyt het segghen van dese Eylanders, verstonden, datter maer ladinghe en was te bekomen voor 2 Schepen, soo hebben sy goet gevonden de 4 Schepen te verdeelen, ende gheordineert dat de twee, namelijck Zeelandt ende Gelderlant, naer Banda souden zeylen, ende d'ander twee, Amsterdam ende Uytrecht, souden tot Amboyna blijven legghen. Wy sullen derhalven eerst voortvaren met de zeylagie van de twee Schepen op Banda, ende dan wederkeeren tot die van de twee andere, welcke eyntelijck van Amboyna ghezeylt zijn na de Eylanden van Moluco, op dat de goetgunstige Leser een volkomen verhael hebbe van alle de acht Schepen, hier vooren ghenoemt.

Den 11 Martij 1599. des namiddaeghs zijn de twee Schepen/Zeelandt ende Gelderlandt, van Amboyna gescheyden/ ende t'zeyle gegaen naer Banda. Welck Eylandt sy in't ghesicht ghekreghen hebben den 14 dito / ontrent den avondt/ Zuydt-oost van haer legghende. Des nachts zijn sy ghekomen by Pulo Setton, het welcke leyt aen't Noordt-west eyndt van Banda ontrent vijf mijlen. Op dit Eylan-

De twee Schepen verzeylen naer Banda.

Pulo Setton.

Eylandeken en woont gheen volck / noch en derf oock niemandt op komen/ soo de Lootsman seyde/die de onse doen op hadden/om dat sy gheslooven dat de Sathan daer woont/voor den welcken sy soo verbreest zijn/ dat/als sy met hare schepen daer ontrent komen / soo en weten sy niet hoe sy dit Eylandeken tijdts ghenoegh sullen voorby zijn. Daerom oock de voorschreven Lootsman een bootshaeck nam/ende ging voor in't Schip staen/ halende 't selve met den haeck naer hem toe/om dat quansuys het lant des te eer soude achter komen : Als hy moede was/ leyde hy den haeck voor uyt / ende niemandt en moest hem wech nemen voor sy't Eylandt ghepasseert waren ; Als't wat stille was / ging dit manneken fluyten ende schuyffelen op de mondt / om alsoo den vyandt te locken ende uyt te roepen / soo dat de onse wel saghen dat dese luyden van kleynen gheloove waren/ ende seer superstitieus.

Daer sy anckeren den 15 Martij 1599. Den 15 dito hebben sy noch twee Eylandekens ghesien / legghende ontrent 1½ mijl Zuydt-westwaert van Banda, 't een ghenaemt Pulo Way, 't ander Pulo Rim, ende zijn des avonts gheanckert in de Rivière van Banda, daer terstont veel Praukens aen boort quamen / segghende datter ladinghe ghenoegh te bekomen was voor de Schepen / ende mede-brenghende een monster van Foely/ Noten/ ende Naghelen.

Den 16 dito isser een Sabandar aen boort gekomen / om met den Vice-Admirael te spreecken : Ende den 17. noch een ander Sabandar van het Stedeken Ortattan, den welcken de onse een vereeringhe wilden doen/ maer hy heeft het ghewevghert/segghende 's anderen daeghs weder aen boort te sullen komen. Ghelijck hy oock ghekomen is / ende metten onsen gheaccordeert / dat sy voor vier

Ende vrije handelinghe verworven. Baren Foely/ tot anckeringhe ende tol/ vrije handelinghe souden mogen drijven in't koopen ende verkoopen/oock een huys hebben/daer sy hare koopmanschappen souden mogen in doen/'t welcke 's daeghs daer nae by onse Timmerluyden gherepareert ende versien is ghewordden : Ende is den 23 dito de eerste koopmanschap aen landt gebracht in't voorschreven Stedeken Ortattan.

Den 25 dito is de Vice-Admirael aen d'ander zijde van 't landt ghevaren/ naer een Stedeken/ghenaemt Nera, daer hy mede een huys gehuert heeft om de koopmanschap in te doen / dewijle aldaer meer trecks was als tot Ortattan, uyt oorsake dat de Javanen aldaer woonen/ ende grooten handel drijven.

Den 28. 29. 30. ende 31 dito/als oock den eersten ende tweeden Aprilis hebben sy vast besigh geweest met koopen ende verkoopen/ ende een deel Foely ende Noten in ghekreghen.

Den 4 Aprilis 1599. isser schrijvens ghekomen van Amboyna, hoe dat den Admirael Warwijck aldaer niet veel ladinghe en wist te bekomen/overmidts de Inwoonders grooten krijgh hadden teghen de Portugesen / die/ om dat sy op't West-eynde van't Eylandt het Casteel noch hadden/daer van wy hier vooren in den Inworp ghesproken hebben / den Eylanders groote schade deden / ende de onse eyntelijck wilden van daer hebben.

Den 5 dito hebben die van't Stedeken Nera den onsen haer ghewicht benomen/ ende den koophandel verboden/ segghende/ dat sy eerst met de Edelluyden van't landt moesten accorderen/ die mede wilden ghekent ende met geschencken vereert zijn. De Commijs van't Schip Zeelandt aen landt varende / is met de selve Edelluyden over-komen voor tsestigh pont Foely / ende doen werdt hun 't gewicht wederom gebracht/ eñ mochten vry haren handel drijven als vooren.

Dese

Dese gantsche maendt door/ ende eenighe daghen in Maye hebben sy seer doende gheweest met alle koopmanschappen aen landt te brenghen/ende te verruylen aen Foely/Noten/ende Naghelen. Hare goederen waren seer begeert/ ende ginghen te grijp wech/ dat sy het volck nauwelijcks gherieven konden/ ende van den morgen tot den avondt toe moesten wegen met twee Balancen/ ontfangende al-te-met op eenen dagh een last/ ende somtijdts oock wel twee last goedts/ 't welck sy met het kleyn ghewicht moesten inwegen. Sy kochten de Baer Foely/wegende 100 pondt Bandas, oft 525 pondt Hollandtsch ghewichte/ voor tsestigh Realen van achten. De Baer Naghelen om 45. ende de Bare Noten om ses. Maer dese koop en duerde niet langhe/ of sy wilden 't goedt hoogher op jaghen. Koop van Foely/Naghelen ende Noten.

Den 8 Maye 1599. is in 't Schip Zeelandt de kluys in komen kruypen een Slanghe die elf voeten langh was/ ende werdt op 't voorschreven Schip ghegheten.

Beschrijvinghe van't Eylandt Banda, legghende op 4½ graden bezuyden de Linie Equinoctiael.

Banda leydt ontrent 24 mijlen van Amboyna, ende deelt sijnen naem mede aen twee andere Eylandekens/ daer ontrent gheleghen. Heeft (so eenighe schrijven) het ghedaente van een hoef-yser/ ende streckt van 't noorden tot het zuyden drie mijlen/ weynig meer ofte min in de lenghte/ende maer een inde breette. Is uytnemende vruchtbaer van Foely ende Note-muschaten/ waer in het alle de omlegghende Eylanden verre te boven gaet. Sijn hooft-stadt is Nera, wiens Inwoonders gedurighe vyantschap ende oorlogh voeren met die van Labbetacca, een stedeken/ 't welck maer een kleyn mijlken van daer leydt. Den oorspronghvan desen twist/ die alreede veel Jaren geduert heeft/ is geresen uyt dien dat de Labbetackers eertijdts ettelijcke boomen afghehouwen hebben in de vryheydt van Nera. Hierom zijn sy op malkanderen soo verbittert/ datse gantsch gheen quartier en houden/ maer sich onderlinghe doodt slaen als honden/ waer sy elckanderen konnen bespringhen/ ghelijck de onse dickwils ghesien hebben. Gelegheydt. Vruchtbaerheyt.

Onder andere ist gebeurt den 5 Junij 1599. dat die van Labbetacca met vier Galeyen/die sy Caracoras noemen/ ghekomen zijn voor den Stede Nera, ende hebben aldaer een schermutsinge gehouden tegen de Inwoonders/van de welcke sy eenige doodt gheslagen hebben/ ende veele gequetst. Dit heeft die van Nera seer verdroten/die haren slagh waer nemende/ den 17 dito/ 's morgens vroegh/ vergheselschapt by die van Lontoor ende Pulo Way, met vijf Galeyen ghevaren zijn naer een kleyn Eylandeken geheeten Wayer, wiens Inwoonders des nachts waren waeckende in het Stedeken Labbetacca, want sy met den anderen eens zijn. De Neraners aldaer ghelandt zijnde/ hebben 't volck/ dat sy op't Eylandeken vonden/ meest vermoordt/ ende de hoofden tot een triumphe mede ghevoert naer Nera, hebbende die te samen ghereghen aen een touwe. Sy lieten alle hare wimpels ende vlagghen vlieghen/ ende schoten dapper met hare Metalen Bassen/ die sy op de Galeyen hadden legghende. Onder andere ghevanghens brachten sy een Vrouw-persoon mede/ de welcke sy met een Sabel midden van den anderen ghehouwen hebben/ ende ginghen voorts wel Schermutsinge tusschen die van Nera ende Labbetacca.

vijf oft ses dagen seer trotselijck proncken/ met hare Sabels/daer 't bloedt noch aen sat/ op't lijf/ grooten moet daer op draghende/ dat sy hare vyanden soo ghehadt hadden. Maer begroeven nochtans de hoofden/die sy mede gebracht hadden/seer eerlijck/ ende dat op dusdanigher wijse: De hoofden werden gheregen aen een stock / ende alsoo ghebracht voor het Huys van den Sabandar, onder een grooten boom/ waer onder een groote steen stondt / op den welcken dese hoofden ghestelt werden/ op dat elck soude komen sien wat sy teghen hare vyanden hadden uytgerecht. Ontrent een uur daer gestaen hebbende/ werdense afgenomen/ in een witte katoenen doeck ghewonden / in een schotel gheleydt / ende alsoo ter Aerde ghebracht/ waer nae sy veel Wieroock daer over ghebrandt hebben/ ghelijck by haer de manier is. De Galeyen/ hier vooren by ons gheroert/ zijn seer swack van houte/ ende met toukens aen malkanderen ghebonden / de klampen staen ontrent een vadem van den anderen/ende in't opbouwen maeckense dat de klampen van alle de plancken op malkanderen accorderen / boeghende van binnen in sekere houten aen beyde zijden van de klampen / ende die alsoo by den anderen bindende. Sy en ghebruycken gheen peck / maer nemen de basten van de groote Indiaensche noten / die sy Clappus noemen / ende kloppense met een hamer/ datse worden als werck / waer mede sy hare Schepen dicht maecken/ besmerende alle de voeghen dicht met kalck/die sy met eenighe substantie toe maken/ ende temperen/ dattet in't Water niet af en gaet. Als sy met dese Galeyen uytvaren op eenighen aenslagh/ soo isser alsulcken gheraes van roepen/kryten/ trommelen/ ende op beckens te slaen/ als of sy al-te-samen dol ende uytsinnigh waren. De Edelluyden/ die boven op de Galeyen staen/maecken veel kromme sprongen met haer ghewer / ende wie dat best kan springhen die is daer seer mooy mede/ende draeghter grooten moet op. Ter zijde van de Galeyen zijn stellagien ghemaeckt van riet/ welcke pas in't Water raken/waer op hare Slaven twee of drie neffens den anderen sitten om te scheppen: want in stede van riemen ghebruycken sy schoppen van hout ghemaeckt / die sy in't scheppen boven 't hooft laten gaen/ ende smijten alsoo het Water ter zijden uyt / maeckende ondertusschen een groot gherucht met singhen op haer maniere / ende by haer hebbende eenighe die op Trommels slaen/ ende somtijdts oock wel op beckens. Met dit scheppen weten sy hare Galeyen soo snel voort te krijgen/ als een schip met een mooye koelte soude konnen zeylen. Op yeder Galeye hebben sy gemeynlijck twee Metalen Bassen / daer sy tamelijck wel met weten om te gaen / ende doen alsoo groote were uyt de Galeyen teghen haer vyanden. Wy hebben den Leser een van dese Galeyen voor ooghen ghestelt.

Caracoras ofte Galeyen.

De Inwoonders van Banda ende van de omlegghende Eylandekens houden nu ter tijdt meest al-te-samen het Mahometische gheloove/ daer in sy seer yverigh ende vyerigh zijn/soo dat sy nimmermeer van de wacht en konnen/ofte nae de selvighe toe en gaen / sy en stortẽ dan hare ghebeden in haren Tempel / in den welcken sy niet en treden / voor dat sy hare voeten ghewasschen hebben / tot welcken eynde daer altijdt groote potten staen voor de Mesquita (want soo noemen de Mahometanen hare Kercken) daer sy Water in doen/ om haer te wasschen ende te reynighen: 't welck ghedaen hebbende / gaen sy in / ende bidden soo luyde datmen 't wel over twintigh Huysen mach hooren/ verhalende ghemeynlijck elck woort tot twee oft drie-mael toe/ende strijckende sich/op het eynde van haer gebedt/met de handt over 't aensicht. Sy hebben oock andere gebedekens/

Religie van de Inwoonders van Banda.

dekens/ die sy al stillekens binnen 's mondts spreecken/ 't welck seer nieuwelijck toe-gaet. Want eerst spreyen sy een matjen teghen de Aerde / waer op sy dan gaen staen / ende slaen de ooghen twee of drie-mael opwaers ten Hemel / daer nae vallen sy op haer knyen / ende legghen 't hooft twee of drie-mael ter Aerde. Dese maniere van bidden oeffenen sy seer dickmaels/ selfs in hare Huysen/ ende somtijdts oock wel in't openbaer/ als op hare Caracoras, ende op de Zee-strant/ jae op alle weghen ende straten. Sy houden dickmaels Gast-malen in hare Kercken/ daer elck sijn portie mede brenght / ende eten alsoo met malkanderen. Dit doense oock veeltijdts in seecker bosch / staende midden in't Eylandt op eenen bergh/ daerse een by-een-komst hebben/ wel van hondert persoonen/ welcke ghemeynlijck ghehouden wordt als sy metten anderen te spreecken hebben van eenighe Landts-saken/ hare Bont-ghenooten / als die van Pulo rim, Pulo way, ende Sontor, wanneer sy met hare Galeyen tot Nera komen/ om haren ghemeynen vyandt te gaen versoecken / worden aldus ontfanghen / ende goede tier aengedaen: Men doetse opentlijck op de strate nedersitten / ende dient dan elck op een Bananas oft Indiaens Vijge-bladt/ dat haer tafelbort is/ een stuck van haer broodt / genoemt Sagu, met wat ghekoockten Rijs/ daer wat Vleesch-nat over gegooten is / in een ghevouwen bladt / 't welcke dient voor een schotel / dit smijten sy met heele handen vol in de mondt / dat seer beestachtigh toe-gaet. Tusschen de maeltijdt komender seker partuer Edelluyden / die om de genoode te verheughen/ een ghevecht maecken/ met fraeye spronghen/ sonder immermeer stil te staen/ ende als de eerste moede zijn/ koomter stracks weder een ander partuer/ tot dat de maeltijdt ghedaen is. Gast-malen.

Om de vyandtschap die sy / als ghesepdt is / teghen den anderen hebben/ soo houdense in de Bosschen/ staende langs de Zee-strant / seer scherpe wacht/ ende loeren nauwe op hare vyanden / om de selve altijdt eenigh voordeel af te sien/ waer sy konden oft mogen. Haer geweer is een schilt/ ontrent vier voeten lang/ ende een groote swaare Sabel/ in haer tale genaemt Padang, daer sy seer wel mede weten te leven/ want de Ouders leeren hare Kinderen van kindts-beene aen met het ghewweer ommegaen ende spelen. De handtghevesten van dese Sabels zijn vertint / ghelijck men by ons de selve versilvert. Sy hebben oock veel Roers ende Metalen Bassen: ende voorts in't ghemeen als sy ter Oorloghe gaen elck twee Spiessen / ghemaeckt van seer hardt houdt / ontrent anderhalve vadem langh / daer sy seer ghewis mede weten te werpen / jae soudender een Mensch mede door ende weder door werpen. Als sy dese verworpen hebben/ soo ghebruycken sy hare Sabels / die sy achter de Schildt in de handt hebben. Noch hebben sy een ghewweer ghelijck een kleyn Harpoen-yser / daer een stock in steeckt / aen den welcken een dun koordeken vast is / hier mede werpense malkanderen oock nae 't lijf / ende halent terstont weder nae haer. Sy houden veel van haer storm-hoeden / ghemaeckt als Hanekammen / daer sy ghemeynlijck een Paradijs-voghel op hebben steeckende / in stede van een plumagie / meenende dat sy dan wel bewaert zijn. Sommige Edelluyden hebben oock wel een Corselet ofte Harnas aen/ ende meenen datmense dan niet en mach quetsen ofte beschadighen: Zijn door de bandt kloecke Mannen ter Oorloghe/ ende durven malkanderen lustigh besoecken / ende onder de ooghen sien/ haren haet ende vyandtschap en is niet te versoenen/ jae en souden de leste Man van hare vyanden/ als sy hem in haer macht hadden/ niet sparen. Hare Krijghshandelinghe ende Wapenen.

Hoe de Eylanders van Banda kaetsen.

Onder andere vermakelijcke spelen ende oeffeninghen/maecken dese Eylanders groot werck van kaetsen/'t welck aldus toegaet: Sy staen alle in't ronde/ uytghenomen een die in't midden staet/ dese smijt eerst den bal op/ welcken sy voort malkanderen toe slaen/ ende dat met de voet/ sonder handen daer toe te besighen/ soo hooghe als men soude komen werpen. De ballen zijn ghemaeckt als een Sphæra mundi, van hoepkens van Spaensch riet door den anderen ghevlochten/ende wie de selve met den voet niet en raeckt/ ofte mis-slaet/die wordt seer begheckt ende veracht. Eenighe springhen oock wel op/ slaen alsoo den Bal in't springen/sommighe draeyen haer staegh rondtom/ ende raecken even-wel noch den Bal.

Hare maniere van begraeffenisse.

Alsser yemandt van de Bandanen hare vrienden ghestorven is/ soo roepen ende krijten de Vrou-persoonen seer luyde/ meenende(soo de onse daer aen landt zijnde/ tot meermalen ghemerckt hebben) dat de doode door sulck tieren ende krijsschen weder op staen sal/ maer als sy dan mercken dat hy doodt blijft/ soo bereyden sy op haer maniere een groote maeltijt/waer toe sy nooden hare vrienden/ende alle die mede geweest hebben op de begraeffenisse/ welcke seer toe gaet als hier te lande/dan datter in plaetse van swart laken/ een fijne witte katoenen doeck over 't lijck ghesprey t wordt/ welck sy draghen op hare schouderen/ gaende de Mans persoonen voor uyt/ ende de Vrouwen haer volghende. Als de doode in d'Aerde is/ worter den heelen dagh ende nacht wieroock over sijn graf gebrant/ende 's nachts branter altoos een Lampe/hangende onder een huysken over het selve graf ghemaeckt. Des abondts ende des morgens komen de Inwoonders/ edel ende on-edel/ ende stortten hare ghebedt op het graf/ 't welck sy alsoo een langhen tijdt onderhouden ende blyven doende. Ghevraeght zijnde by den onsen nae den waerom/ seyden/ dat sy baden/ dat de doode niet weder op staen en soude/'t welck sy vastelijck ghelooven dat gheschieden soude/ indien sy niet en baden. De luyden worden op dit Eylandt seer oudt/ ende de onse hebbender hier tot verscheyden reysen een Man ghesien die 130 jaer oudt was/ ende veel andere luyden naer advenant.

Merckelijcken ouderdom der Bandanen.

De Mannen gaen in dese Eylanden meest spanceren. De Vrouwen moetender 't meeste werck doen/ ende zijn t'huys altijt besigh/soo met haer huyswerck/ als met Note-muschaten te drooghen ende uyt de bolster te doen/'t welck haer meeste hanteringh is. Dese edele ende heerlijcke vrucht en wast nerghens in de gheheele werelt (datmen weet) dan op Banda, ende de Eylandekens daer ontrent gelegen/ als Ortattan, Gunnanappi, daer een brandende bergh op is/Wayer, Pulo way, ende Pulo rin. Worden gewonnen ende zijn rijp drie-mael des jaers/ namelijck in April/Augustus/ ende December. In April vallen ghemeynlijck de beste/ ende oock verre de meeste. De boom is den Perssebooom niet seer ongelijck/ maer heeft korter ende rondachtigher bladeren. De vrucht is eerst met een dicke schelle overdeckt ghelijck de groene basten van Oker-noten/ welck door rijpigheydt open gaet/ ende vertoont als dan een dunne schorsse ofte bast/ ghelijck een netken/ welck om de vrucht gaet: ende wordt by ons Foely ofte Muscaten bloem ghenaemt/ dan volghter een derde bolster ofte schelle/ die harder ende houtachtigher is dan de voor-ghenoemde/ ghelijck de Schelpen van d'Oker-noten/ alleen datse swartachtigh is/ ende als mense open doet vindt men de Note-muscaet daer in. De Foely is eerst schoon scharlaken roodt/ seer lieflijck om aen te sien/ maer als de Noten ghedrooght wor-

Note-muscaten hoe ende waer die wassen.

den

den soo schepdt sy haer van de schelle / ende krijght by nae een Orangie coleur/ ghelijck sy dan hier te Lande ghebracht wordt. Men maeckt dit fruyt al gheheel soo't van den boom komt in ghesuyckerde Conserven / die gheheel Indien door verhandelt ende seer ghe-estimeert worden/ want het zijn in der waerheyt de beste Conserven die men in Indien maeckt; daer dit fruyt oock wel gezouten ende in den Azijn geleydt wordt. Die van Banda noemen de Note Palla, ende de bloeme ofte Foely Buna Palla. Men vindt tweederley Noten / langhe / die men Mannekens noemt/ende ronde/die beter zijn ende stercker. De Muscaten stercken de herssenen / scherpen de memorie/ verwarmen de maghe / verdrijven winden/ maken een goeden aessem/ doen wel wateren/ ende stempen den buyckloop. In somma zijn goedt teghen allerley koude ghebreecken des hoofts/ende der herssenen / der maghe / der lever / ende der lijf-moeder. Hare Oly is tot alle de voorghenoemde ghebreecken veel beter ende stercker. De Foely is sonderlinghe goedt tot een verkoude swacke maghe / sy vordert de kokinghe der spijse / verteerende alle boose vochtigheydt / ende alle quade winden verdrijvende: Sy blijft goedt / al waer't datmense acht of neghen jaer lang bewaerde. Neemt de Note ofte Foely / pulveriseertse / ende menghtse met Rosen-Oly/ maeckt een plaester daer van / ende leght die op de borst / 't sal u een goede mage maken/ende de spijse wel doen verteeren. Waer toe sy goedt zijn.

Overmidts dat in Banda ende d'omligghende Eylandekens alleene/met uytsluytinghe van alle andere Landen/ de Note-muscaten vallen/soo verkeerender tot Nera; ende andere Stedekens altijt veel Javanen/die stercken handel doen/ met koopen ende verkoopen/ als oock die van Malacca, China, ende meer ander quartieren van Indien, die als sy eerst aenkomen/ ghemeynlijck een Vrouwe koopen/ welcke haren kost koockt/ ende haer voorts hun ghemack doet/ terwijl sy op die Eylanden stil legghen / ende haren handel drijven / dat somtijdts twee of drie Maenden duert / als sy dan wederom wech varen / laten sy de Vrouwe loopen/tot dat sy op een ander jaer weder komen/oft verkoopense/soo sy konnen/ ende gheleghentheydt daer toe vinden.

INWERP.

„ De Compagnie heeft teghenwoordigh twee Forten op't Eylandt/te weten Nassou ende Belgica, soo dat de Schepen daer soo dicht onder konnen anckeren (datmen der met een Musquet konnen overschieten) op 7. 8. ende 10 vadem Waters/ niet heeft als verdistrueerde Steden/ende gantsch geen lijftocht ofte vruchten als Naghelen/ is seer berghachtigh/heeft geen Coning/ maer de regeeringe staet onder de gemeente/die haer Papen/ofte Priesters van't Mahometaense gheloove meest in handen hebben/houdende streng recht in alles/soo geestelijck als wereltlijck/daer zijn ontrent 10. ofte 11 duysent zielen/doch boven 4. ofte 5 hondert weerbaer Mannen niet.

„ Den handel daer vallende/ bestaet in diverse sorteeringe van kleeden van de Kuste van Coromandel, Rijs/Porceleynen/Fluwelen/Armosijnen/Damasten/ ende weynigh root Laecken / Victualie ende Ammunitie / voor de Forten als anders / moet van ander plaetsen daer ghebracht werden / soo van Grisick als Macaser. Is een moedigh volck/niet wel te bedwingen/dan datmen de Joncken hier komende haer afhandigh maeckt / om gheen toevaert van elders te bekomen.

De twee Schepen nemen haer afscheydt van die van Banda.

Den 2 Julij 1599. is de Vice-Admirael aen landt gheweeſt / ende heeft aldaer met de Sabandars ende andere Edellupden gheſpzoken / ende ſijn afſcheydt ghenomen/ haer recommanderende het volck dat hy daer laten ſoude/ ende biddende die in alles behulpigh te zijn / ghelijck ſy belooft hebben te doen. Waer over de Vice-Admirael haer met eenige ſchenckagien vereert heeft. Den 5 dito zijn de twee Schepen upt de Rivière van Banda ghezeylt / daer latende twintigh Man met koopmanſchap ende geldt/om Noten ende Foely te koopen/ende tegen datter andere Schepen upt Hollandt quamen/te bewaren.

Daer sy twintigh Man op laten om te handelen.

Den 8 Decembris 1599. tegen de middagh zijn ſy op de reede van't Eylandt S. Helena gekomen / daer ſy haer ververſcht ende gelegen hebben tot den eerſten Januarij 1600. Den 15 Aprilis 1600. hebben ſy geanckert onder Doeveren/ alwaer den 20 dito een boode van Londen quam/die den Vice-Admirael eenige brieven ende tijdinghe bracht. Daer nae zijnſe/met blijtſchap van alle de ghene die't aenging/in Texel ende voorts tot Amſterdam ghekomen: alwaer ſy/ met toeloopinge van veel volcks/de Note-moſcaten met ſchuppen in ſacken geſchoten/ ende in de Packhuyſen ghebracht hebben/ welcke Noten ſoo verſch waren/ datmen d'Olye daer upt perſte / ende noyt van Liſbon ſoo goede ghebracht en heeft; de ſoete lucht van de ſelve de gantſche gebuerte vervullende.

Komen op de reede van S. Helena.

Ende van daer voorts in Texel.

Nu keeren vvy vveder tot de navigatie, ghedaen by de andere twee Schepen, Amſterdam ende Uytrecht, die wy ghelaten hebben tot Amboyna.

Den 13 Martij 1599. legghende de voorſchreven twee Schepen voor Amboyna, arriveerden aldaer twee Oorloghs-joncken upt Java, vol volcks / die de Amboyners ontboden hadden tot haerder aſſiſtentie / om haer het voorſchreven Caſteeltjen te helpen winnen/dat met Portugeſen beſet was/die haer dagelijcks veel ſpijts ende verdriets aen-deden. Deſe Javanen werden ſeer triumphantelijck aenghehaelt ende ontfanghen.

Groote Duyven.

Den 20 dito waren de onſe met hare Koers aen Landt / ende ſchoten eenighe grove Duyven / ſoo groot als by ons de Eyndt-voghels. Den 10 Aprilis zijn ſy met den Eylanders gheaccordeert in den koop van de Naghelen / het Baer tot 35 ſtucken van achten/ weghende yeder Baer alhier 550 pondt. Den 12 dito maeckten ſy wederom koop/ ende ſouden voor yeder ſtormhoedt hebben 250 pondt Naghelen.

Koop van Naghelen.

Aenſlagh van de Portugeſen.

Den 23 dito hebben de Portugeſen een aenſlagh ghehadt op ſeecker Stedeken in Amboyna, doch niet uptgherecht / dan datter twee doodt bleven; want de Eylanders deden een tocht om het ſelve te ontſetten / ende daer voeren met conſent van den Admirael vier van den onſen mede in het Prau van des Coninckx Broeder van Ternate, tot groot vernoeghen van de Eylanders / dien het ſchier een miraeckel docht te weſen / dat de Hollanders met haer ten ſtrijde trocken/ ende ſich vyanden verklaerden van den Coninck van Spaenjen / ende van de Portugeſen.

Den 8 May 1599. nae dat ſy op Amboyna eenighe waeren verruylt hadden aen Naghelen / die ſy daer ſeer weynigh vonden / doch ſulcken overvloedt van Rijs / dat ſy voor een Spieghelken van een blanck wel 15. of 16 pondt inmanghelden/

ghelden/ ende voorts andere waeren naer advenant/ soo zijn sy eyndelijck t'zeyl ghegaen nae de Moluckſche Eylanden/ met haer overbrenghende seecker Edelman / die sich valschelijck uyt-gaf voor des Conings Broeder. Dese vertelde haer / dat de Vader des Conings wel tseventigh ghetrouwde Wijven ghehadt hadde/behalven sijn by-wijven/ ende de teghenwoordige Coning hadde 40 ghetrouwde Wijven. Den 22 dito hebben sy't ghesett op 15 vademen onder't Eylandt Ternate, wiens Coninck den 28 dito aen boordt ghekomen is / doch niet t'Schepe / begheerende dat den Admirael by hem in sijn Caracora sou komen/ 't welck hy dede / ende hebben langhen tijdt door Tolcken metten anderen ghesproken / soo dat de onse hoopten / de Coning soude noch t'Scheep komen/ dan heeft eyndelijck niet gewilt/ soeckende altijdt uytvluchten : eerst was de ladder geen deegh/daer hy mede in't Schip klimmen soude/ al-hoe-wel men die selve met Laken bekleede/ende daer nae viel't hem te late/hy moest sijn ghebedt gaen doen/want de Son heel in't dalen was/soo hy seyde. Des anderen daeghs is hy weder aen boordt gekomen/sterck zijnde 32 Caracoras, seer fraey toeghemaeckt/ ende wel gemonteert/als versien zijnde wel met 100 metalen Baſſen ; Sy roepden alsoo triumphantelijck drie-mael rondtsom de Schepen / maeckende seer groot ghelupt met singen/ende op kopere beckens te slaen/als oock op langworpighe trommels. Dewijle sy dus doende waren / maeckten oock de onse haer geschut/musquetten/spiessen ende ander geweer vast veerdigh/ stellende een deel volcks beneden/ ende de reste boven op de Schepen / op avontuer of de Eylanders yet op haer hadden willen attenteren/doch daer quam niemandt aen boort dan de Caracora des Coninckx/ die al wederom weygherde t'Scheep te komen/ maer sondter een van sijn Capiteynen / die met den Admirael sprack door een Tolck. Aen beyde zijden van sijn Caracora was in't gewichte gemaeckt een stellagie van riet/ waer op de roeyende slaven saten twee nevens den anderen/ ende dan noch eenighe binnens boordts / scheppende/ in stede van riemen/ met houte schoppen / ghelijck hier vooren van Banda gheseydt is. Wy stellen den Leser de selve Caracora voor oogen / met noch een Oorloghschip van't Eylandt Madura : zijnde (als in seecker conterfeytsel te sien is) met twee solderingen/ waer van de onderste roeyen met schoppen/ende sommige scheppen. Sy hebben haer geweer by haer/ sittende ter zijden hare schilden. Hare langhe spiessen leggen door uyt/ sy hebben metalen bassen/ sommige met drie loopen/ om tseffens af te schieten : doch en saghen de onse niet dat sy veel schoten. Op elck Schip voeren sy wel twee hondert Mannen/ geweert op haer maniere / dan hebben weynigh roers : ende diese hebben/ konnender niet wel mede omgaen.

De twee Schepen gaē t'zeyle naer de Moluccas.

Ende anckeren onder 't Eylandt Ternate.

Tegen den avont quam de Coning weder aen boort met twee Caracoras, waer van de eene een Prautjen in hadde / ende door bevel des Conings van de Schepen afvoer/een stuck weeghs in Zee / alwaer hy het Prautjen uytsette/ende liet drijven ; doen heeft de Coning aen den Admirael versocht / dat hy'er een scheut op doen soude door een Constapel / 't welck gheschiede / ende den Coningh seer wel beviel : die hem voorstaen liet / soo het de groote Caracora ghetweest hadde/ dat de schoot door-ghegaen soude hebben. Daeghs daer nae sandt de Coningh een Caracora aen boordt / ontbiedende dat hy komen soude / ende sat selve met sijn vieren in een kleyn Prautjen dat aen de Caracora vast was / soo dat de onse op hem niet en vermoeden. Hy en wilde al weder niet over-komen in't Schip/ maer tradt in de Caracora , ende vraeghde den onsen nae veel vreemde dinghen/ hier

hier te langh om verhalen. Den laetsten Maye wasser een spokery in't Schip Uytrecht, maeckende sulcken gherommel ende regiment / dat de Overigheydt daer uyt moest. Dit gheschiede ontrent de middernacht.

Den 2 Junij 1599. hebben de onse by den Coning aen Landt gheweest / ende hem ettelijcke gheschencken gedaen. Den 12 dito quam de Coning 's avondts aen boordt/maer en wilde niet over-komen. Hy begheerde een verguldden Musquet / 't welck de onse hem schoncken / doch / soo sy verstaen konden / wilde hy 't selve aen zijnen Tol ghekort hebben.

Den 18 dito hebben sy de eerste Naghelen aen boordt ghekreghen/ ende ruylden de selve meest aen kleyne Quacksalvers glaeskens/ waerdt wesende 't stuck een oortjen ; voor de ses hondert kreghen sy een Baer Naghelen / weghende 620 pondt.

Den 9 Julij zijn sy gheaccordeert in den koop van de Nagelen/ten prijse van 54 Realen van achten voor yder Baer / houdende tot Ternate ontrent 600. ende in Amboyna 500 ponden.

De Naghelen die de Molucxsche Eylanden jaerlijcks op brenghen / soo de Inwoonders van Ternate doen seyden / waren dese : Het Eylandt Ternate ende Tidore elck 1000. Het Eylandt Bacian 2000 Baer / ende het Eylandt Motier 600. ofte 700 Baer

De Coning van Ternate komt in't Schip Amsterdam.

Den 25 dito quam de Coning van Ternate in't Schip Amsterdam, ende heeft het selve van binnen besien / begheerende dat den Admirael daer eenigh volck wilde laten blijven. Al wat hy t'Schepe sagh was zijn gadinghe / selfs tot een blaesbalgh toe / die hy in de Kocks kombuys vondt / hier gingh hy mede staen blasen in zijn mondt / al of hy mal gheweest hadde. Den 28 dito quam hy weder aen boordt/ende besichtighde 't Schip niet anders dan of hy 't hadde willen koopen/maer zijn principael boodtschap was/eenighe van den onsen daer te behouden/ waer toe niemandt seer graegh en was.

Den 13 Augusti is de Coning weder aen boordt ghekomen / ende heeft met den onsen koopmanschap gedaen op 't nieu ghewas van de Nagelen ; tot welcken eynde hy met den Admirael gheaccordeert is / als datter vijf Man met een jonghen op Ternate blijven souden/ om de Naghelen op te koopen/ ende ruylen/ tegen de wederkomste van onse Schepen. Onder andere bleeffer Franck van der Does, neef van de Schout Willem Verdoes van Amsterdam.

Beschrijvinghe van de Giroffel-naghelen.

Waer sy wassen.

Dese edele vrucht/welcke van al de werelt begeert ende genut wordt/ en wast nergens in de geheele werelt als in't Eylandt Amboyna , in de Molucxsche Eylanden/ die (soo wy namaels breeder verklaren sullen) vijf in getale zijn : in't Eylandt Meao, dat ontrent elf mijlen van Ternate leydt/in Cinomo, Cabel, ende Marigoran. De meestendeel van de Indianen noemense Calasur, die van Moluca, daer sy meest wassen/Chimke. De boomen zijn seer als by ons de Laurier-boomen/van groote ende ghedaente/ende hebben even eens sulcke bladeren/uytghenomen datse wat smalder zijn / als Amandelen ofte wilghe bladeren. Het hout ende de bladeren hebben al mede den smaeck van de Nagelen. De boomen hebben veel tacxkens/ende overvloedig veel bloemen/ welcke yeder een Nagel worden / sonder datter een af verdwijnt. Zijn in't eerste wit / daer nae groen/ ende

Aen wat boomen.

worden

in't leste root ende hartachtigh/ 't welck de naghelen zijn: groen zijnde/ hebbense eenen reuck/die in lieflijckheydt alle bloemen ter werelt te boven gaet. De Nagelen/als sy droogh zijn/hebben recht een doncker geelachtighe verwe/ maer gheplukt zijnde/worden met roocken swart gemaeckt. Men pluckt se niet een door een met de handt/ als men veel ander vruchten doet/ maer sy maken sekere koorden aen de tacken vast/ende ruckense alsoo met kracht af/waer door de boomen soo gequetst worden / datse het eerste jaer daer na weynigh vruchten geven/ maer het jaer daer aen volghende / draghense weder soo veel te beter: sy slaense oock wel af met een riedt/ ende als sy dit doen sullen/maecken sy't eerst onder de boomen schoon/ende laten alsoo de Nagelen op d'aerde nedervallen/die gemeenlijck meer in ghetalle zijn als de bladeren. Het gene de Portugesen noemen basten / ende wy Duytschen het romp van Naghelen / zijn steelen daer de Nagelen aen hangen/als sy noch op den Boom zijn / want in Moluca en makense de Nagelen niet schoon/maer rapense t'samen op/ende mengen't al onder een/ dat van de boomen valt. Ghelijck sy oock heel Indien door/ seer selden die onderscheyden/ maer meest verkoopen met stof/moeder/romp/ende al onder een. Dan die men naer Portugael oft herwaerts over brengt/worden ghegarbeleurt/oft ghesuyvert ende onderscheyden. De Nagelen die men aen de boomen laet / worden dick/ende zijn die gene/welcke men de moeder van de Nagelen noemt. De Japanen hebben dese liever / als sy een jaer op den boom ghestaen hebben/ ende wy prijsen de dunne. De Boomen wassen ongheplant van de Naghelen die daer by heen vallen/gelijck de Castanien-boomen/ ende zijn haest volwassen/overmidts de overvloedigheydt van den regen/ soo datse binnen't achtste jaer vrucht geven/ ende duren over de 100 jaren. Sy en willen (na sommige schrijven) niet heel dicht by de Zee wassen/ noch oock boven een bas-schoot weghen daer van daen. Maer de onse hebben bevonden datse oock verre van der Zee / te landewaert in/ wassen/op alle plaetsen/soo wel bergen als dalen. Haer saysoen is van uytgaende Augustus tot ingaende Januarius toe. Rondtom de Boomen en wast noch gras noch eenige ander groente/want sy trecken alle de vochtigheydt ende voetsel / datter ontrent is / nae haer: ghelijck de Naghelen selve mede soo heet zijn/ dat/ soo men een sack daer van op een vat waters leydt / men bevinden sal / dat in korten tijdt het water ghemindert is / ende de Naghelen dies niet te slimmer. Wordense in een besloten Huys schoon ghemaeckt / ende onderscheyden van't gruys / daer een kruycke oft ander vat met water staet / men bevint dat het binnen een paer daghen gantsch ende gaer uytdrooght van de heete locht der Naghelen/al staet het daer schoon al verre af. Dese selve eyghenschap heeft oock de ongesponnen Zijde van China: want leytmense erghens een voet of twee hoogh van der Aerde / ende begiet men daer nae de vloer met water / soo dat sy heel bedeckt is / sonder nochtans de Zijde te raken / des morghens sal al dat water in de Zijde wesen / die't nae haer ghetrocken heeft. Daerom oock de Indianen het selve dickmaels doen / om de Zijde te meer te doen weghen/ daer men't nochtans niet eens aen en merckt. Men maeckt van de Naghelen/ als sy noch groen zijn / goede ghesuyckerde Conserven / ende worden oock wel ghezouten ende in den Azijn ghelepdt. De Indiaensche Vrouwen hebben veel voor een maniere Naghelen te gaen kauwen / om een goeden aessem te maecken/ waer in de Portugesche Vrouwen haer nae volghen. Van de versche Naghelen wordt oock water ghedisteleert / dat seer goet ende medicinael is / hebbende

Hoemen se pluckt.

Wanneer se rijp zijn.

Wonderlijcke hitte van de Nagelen.

Waer toe sy goedt zijn.

bende

bende een besonderen lieflijcken reuck. Een weynigh daer van in de ooghen ghedaen/sterckt het ghesichte. Naghel-poeder op't hooft gheleydt verdrijft de pijne / komende van verkoutheydt. Naghelen doen wel wateren / verdouwen de spijse / zijn goet voor de buyck-loop / in melck ghedroncken zijnde / verwecken den lust tot by-slapen/ ende hebben veel andere eyghenschappen/hier te lang om verhalen.

Beschrijvinghe van 't Eylandt Ternate, legghende 28 mijlen van Banda, ende maer twee derde-parten van een graedt benoorden de Linie.

Vruchten. Het Eylandt Ternate is een sober Landt van eetbaer waeren. Ten heeft geenerley Vee / dan weynigh Cabriten oft Bocxkens. Daer en wast gheen Rijs/ noch eenigh graen/ daer sy broodt van souden konnen backen: Dan hebben een Broodt. sekeren boom/die sy af houwen/ende gekloofst zijnde/nemen een hamer van dick riet ghemaeckt/ ende slaen daer mede op het murgh; Dit Hout /'t welck haer dan geeft een seker substantie van ghedaente als by ons het saghe-meel/ daer sy broodt van backen / in haer spraecke Sagu ghenaemt / dit is seer wit / ende sy backen 't meest van de groote van een palm van der handt in't vierkant. Hier mede doen sy haren principalen handel/ ende wat sy koopen ofte verkoopen/ geschiet al met dit broodt. Wt de tacken van dese boom / behendighlijck ghesneden zijnde / vloeyt seecker nat / dat sy Tuacan noemen / ende is seer smaeckelijck ende gesont om drincken. Dit Eylandt en is oock niet Visch-rijck/ maer heeft meenighte van Cocos ende Bananas boomen / oock eenighe Oraenjen ende Limoenen / ende overvloedigh veel Naghelen. De Wijn de Palma moeter stilswijgende verkocht worden/ om dattet by hare Wet verboden is Wijn te drincken. Daerom de onse al heymelijck in't een Huys of 't ander ginghen / daer sy wel te rechte konden komen / om haer geldt te verteeren; want hoewel daer gheen herberghen en zijn / als te Bantam, soo is nochtans eenen yeghelijck het ghene dat hy heeft voor geldt oft andere waeren veyl. Daer zijnder veele die gheen geldt en kennen / maer die soo wat Portugees konnen / zijn daer seer begheerigh nae. De Visch / ende wat sy meer op haer maniere ghekoockt hebben / smaeckt seer wel / ende was den onsen vermaeckelijck / door de kruyden daer sy 't mede bereyden.

Hoenderen hebben sy weynigh / maer veel schoone Papegaeyen / die roodt op den rugghe zijn / hebbende gheele veerkens voor op de wecken / wat kleynder dan de West-Indische / maer leeren veel beter spreecken. De Barbier op 't Schip Amsterdam hadder een / die / als de Haen kraeyde / soo kraeyde hy mede / maude de kat / hy al mede / ende riep oock Schaf Kock, Schaf, met veel andere termen: de Barbier mochter t'Amsterdam hondert Daelders voor hebben / ende ginder kan men een krijghen voor een glase fles van vier stuyvers. Sy hebbender veel Paradijs-voghels / soo datmen om een Spieghel Paradijs-voghels. van acht stuyvers wel een krijghen konde. Dese Voghels noemen de Portugesen Paxaros del Sol, 't welck te segghen is Sonne-Voghels, waer van onse Duytsche naem schijnt verkeerdelijck af te komen. Sommighe schrijven datse niemant opt en heeft sien leven / dan datse doodt zijnde / op dese Eylanden komen vallen. Als oock/ datse by de Lucht leven / nimmermeer op der Aerde en komen/

komen/teghen de Sonne opvlieghen/ende gheen voeten en hebben/ maer alleenlijck hooft ende lichaem zijn/ ende meestendeel steert. Maer andere segghen dat dese meyninghe valsch is / ende dat sy soo wel twee pooten hebben als andere Voghelen / dan dat de voghel-vanghers / de selve met het meerendeel van't lichaem afsnijden/soo dat sy niet en laten dan't hooft met den hals/ende een kleyn deel van't lichaem/dat met uytnemende schoone veeren bekleedt is: Dit nu aldus in de Sonne ghedrooght zijnde/ en siet men gheen lijckteecken meer van de voeten/ende daer door schijnt het dat de Vogels alsoo geschapen zijn.

Dese luyden hebben groote sin in schoone coleuren/ende voornemelijck in root karmezijn/ ende peersch. Krijghen veeltijdts hare noodtdruftigheden van Bantam. In alle plaetsen van Oost-Indien ist wel om woonen / doch op Ternate ende Banda beter als op Amboyna; want daer ist onverdragende heet/hoewel het nochtans een seer lustighe Lantdouw is. Op Ternate zijn oock veel Amandelboomen/ welcker vruchten grooter zijn als die hier te Lande/hebbende seer dicke ende harde doppen / die men met een moker genoegh te doen heeft in stucken te smijten; ende zijn seer goedt om Yser mede te smeden / want maken wonder heet vyer. In elcken dop zijn 2. oft 3 langhachtighe Amandelen. Daer wast oock Taback / doch soo goedt niet als die ons van West-Indien komt. De Slaven gebruyckense veel/ende hebbense altoos by haer/houdende het Tabacksuyghen voor een verversschinge ende verquickinge. Amandel-boom.

De Inwoonders zijn seer goedt-aerdigh/ doch hebben eenen bedelachtighen aerdt/ ende dat niet alleen de ghemeene luyden/maer oock de Coning selve/ met alle zijn Hofgesin. Sy haten de dieverije seer / soo dat yemandt daer op bevonden zijnde/ en laet met de koorde ghestraft te worden. 't Is ghebeurt (terwijlen de onse daer laghen/ dat een jonghen van 11. oft 12 jaer een bladt oft twee Taback ghenomen hadde/ ende daer op ghevangen werdt. Tot straffe werden hem de handen op't gat ghebonden/ende alsoo leyden sy hem door het Stedeken/met een groote meenighte van kinderen achter aen / die tot sijner schande riepen in haer sprake / dat hy ghestolen hadde. Sy zijn groote vyanden van de Portugesen/ daerom sy oock geen quartier en houden met die van Tidore, mede een van de vijf Molucksche Eylanden/leggende maer een Goteling-schoot van Ternate, ende met Portugesen beset. Inwoonders/ende hare zeden.

Den 20 Julij 1599. als de onse daer lagen/voeren die van Ternate op't voorschreven Eylandt Tidore, ende overvielen daer een Dorp / sloegender drie doot/ ende brachten eenighe Sweerden ende Schilden mede / daer de ooren van hare vyanden noch aenhinghen/ met ontrent 43 ghevanghens; waer onder dat was des Coninghs broeders Soon van Tidore, een jong-man van 21 Jaren: Dese werdt voor den Coningh van Ternate ghebracht / ende aldaer verhoort zijnde/ buyten 't Paleys ghelepdt met een strop om den hals: Op strandt zijnde / hieten sy hem zijn handen wasschen / ende terwijlen hy daer toe bockte / soo quamder een van achteren / ende gaf hem in't bocken een slagh in den rugge met een Sabel / dat hy daer neder storte: Daer nae gaf hem een ander noch een slagh/ dat hem de Long ende Lever uyt hing: Ende daer na werdt het Lichaem aen een Praeu ghebonden / in Zee ghesleept / daer sy het voort lieten drijven. Haer principael geweer/zijn houte ende rieten Spiessen/die sy door de hant seer recht ende snel weten te schieten / ende voorts groote breede Sweerden/ met langhe Schilden/als of sy van een planck ofte deel gemaeckt waren. Eenige onder haer Wreede Iustitie. Geweer.

ghe-

ghebruycken oock wel Musquetten ofte Roers / maer seer weynigh / want sy hebbender gheen dan diese krijgen van de Portugesen. Sy hebben mede sekere Schermers / in haer tale Bakeleyers ghenaemt/ op 't hooft hebbende een stormhoedt met een Paradijs-voghel verciert / in stede van een pluymagie. Als dese teghen malkanderen vechten / soo staense altijdt op een been/ hebbende alsoo een sprong te bate / ende soo haest den eenen tot den anderen in springht / springht den anderen weder een groot stuck achterwaerts uyt / blijvende altijdt staende op eenen voet: Dese sprongen gaen soo licht ende veerdigh te wercke / dat het een lust om te sien is: Sy zijnder oock seer moedigh ende stout op / jae wilden de onse verpochen / segghende een van haer wilde teghen onser ses slaen: Daer op een van d'onse seyde / hy wilde alleen wel teghen hem aen met Rappier ende Poenjaert / maer dat en begheerde de Schermer niet te doen / dan alleenlijck vechten met sijn gheweer/ wesende seer als Turckxsche Sabels/ dan aen 't eynde zijn sy wel een handt breedt: In de luchter-handt hebben sy een lange schilt. Hare kleedinghe is een katoenen pijtgen/met een broeck van ghelijcke stoffe/ oft oock wel van Zijde / onder seer wijdt / op de wijse van de nieuwe Spaensche broecken. De Vrouwen / als sy achter strate gaen / hebben een katoenen kleedt op't hooft voor de Sonne/haer kleederen zijn al mede van katoen/met verscheyden coleuren doortrocken.

Schermers.

Het Eylandt Ternate begrijpt ontrent acht mijlen in zijn ommegang/ ende is hoogh Landt; Het versch Water/dat seer goedt is/ komter al uyt putten. De Stadt Gammalamma, daer de Coning zijn Hof houdt / leyt lancks de Zee kant/ zijnde een eenighe strate/soo lang ontrent als oudt Amsterdam, van de Haerlemmer poort tot de Reguliers poort. Sy is ongeplaveyt. De Huysen zijnder meest van riet/doch sommige oock van hout. De Tempel is mede van hout. Voor de Stadt en is geen reede om Schepen te leggen/om dattet daer onder Water heel droogh ende steenigh is. Aen dese droogten varen die van der stadt met het leegh water om visch te vangen/ die sich in kleyne Wateren tusschen de steenen onderhoudt. Maer als sy groote visschen willen vangen/ gaense dus te wercke: Sy vangen eerst een deel kleyne visschen met een schep ofte werp-net: Daer na stellense een lang riet recht over eynde voor in dese schuyt: Boven in dit riet is een gat daer sy een tou door-schieten/aen 't een eynd van dit tou is een Visch-hoeck, ende boven den hoeck een bladt/op dat alsoo de lijn voor uyt waeyen soude. Dan sitter achter een/ ende werpt de kleyne Vischkens voor uyt / na de Visch-hoeck toe / die sy recht boven 't Water laten hanghen / ende weten hier door de groote visschen te verschalcken ende vanghen. Oock ghebruycken sy seeckere korven, die sy op de grondt laten sincken / ende daer een tijdt lang gheleghen hebbende siense neffens de schuyt nae de grondt toe/ offer eenighe Visch in is/ ende indien jae/soo valter een buyten boordt/duyckt te grondewaert/ brenght de korf op/ende haelter de Visch uyt. Yemandt mocht vraghen / hoe ist moghelijck dat sy daer de korf/ die dickwils 15. 16. 17 vademen diep leyt/konnen sien offer visch in is ofte niet? Ick antwoorde / dat het Water daer soo klaer is / datmen de Anckers van de Schepen bescheyelijck mach sien legghen / ende de Visschen sien swemmen / jae de grondt is soo klaer of 't Water maer een voet diep waer. De Inwoonders hebben voor de Stadt een Rif van steenen gemaeckt / met een ingangh / om bevrijdt te zijn / dat mense met Jachten niet overvallen soude, effen by-naest als voor Amsterdam de palen staen. De onse moesten reede soeken

Gammalamma de Hooft-stadt van Ternate.

Vreemde maniere van visschen.

ke-

ken voor een Dorp tusschen Ternate ende Tidor, geheeten Telingamma. Een half uyre gaens verder leyt een Stedeken ghenaemt Maleyo, rondt-om besloten met een steenen muer/ niet ghemetst/ maer slechts met handen op malkander ghelepdt/ ende tamelijck hoogh/ om dat de Portugesen daer al-te-mets placht en te komen.

De Koningh van Ternate was een kort vierschoten man/ oud omtrent 36 jaren/ seer vrolijck van geeste/ ende sonderlinge graegh om yet nieus te hooren ofte sien/ doende 't geene hem voor ghedaen werdt/ geerne nae. Als de onse op een tijd hem ter eeren twintigh oft dertigh vierpijlen geschoten hadden/ quam hy des anderen daeghs aen boord/ ende begeerde die te leeren maecken: gheleert hebbende/ ginghse van stonden aen selve nae maecken/ ende hem wijs ghemaeckt hebbende/ dat sy een grooten boom ofte balck wilden doen klieven met twee handen vol kruyts/ soo en ruste hy niet/ voor sy dat in 't werck leyden/ het welck aldus toegingh: Door zijn hof lagh een balck/ daer boorden sy met een Avigaer recht in 't midden een gat in/ tot op twee vinger breed nae door. Dit stamptense doen vol kruyd/ ende sloeghender boven een prop op/ waer door sy een laetgat boorden/ ende staecken 't alsoo aen brandt; De balck kliefde rechts draets 't hout heel soetelijck van den anderen: Waer in de Koningh daer tegenwoordigh zijnde groot behagen nam. Hy was manhaftigh in den krijgh/ ende yverigh om zijnen vyandt te bekomen/ hem selven gantsch niet sparende. Dit bleeck in den aenslagh teghen die van Tidore, daer de onse hem saghen in 't water loopen om in zijn Caracora te komen/ als hy derwaert trock/ met sulcken yver dat het wonder was. Meesten tijdt was hy op 't water in zijn Galeotte/ daer hy een vergulde bedstede op hadde/ nimmermeer ledigh zijnde/ maer altijdt wat doende. Hy ontbood dickmaels den stuerman van den Admirael/ die moest hem dan Ian Huygens boeck op slaen/ ende beduyden wat van yeder figuere gheschreven stont/ daer hy seer nieus-gierich toe was/ nimmermeer versadight zijnde van vraghen. Hoewel hy nu teghen den onsen soo ghemeensaem was/ wist nochtans zijn reputatie wonderlijck wel te houden teghen zijn ondersaten/ van de welcke hy seer ontsien was. Sijne Edelen/ Capiteynen/ oft Ambassaten en mochten niet tot hem komen als met ghevouwen handen/ verheven zijnde boven 't hooft/ die sy dan sachtjens lieten dalen/ ende dan wederom ophieven/ ende dalen lieten/ soo langhe als sy in zijne teghenwoordigheydt waren ende met hem spraecken. Sijne Edele gaen ghekleedt in zijde of katoene kleederen/ de broecken bykans als die Portugesen/ onder wijd. Haer wambaysen zijn van Katoene-lijnwaet/ oft bast van boomen/ dat aldaer seer fray gewrocht wort. Het zijn fraye mannen/ veel beter van aerde/ bequamer/ gestadigher/ ende ghetrouwer als de Javanen. Sijne Capiteynen zijn al-te-mael oude mannen met grijse baerden/ seer aensienlijck. Hy hadde in de dertigh Caracoras, op sommighe vier/ ende op sommighe ses metalen bassen/ op yeder veertigh/ vijftigh/ ende tot de tsestigh roeyers. In elck Dorp hadde hy eenighe wijven/ welck in alles boven de 40 sterck waren/ ende waer hy quam/ hy was over al t'huys. Sijnen Godsdienst beging hy met grooter devotie/ op zijnen Sabbath-dagh neerstigh ter kercke gaende; 't welck op dese maniere toe-gaet: alwaer een Boecken voor uyt ghelepdt wert ter offerhande by een Jongelingh/ die een swaerd op zijn schouder draeght. Daer na volght een deel krijghsvolcks/ ende achter de selve een dienaer met een Wierooc-vat.

Coningh van Ternate ende sijnen staet.

Hoe hy ter kercke gaet.

Voorts de Koningh met een Tirasol ofte Sonneweerder / boven 't hooft / ende dan weder een deel Soldaten achter aen met een vlieghende vaendel. Voor de kercke staen sommighe potten met water / daer sy haer handen ende voeten in wasschen eer sy in gaen. Binnen komende spreyden sy een wit kleetgen neder/ ende vallen daer op haer knyen/ ghelijck hier vooren geseyt is van die van Banda. Die den Coningh dan te ghemoete komt/ moet al bockende ende met de handen te gaer gaen/ tot dat hy hem verre voorby is.

In de Mesquita oft kercke staet een stoel als een Predick-stoel/ behangen met een wit kleedt. Daer hanght oock een dingh als een grooten Trommel/ daer sy op slaen met een stock / als sy't volck ter kerck begheeren / 't welck is des vrijdaeghs. Als nu 't volck by een is / komt de Predicant / die oock haer Schoolmeester is / want de onse hebben zijn schoole ghesien / voor de welcke hingh seker berdt / daer nae hare maniere letteren in ghescreven stonden als krauwels/ haken/ ende hane-pooten / seer vreemt om sien. Aen seecker hoogh huys hanght mede een klock sonder klepel / ende wanneerder onraedt is/ soo wordt daer op geslaghen: dan komen die van't gantsche Eylandt te samen / elck met sijn gheweer / ende konnen opbrenghen veertigh Caracoras wel ghemant / als't te water te doen is. De Coningh heeft oock veel metale stucken in zijn Hof/ met veel steenen klooten daer by / maer of hy buskruydt heeft/ is den onsen onbekent.

Superstitie. Alsser een Eclipsis aen de Son ofte Maen is / maken dese Eylanders groot ghetier ende misbaer / want sy meenen dat haren Coningh / oft yemandt van sijn naeste vrienden oft principaelste Officieren sterven sal ; maer als de Eclipsis ghepasseerdt is / sonder des Coninckx ofte der sijnen doodt / soo houden sy op haer maniere een groote feest / maeckende des anderen daeghs als een ommeganghe: die voor aen gaen draghen eenighe Porceleyne vaten: Daer nae volghen eenighe met spiessen/ hellebaerden / musketten ende roers/ ende achter de selvighe worden ghedraghen drie lampen / in sulcker wijse als men by ons de druyven van't landt van Beloften schildert. Dan volghter een jonghen met Coninghlijcke kleederen ghekleedt / ende voor hem gaet een met een vergulde wayer; achter hem komen veel vrouwen soo jongh als oudt / seer fray toe-ghemaeckt/ nae des landts ghebruyck. Dit doen sy aldus van blyschap/ om datter niemandt ghestorven is. Gelijck de onse sulckx gesien hebben op den 6 Augusti 1599. als wanneerder des avonts ontrent acht uren een Eclipsis aen de Mane was. Als hun geseyt wierdt / datter by ons luyden waren / die te voren weten te seggen wanneer Eclipsis aen de Sonne oft Mane wesen sal / hielden sy 't selve voor een groot mirakel/ jae ghenoegh voor onmoghelijck.

Religie ende besnijdinghe. Die van Ternate, als oock meest alle de omleggende Eylanders sijn van religie Turcx ofte Mahometist. Sy besnijden hare kinderen/ 't welck met grooter statie toe gaet. Want eerst komender drie oft vier paer mannen met gheladen roers ende brandende lonten in de handt voor uyt: dan volgender twee/ die dragen een stock/ waer aen hanght een stuck klater-gout / oft yet anders dat in haren ooghen cierlijckst is. Voorts twee mannen elck met een spiesse/ die sy over eynde houden in de handt: achter dese volght de vrouwe die't kindt ter kercke draeght / met noch seven oft acht paer vrouwen achter aen. By de kercke komende worden de Roers af-gheschoten/ ende de besnijdinghe met hare ceremonien ghedaen zijnde/ keeren sy weder met de selve statie naer huys.

Sy

Sy en drincken gheen wijn/ ende de oorſaecke daer van is ſeer fabuleus ende belachelijck. Godt (ſegghen ſy) ſondt by Mahometh alle dage twee Enghelen/ die hem alles hielpen uytvoeren wat tot ſijnen Godsdienſt van noode was. Nu werden deſe drie te ſamen op een Bancket ghenoodt van een ſeer ſchoone Vrouwe / die wat noodighs met hun te ſpreecken hadde. Daer ghekomen zijnde maeckte ſy Mahometh met de twee Enghelen / ghenaemt Harot ende Mierot droncken met Wijn/ ende preſenteerde by hun te ſlapen / midts conditie/ dat ſy haer eerſt ſouden leeren een ghebedt/ daer ſy mede nae den Hemel ſoude klimmen/ ende dan weder op d'aerde komen. In den Hemel komende/heeft Godt/ die wel wiſt wat ſonde dat ſy ghedaen hadde / ſijne Enghel bevolen haer by den hayre te nemen/ende in ſeeckeren kuyl te voeren ontrent Babylonien / daer ſy hanghen moeſt tot den jonghſten daghe toe : Ende om deſer ſonden wille/ door den dranck des wijns gheſchiedt/ heeft Mahometh naemaels den ſelven gantſch verboden. Waerom de Mahometiſten ghéén wijn en drincken.

Dat ſy gheen Vercke-vleeſch en eten/ is om deſe reden : Op een tijdt hadde Axa, Mahomets wijf/ hem een welrieckende badt toe-bereydt om daer in te waſſchen: Nu ſo quamder onverſiens een vercken in't huys/dat hem daer in wies/ waer over Axa met alle verſtoort was. Mahometh dat ſiende / heeft het vercken vervloeckt/ ende den zijnen verboden vercke-vleyſch te eten/ om dat het/ ſoo hy ſeyde/ een vuyl dier was. Waerom ſy geen vercke-vleeſch en eten.

Volght noch tot vermakelijckheydt van den Leſer een ſeecker t'ſamenſpreeckinghe tuſſchen een Iode ghenaemt Abdias, ende Mahometh, geſchiedt in de Stadt Almedina, ende uyt den Portugeſche verduytſcht.

Abdias. SEght ons Mahomet, zydij een Propheet, oft een Bode ?
Maho. Ick ben een Propheet ende oock een Bode.

Ende na nae dat hy hem noch ſeventhien andere vraghen ghevraeght hadde/ ſoo ſeyde de voorſz Abdias tot hem : Seght eens Mahometh waerom datmen den Hemel, Hemel heet ?

Mahom. Om dat hy van den roock gheſchapen is gheweeſt, ende den roock van den damp der Zee.

Abdias. Seght my waerom is den Hemel groen ?

Maho. Om den Bergh Caffs wille , ende den Bergh Caff die is groen om de Eſmeraulden des Paradijs wille , de welcke groen zijn , ende den Bergh Caff die gaet rontſom, ende begrijpt de heele Wereldt, ende hy onderhoudt de Hemelen.

Abdias. Seght my : Den Hemel, heeft hy Poorten ?

Maho. Iae hy , hy heeft Poorten.

Abdias. Zijnder oock ſleutelen tot de Poorten ?

Maho. Jae't, ende ſy worden by Gods ſchat bewaert.

Abdias. Waer af zijn de Poorten ghemaeckt ?

Maho. Van fijnen goude , ende de ſloten zijn van Godts licht, ende de ſleutelen van zijnder barmhertigheydt.

Abdias. Seght my waer af is den Hemel gheſchapen ?

Maho.Godt heeft den eerſten Hemel van groen water geſchapen,ende den tweeden van klaer water, eñ den derden van eenen ſteen die men Eſmeraulde heet,eñ den

 vier-

vierden van sijnen Goude, ende den vijfden van eenen Jacint, ende den sesten van klaren Nevel, ende hy heeft den sevensten van de blinckinge des vyers geschapen.

Abdias. Seght my, wat isser boven die seven Hemelen?

Maho. Een levende Zee.

Abdias. Ende wat isser boven dese Zee?

Maho. Een ander duyster Zee.

Abdias. Ende wat is daer boven? segghet ons al-te-mael nae sijn ordene.

Maho. Daer boven is een ander Zee van windt, ende boven dese is noch een ander Zee van steen, ende boven dese is noch een ander Zee die welcke seer doncker is, ende boven dese is een Zee van grooter vreught ende gheneughten, ende boven dese is een ander Zee van de Mane, ende boven dese is de Sonne, ende boven de Sonne is de Naem Gods, ende daer boven is de supplicatie oft ootmoedige begeerte, ende noch boven-waerder is den Engel Gabriel, ende noch wat boven-waerder is een groote Zee van wel bereydt perckement, ende daer boven is noch een ander groote Zee, ende noch hoogher zijn tseventigh wijdden van lichte, ende noch opwaerder zijn tseventigh wijdden van Berghen, ende noch opwaerder zijn duysendt wijdde spacien, ende in elck van dese zijn tseventigh manieren van volcke, ende onder dat voorschreven volck zijn vijf duysendt Enghelen die Godt altijdt loven ende dancken, ende daer boven is een groote wijdde van peerlen, ende daer boven is een ander wijdde van gratie, ende opwaerder is een ander wijdde van mogentheydt, ende noch opwaerder is noch een wijdde van dispensatien, ende daer boven is een groote stoel, ende noch opwaerder is het huys des Universiteyts oft der Gemeynten.

Abdias. Seght my: De Sonne ende de Mane, zijn sy gheloovigh oft ongheloovigh?

Maho. Sy zijn gheloovigh, ende dienen Godt altijdt.

Abdias. Seght my: waerom en lichten sy niet ghelijck?

Maho. Alsse Godt schiep soo maeckte hyse ghelijck in't licht, ende soo ghelijck, datter gheen onderscheydt tusschen de Sonne ende de Mane en was, noch daer en was gheen scheydinghe des daeghs oft des nachts: ende het ghebeurde eens op een tijdt dat den Enghel Gabriel met grooter haesten vloogh om een bootschap te draghen, ende raeckte de Mane met sijnen vleughel, ende van die tijdt af werdtse verdonckert, ende daerom bleef de Mane voor den nacht, ende de Sonne voor den dagh.

Abdias. Seght my Mahomet, hoe veel ordenen van Sterren zijnder?

Maho. Drie, ende d'eerste komt uyt den Hemel, uyt Gods throon, met goude ketenen, ende sy lichten tot in den sevensten throon; ende de tweede orden is in den tweeden Hemel om de Werelt te çieren, ende dese doen de Duyvels wech loopen ende vlieden als sy nae den Hemel komen luysteren om die secreten te hooren. Ende die derde orden is tot een aenschouwinge der Planeten ende der Sterren. Hier nae seyde de voorschreven Abdias tot hem: Seght my wat winden datter tusschen ons ende den Hemel zijn?

Maho. Daer isser drie, de een is onvruchtbaer, de tweede is een swert windt, ende dese doet de Zee stuer ende rou wesen, ende hy sal't vyer in den dagh des oordeels opblasen ende doen barnen, de derde windt is de ghene die de Zee ende dat Aerdtrijck dient.

Abdias. Seght my, hoe veel wijdden zijnder van der Aerden tot aen den Hemel toe?

Maho.

Maho. Daer en iffer maer eene, ende en waerder die niet, foo foude dat Hemels vyer alle dinghen vernielen die op der Aerden zijn.

Abdias. Seght my waer ftaet de Sonne?

Maho. Sy ftaet in een warme Fonteyne, ende defe Fonteyne ftaet in een valleye, ende defe valleye ftaet in een wijdde, ende defe wijdde ftaet in den Bergh Caff, ende den Bergh Caff ftaet op de handt van eenen Enghel, welcke de gheheele Werelt draeght, ende onderhout tot den dagh des Oordeels toe.

Abdias. Hoe ende in wat manieren wordt Gods Stoel gedragen?

Maho. Gods Stoel is geladen opte hoofden van de gene die hem draghen, ende fy dragen haer voeten op een throon, ende elck een van de Engelen die hem dragen, heeft foo breeden hooft, dat al waert datter eenen voghel van ontrent fijn een oore uyt begoft te vliegen, ende wel duyfent Jaren gevlogen hadde, foo en foude hy nochtans nauwelijcks oft met grooter arbeydt tot aen d'ander oore konnen geraken: ende een yeghelijck van die voorfz Enghelen heeft veel hoornen op fijn hooft, tuffchen de welcke acht Krijghs-heyren van contrarie ende diverfche dingen zijn. 't Eerfte is van vyer, gemengt met fneeuw, fonder dat d'een het ander vernielt. Dat tweede heyr is van donder ende blixem. Het derde heyr is van water ende vyer, fonder dat d'een d'ander vernielt. Het vierde heyr is van windt ende water. Het vijfde heyr is van vyer ende yfer. Het fefte heyr is van goudt ende filver. Het fevenfte van lof ende glorie. Ende dat achtfte heyr is van fchoone blinckende klaerheydt.

Abdias. Seght my Mahometh hoe verre is d'Aerde van den Hemel?

Maho. Vijf hondert Jaren gaens: ende alfoo vele ift oock van Hemel tot Hemel, totte feven Hemelen toe: ende in elcken Hemel is foo groote menighte van Engelen, dat niemandt machtigh ghenoegh en is om die te tellen dan Godt alleen: ende tuffchen ons ende de Hemelen vliegen feker geflachten van Vogelen, de welcke nimmermeer aen den Hemel noch aen de Aerde en geraken.

Abdias. Seght my: waerom heeft men de Werelt, de Werelt geheeten?

Maho. Om datfe tot onderfcheydt van der eeuwigheyt gemaeckt is: ende waert datfe gemaeckt hadde gheweeft gelijck de eeuwigheydt, foo foude fy oock eeuwigh geweeft hebben, ende altijdt geduert.

Abdias. Seght my: waerom was Adam, Adam geheeten?

Maho. Om dat Godt hem ghefchapen heeft van den flijm van alle de Aerde des Werelts; want hadde hy hem van eender Aerden alleen gemaeckt, de Menfchen en fouden de dingen van alle de Aerde oft Landen niet geweten hebben.

Abdias. Seght my: als Adam ghefchapen werdt, waer langs quam hem de Geeft oft het leven inne?

Maho. Hy quam door den mont in, ende is door den mont wederom uytgegaen.

Abdias. Seght my: wat feyde Godt tot Adam?

Maho. Dat hy ende fijn Huyfvrouw in't Paradijs woonen fouden, ende datfe van als dat in den Paradijfe was, eten ende drincken fouden, uytgenomen van eenen Boom daer fy niet aengheraken en mochten.

Abdias. Wat Boom was dat?

Maho. Het was een Terwen-Boom.

Abdias. Op wat manier was hy ghemaeckt?

Maho. De voorfz Boom hadde vijf ayren, ende daer namper Adam een af daer vijf graenkens in waren, waer af Adam de twee at, ende d'ander twee gaf hy Eva, ende het vijfde droegh hy met hem.

Abdias. Hoe groot was dat graenken wel, ende wat dede Adam daer mede?

Maho. Het was soo groot als een Eye, ende Adam ontdeckt terstont, ende brackt in stucken, ende deylde dat in ses hondert stucken, ende daer af is al het zaedt der Aerden ghekomen: ende daer nae maeckten Godt Eva van een van Adams ribben, ende uyt sijnder slincker zijde, ende niet uyt de rechter, om datse weeck, teer ende niet sterck wesen en soude.

Abdias. Wie bewoonde de Aerde, eerse Adam bewoonde?

Maho. De Duyvels haddense seven jaren bewoont, ende daer nae hebbense de Enghelen duysent jaer bewoonr, ende daer nae bewoondese Adam.

Abdias. Seght my Mahometh, mits dat ghy't al-te-mael soo wel weet, wie heeft Adam sijnen baert ende sijnen hayr gheschooren?

Maho. Den Engel Gabriel.

Abdias. Ende wie heeft hem besneden?

Maho. Hy heeft hem selven besneden.

Abdias. Wie heeft hem na Adam besneden?

Maho. Abraham.

Abdias. Teghen wat Aerde heeft Godt ghesproken?

Maho. Godt heeft den Bergh Zinai bevolen dat hy Moses in den Hemel soude voeren.

Abdias. Seght my wie datter leeft, ende en heeft nochtans geen Geest?

Maho. De nacht.

Abdias. Seght my, wat Vrouwe isser van den Man alleene ghekomen, ende wat Man isser van de Vrouwe alleen ghekomen?

Maho. Eva is alleene van Adam ghekomen, ende Jesus Christus van de Maghet Maria.

Abdias. Seght my, welck dat de drie dingen zijn die geschapen zijn, sonder menginghe oft toe-doen van Mans-persoonen?

Maho. Adam, ende den Ram die Abraham offerde, ende Jesus Marias Sone.

Abdias. Seght my, wie zijn de twee wiens Graf men niet en weet, oft waer sy begraven zijn?

Maho. Dat zijn Iheralib ende Moses; want als Moses in de Wildernisse alleen ging, soo vandt hy daer een Sepulture van sijnder grooten, daer niet-met-allen in en was: ende Moses seer bedroeft wesende, bleef daer op staen sien, ende den Enghel des doodts quam neffens hem om hem te dooden, ende midts dat hem Moses wel kende, soo vraeghde hy hem wat hy begheerde oft hebben woude? ende de Enghel des doodts seyde dat hy om sijn ziele quam, ende dat Moses hem vraeghde hoe ende in wat manieren dat hyse uyt sijn lichaem meynde te krijghen, want sy en kost door den monde niet, want hy met Godt ghesproken hadde, noch door de ooren, want sy Godt ghehoort hadden, noch door de ooghen, want sy Godt ghesien hadden, noch door de handen, want sy Godts gifte ontfanghen hadden, noch door de voeten, want hy kost daer mede in't opperste van den Bergh Zinai beklimmen, om Godt te spreecken. Ende als hy hem dit gheseydt hadde, soo ging den Enghel terstont wech, ende scheyd van hem, ende hy veranderde sijn habijt oft kleedt, om dat Moses hem niet kennen en soude, ende bracht een Appel uytten Aerdtschen Paradijse, den welcken hy Moses gaf om dat hy hem riecken soude: ende soo haest als Moses den Appel geroken hadde, soo nam hy hem sijne ziele door de neusgaten uyt, ende Moses suchte swaerlijcke seer, ende soo bleef dat Lichaem in dat Graf, al ist

saecke

ſaecke nochtans datmen't naederhandt niet en heeft ghevonden.

Abdias. Seght my, wat dinck iſſer onder d'Aerde?

Maho. Een Os.

Abdias. Ende waer op ſet deſen Os ſijn voeten?

Maho. Op een witte ſteen.

Abdias. Wat ghedaente oft wat forme heeft dien Os?

Maho. Hy heeft ſijn hooft in't Ooſten, ende den ſteert in't Weſten, ende hy heeft veertigh hoornen, ende veertigh tanden, ende den eenen hoorn ſtaet wel duyſent jaer van den anderen. Ende de Suna ſeydt op 't ghene dat Mahometh hier gheſeydt heeft, dat hy oock ſeyde dat de heele Werelt op het punckt van deſen Oshoorn ruſt ende gheladen is; ende als hem deſen Os eens roert, dat het dan Aerdtbevinghe is.

Beſchrijvinghe van de Moluckſche Eylanden in 't ghemeyn.

De Moluckſche Eylanden zijn eyghentlijck vijf in getale: Ternate, 't welck wy nu beſchreven hebben / Tidore, Maciam, Motiera, Baſſian. Behalven in deſe vijve / waſſen de Nagelen (ſoo geſeydt is) oock in de Eylanden Meao, Marigoran, Sinomo, Cabel ende Amboyna: dan 't en heeft niet veel te bedieden / ende en is by de vijf eerſte niet te gelijcken. Alle deſe Eylanden nu / ſoo Moluckſche, als andere nu ghenoemt / waren / als de onſe daer laghen / onderdanigh den Coninck van Ternate, behalven alleenlijck drie / namelijck Tidor, Baſſian, ende Marigoran, die het met de Portugeſen hielden. Meao leyt Weſt van Ternate, ende heeft een goede Haven / daer die van Mindenao, een groot Eylandt / niet wijdt van daer / altoos plegen te leggen / om van't beſpringhen der Portugeſen te beter bevrijt te zijn. In dit Eylandt Meao laet de Coninck van Ternate al ſijn Caracoras ofte Galeyen maken / ende wat hy meer voor Schepen behoeft. De Coninck van Baſſian houdt ſijn Hof op't Eylandt Marigoran. Het Eylandt Tidor was doen ter tijt de principale macht van de Portugeſen in alle de Eylanden van Moluca. De Coninck van Tidor was Oom van den Coninck van Ternate, 't welck het principaelſte is van alle deſe Eylanden / hoewel Macian meer ghewas uytlevert / als eenigh van alle. Den haet van die van Ternate teghen de Portugeſen is onverſoenlijck / door dien ſy 34 Jaren te vooren / eer de onſe daer quamen / ſoo tyrannighlijck met des Conings Vader geleeft hadden / als wy elders ſullen verhalen. Hierom hebben ſy van doen af met gewelt de Stadt Gammalamma moeten ruymen / ende met eenen het gantſche Eylandt van Ternate, alwaer men noch ſommighe overblijfſelen ſiet van hare gebouwen: met namen 't Caſteel / des Conings Wooninge / Sint Paulus Kercke / een vervallen Preeck-Heeren Klooſter / ende een ſteenen Bolwerck / met drie of vier ſteenen Huyſen. De Chineſen, die in voortijden op Ternate plegen te handelen / zijn / door queſtie met de Portugeſen gehadt / van de ſelve verdreven geworden / ſoo dat ſy nu heel weynigh daer komen. Maer die van Mindenao hebben noch ter tijdt groote vrientſchap ende aliantie metten Coning van Ternate, ende doen malkanderen byſtant tegen de Portugeſen / die haer onthouden op de Eylanden Philippinas.

Moluckſche Eylanden / hoe veel in ghetale ende hare namen.

Meao Eylandt.

Baſſian Eylandt.

Macian Eylandt.

Vyandtſchap van die van Ternate teghen de Portugeſen.

INWERP.

Inwoonders van de Moluccas ende hare zeden.

,, De Inwoonders van de Moluckſche Eylanden zijn seer gheneghen tot le-
,, dighedt ende ghemack: soo datmen niemandt lichtelijck siet arbeyden / hy
,, en zy dan een Lijf-eyghen ofte Slave. Dit doet de groote menighte van die
,, kostelijcke Naghelen / welcke al de Werelt door soo seer begheert zijn / ende in
,, dese weynigh Eylandekens alleene wassen. Sy en kennen gheen Ambachts-
,, luyden / noch en zijn nerghens mede bekommert. Hebben gheen Huys-raedt
,, dan potten / pannen / ende soo een matgen of twee / van basten van boomen
,, ghevlochten / om op te sitten ende slapen. Hare Huysen timmeren sy door hare
,, Slaven van hout ende riet / sonder eenighe andere stoffe daer toe te behoeven/
,, jae niet soo veel als een naghel van Yser. Hare kleedinghe is wel cierlijck en-
,, de eerlijck/maer licht ende onkostelijck/want sy niet van noode en hebben twee
,, oft drie dobbel ghekleet te gaen / als ligghende onder oft seer naer by de Linie
,, Æquinoctiael, daer 't nimmermeer koudt en is. Doch teghen den brandt der
,, Sonne moeten sy evenwel eenige kleederen dragen/ of de huydt soude haer wel
,, van 't lijf branden. De jonge luyden dragender kranssen van katoen ghevloch-
,, ten op't hooft/ die sy op hare Feest-dagen met verscheyden bloemkens vercie-
,, ren. De Mannen maken dat hare kleederen lieflijck ruycken na eenigh roock-
,, werck/om hare Vrouwen dies te beter te behaghen. Want sy moghender soo
,, veel trouwen als't haer belieft/ ende zijnder uytnemende seer jaloers van/ jae
,, soo seer / datse niemandt in hare huysen en brenghen om hare Vrouwen te la-
,, ten sien. Die een Vrouwe trouwen sal / en mach de selve niet sien / voor dat
,, het Houwelijck by de Ouders oft Vrienden van wederzijden gesloten is/ ende
,, de Maeght hem t'huys ghebracht wordt / die dan oock haer Man moet we-
,, sen/sonder dat sy hem haer leefdage ghesien heeft. De Vrouwen zijnder mid-
,, delbaer van stature/dragen 't hayr ghevlochten rondtom 't hooft/ende dan ach-
,, ter in de neck t'samen in een knoop gebonden / op datmen immers gheen cie-
,, raet aen haer en mercke. Daer-en-tusschen nochtans zijn sy seer wulpsch en-
,, de dertel / ende hoe nauwe sy oock bewaert worden/haren Mannen selden ge-
,, trouwe. Het werck dat sy doen / is catoen te spinnen ende weven / dat daer
,, in't landt veel valt. De schamele sitten op de merckt te koop met ghezouten
,, ende verschen Visch/Hoenderen/Bananas, Suycker-riet/groene Gember ende
,, andere waeren. Weynigh andere Vrouwen siet men op de straet. Moluckers
,, zijn goede Krijghs-luyden/ja en hebben in gantsch Indien haers gelijck niet/
,, weten seer wel te leven met haer ghewer / ende achten't een groote schande
,, voor haren vyandt te vluchten/daer-en-teghen een sonderlinghe eere/als haer
,, de vyandt te machtigh is / vechtenderhandt te sterven / ende een Man alleen
,, teghen twee ofte meer uyt te houwen. Sy en hebben gheen gheldt / maer alle
,, haren rijckdom bestaet in Naghelen / waer voor sy oock al konnen krijghen
,, wat sy van doen hebben. Hare tale en heeft met die van alle d'andere India-
,, nen gantsch gheen ghemeenschap / maer in't schrijven ghebruycken sy Arabi-
,, sche letteren. Dese Eylanden zijn by de Portugesen eerst ontdeckt gheworden
,, ontrent den Jare 1515. door 't beleydt van eenen Francisco de Serra. Daer-
,, nae/Anno 1520. is Ferdinandus Magallanes, een dapper Zee-heldt/na dat hem
,, seeckere kleynigheydt aenghedaen was/van sijnen Coning Emanuel van Por-
,, tugael/de eerste gheweest die de selve bevaren heeft op den naem van den Key-

ser

ser Carolus Quintus, ende dat van bewesten/ door de Strate oft engte der Zee/ „
by hem eerst-mael ontdeckt/ ende nae sijnen name ghenoemt Fretum Magalla- „
nicum. De Coning van Ternate heeft meest alle dese Eylanden onder sijn ghe- „
biedt/ dan Tidore ende Bassian hebben noch hare besondere Coningen. Die van „
Ternate heerscht over sijn ondersaten soo absolutelijck/ dat sy/ wanneer hy op- „
treckt ten Krijge/ hem volgen moeten op haer eyghen kost/ende sonder yets te „
genieten. In dit Eylandt en is gheen Vee/ dan weynigh Buffels/ ende noch „
min Geyten. Wilde Swijnen zijnder wel veel: maer de Inwoonders en „
mogen die/ van wegen hare Wet/ niet eten. Daer is oock een Ethna oft Swa- „
vel-bergh/ die veel asschen ende vyers opwerpt/ sonderlinge in den Herfst ende „
Lenten/ als de Noorde winden veel waeyen. Op andere tijden des jaers mach „
men hem wel besoecken/ doch men kan qualijck sonder Touwen ende ander „
ghereetschap daer op gheraken. „

In't wech gaen/ alsoo de onse (ghelijck ghesepdt is) vijf persoonen van den haren op Ternate lieten blijven/ gheleyde haer de Coning/ ende nam een vriendelijck afscheydt/ seggende in somma/ dat Godt hun by hem ghestiert hadde/ door dien sy soo wel met hem over een quamen. Als hem geseydt werdt/ dat de Portugesen ende haren Coningh/ onsen Prins in sijn eyghen Paleys door-schoten ende vermoort hadden/ vertelden hy/ dat de selve Portugesen oock sijnen voor-vader ghenomen/ in stucken ghehouwen/ ghezouten/ ende soo naer Malacca ghevoert hadden/ 't welck hem ende sijne nakomelinghen stondt te wreecken. In't scheyden begheerde hy/ dat de onse rondtom los souden schieten/ 't welck sy deden/ ende hy schiep daer een groot behaghen in. By hem was een verloochende Portugees/ een argh ende door-trocken Man. Sy dan siende dat hy daer wel gesien was/ maeckten sijn vriendtschap te krijgen/ op dat hy den haren/ aldaer blijvende/ soude behulpigh zijn.

De twee Schepen nemen haer afscheydt van den Coningh van Ternate.

Den 19 Augusti 1599. zijn de twee Schepen/ Amsterdam ende Uytrecht van Ternate t'zeyl gegaen/ ende hebben den 30 dito 't Eylant Oba gesien/ aen wiens West-eynde sy ghekomen zijn/ den 6 Septembris. Bewesten Oba legghen soo veel Eylanden dat sy nauwelijcks telbaer en zijn/ ende 't isser soo vol drooghten/ dat de schepen daer heel in verwarret waren; sy leggen ontrent $2\frac{1}{2}$ graden bezuyden de Linie. Den 10 dito werdt op't Schip Amsterdam een Kaes van ontrent seven pondt verkocht/ voor twaelf gulden tien stuyvers.

Gaen van daer t'zeyle.

Den 13 Novembris 1599. zijn sy nae veel honghers ende onghemacks voor de Stadt Jaccatra gekomen/ gelegen in't Eylandt Java, ende kreghen den selven dagh noch eenigh Rijs aen boort/ Godt danckende dat sy van den hongher verlost waren. Den 16 dito hebben sy 't geset voor de versche Rivière/ daer sy Water in namen/ ende van de Chinesen Aracca ende Rijs kochten in overvloedt/ het pondt voor vijf penninghen Hollandtsch. Den 17 ginghen sy t'zeyle naer Bantam, daer sy de 2 Zeeuwsche Schepen spraken/ te weten/ de Lange Berck ende de Sonne. Dese hadden over de acht Maenden voor Bantam gheleghen/ ende haer goedtjen soo schoon verruylt/ dat sy ten lesten/ door gebreck van geldt/ de Schuyfsletten van de Quartiermeesters aen-ghesproken hadden/ sonder nochtans veel uytgerecht te hebben/ want en hadden onder hun beyden maer 60 Last/ soo Peper als Naghelen in/ ende waren 55 Mannen verswackt.

Komen voor Jaccatra.

Den 19 dito zijn sy voor Bantam ghekomen/ daer sy seer wellekom waren/ ende 't Schip Uytrecht heeft den 5 Decembris sijn eerste Peper inghenomen/

Voor Bantam.

dien koopende 4½. ende ten lesten vier stucken van Achten de sack/ weghende het dan vijftigh pondt. De Foely kochten sy voor 80 ende de Nagelen voor 65 stucken van Achten het Baer.

Den 15 Januarij 1600. heeft den Admirael Warwijck aen Landt gheweest by de Heeren van Bantam, de selve eenighe gheschenckken gedaen / ende met haer gesproken van de traffijcque/ daer in sy seer wel over een quamen/ malkanderen over ende weder over bedanckende / ende scheydende soo met vriendtschap van den anderen. Onder andere schonck hy den Gouverneur van Bantam de Sloep daer sy mede aen Lant waren/ bekleet met root Scharlaken/ ende twee Steenstucken/ maer de Eylanders wisten de Sloep qualijck te bestieren.

Van daer sy t'zeyl gaen naer huys toe. Ende loopen voor S. Helena te Reede.

Den 21 dito zijn sy van Bantam t'zeyl ghegaen om naer Hollandt te keeren: Ende kreghen den 16 May het Eylandt S. Helena in't ghesichte/ daer sy 's anderen daeghs 's morghens een Kraeck onder 't Landt saghen/ wesende den Admirael van de Portugesche Vlote / die te Reede liep aen de derde Valeye / alwaer noch drie ander Kraecken laghen / soo dat de onse ghedwonghen waren op de oude Reede te loopen/ welck is de eerste Valeye die men aen komt om de noordt-west-hoeck/ daer sy maer ontrent een kleyn Gotelinghs schoot en lagen van de Portugesen. Den selven avondt quamder noch een Kraeck op de Reede / dicht by de noordt-west-hoeck om / soo dat de onse hem verspraken : Maer verstaen hebbende dat sy Hollanders waren / setten sijnen cours in Zee / soo dat hy van't Landt verstack.

Daer sy haer niet en mogen verversschen. Eylandt Ascension.

Den 18 dito waren sy met hun vieren aen Landt/ om versch Water te bekomen / maer het werdt hun van de Portugesen / die wacht op't Landt ghesteldt hadden/ belet/ soo dat sy den 22 dito wesende Pincxter-dagh van daer t'zeyl ginghen/ ende saghen den 30 dito het Eylandt Ascension, daer sy des nachts volck aen Landt gheset hebben/ om 't selve te besichtigen/ doch vondender niet soo veel als een dronck Waters voor een Mensche/ 't heele Landt en is niet dan Steenklippen/ soo verbrandt als of het Smits-kolen gheweest waren. Sy saghender eenighe Verckens op / maer en konden haer niet ghenoegh verwonderen waer de selve den kost mochten halen / want daer is noch boom / noch loover / noch gras / dan Meeuwen zijnder ghenoegh met stocken te slaen / al waerder al vry wat volcks voor een tijdt lang. Sy vinghender oock eenighe Schildt-padden/ ende brachtender vier van t'Scheep: dese waren heel groot / ende werden eenighe ghe-estimeert wel van vier hondert pondt te weghen. Daer was oock tamelijck wel Visch te vanghen.

De twee Schepen komen tot Amsterdam.

Den laetsten Maye 's avondts zijn sy van't voorschreven Eylandt t'zeyl ghegaen/ ende eyntelijck na veel moeyte ende worstelinge tegen de sieckte/ die meest geresen was uyt gebreck van verversschinge/ zijn de voornoemde twee Schepen eerst in Texel, ende voorts daer nae van de ladinge verlicht zijnde/ met liefde tot Amsterdam aengheckomen/ tot groote verblijdinghe van de Reeders/ ghelijck wel te vermoeden is/ dewijle nu alle de acht uyt-gereede Schepen in behouden Haven gekomen waren. De Almoghende Heere zy daer over ghedanckt/ diese door sijne stercke handt voor de schrickelijcke baren der Zee/ ende soo veel andere perijckelen bewaert/ ende te Huys gheholpen heeft.

VOCA-

VOCABULAER

Van de Iavaenſche ende Maleyſche woorden, die ſelfs op Ternata van den onſen gheſchreven zijn. Hier by-ghevoeght tot behulp van alle de gene die derwaerts begeeren te varen; want de Maleyſche ſprake gebruyckt wordt door heel Ooſt-Indien, principael in de Moluckſche Eylanden. Alle de vreemdigheydt den Liefhebbers ten beſten hier by-ghevoeght.

Duyts.	Malleys.	Javaens.
Aendoen	Packoe	Angho
afdoen	kaelwaer	ballap panna
antwoorden	minjaot	ara raſſaua
aenbidden	backaſſe	carna ala
afdraghen	batturon cabauwa	gauanan hinſchore
afhouden	carratan pangal	battata tongal
aenbeerden	tariman	baſſambot
ackeren	bangala tana	
ackerman of landtman	oran gouno	von caraya ſaua
aenkomen	ſampe	voſtaka
afgaen	turan cababa	monga dehinſchoor
aenhooren	bandagar	badangar
arbeyden	backarga	mangaue
afſnijden	karat	ſigaer
ander	laing	manny
alſoo	bigitou	mackono
altoos	ſarian	ſabandina
aldaer	diſornna	ankana
arm ofte ſchamel	caſſian	voucaſſian
achter	balacan	boure
al te laet	lambaet	
al te vroegh	arry galap	pagidina
al uyt	Abis	antyn
aenſiet	liat	delan
ambacht	pande	pangaua
ay mijn	banan mira	bavan abau
azijn	thouka	verrack
antwoordt	britou	raraſſanna
aerde oft landt	taua, of darat	taua of darat
aen landt gaen	piggy darat	monga darat
abondt	malan	malan
al-te-malen	ſamonga	kobbe
ancker	ſavou	ſavou
armoede	Kaſſion amat	von kaſſiana amat
anckeren	labo ſoau	bat janſian
aftrecken	tarra kaelwaer	
als u liefden	candati packanita	
arm/ of een arm	tangan	tangan

Duyts.	Malleys.	Javaens.
aes om te viſſchen	oupan	oupan
alleen	ſendiri	deveck
aderlaten	kaelwaer darot	al apanan gity
accordeeren	badamme	gave ſobat
avonturen	bamanarou onutom	
arreſteren	bapaſſou	
aflaten	yangan.	Gatta
B kenghen	Bawa	manko
beyden	nanty	ghinny mangala
branden	backara of mangala	gongon
baſſen	mangala	tally nana
binden	icat	bonſgaela
begieten	zieron	bonſgaela
bereyden	boat adar	gauenan adeer
borghen	petſchaya	andal
beteren	bocaet bae	gaue tanen
beveynſen	battau doelou	verro dumyn
berghen	ſemoeny	zaporot
berghen oft bewaren	ſemoeny	zaporot
belghen	tida biſhouka	hora zoucka
beſteden	zouda balanga	antyn kattay
beroocken	baaſſap	aſſap gimny
baeden	trayzion	batrayzion
breecken	peyrzia	potos
betalen	bayar	mangalo
beginnen	moullay	mangauekan
begeeren	mauncka	arap
bedrieghen	bodoy	gaue bodo
begraven	tanam	tanam
beſpieden	batjagay	mandalankan
betooveren	tackana	
begecken	barmayn	bothyobor
beſchermen	papodan	goue padan
bijten	giget	iokot
belaſten	mangoro of ſourou	koukon
bieden	batavaer	manavaer
bidden	mintacan	ialonckan
blaeren	tiop	tiop ana
bloeden	klaawaer darat	mattougitty
benaerſtighen	betachinta	manira iugadt
beven	goumartaer	bogoumattaer
beloven	tavar	ghalouka
behouden	manaroo	bataroo
bevel	ſouravan	coukonan
blindt	bouta	bouta
breedt	lebar	lebar

Duyts.	Malleys.	Javaens.
beleeft man	kyaey agum	kiay lora
binnen	dalangh	dalang
buyten	lonaer	iaba
blaeu	iddo	idgo
boven	attas	attas
beneden	di bava	hinſchoor
beter	bayck	quelzeyck
bitter	payit	payit
broodt	rotty	rotty
botter	minga ſappy	langa ſappi
barbier	oran pande thicor	pande minyoucer
backer	oran pande rotty	papawan
bruydegom	cave cau yan	maugave cave
bruyloft	macanan minum	dy oran pangata
bedſtede	tampat tidoran	tampat manton
bladt	davon	davon
boonen	cackara	cackara
buyck	pouroot	pourott
blaeſe	caſingan bumata	caſingan bumata
billen	pantatt	borit
beenen	cacky	backacky
baerdt	janget	janget
borſt	zouſou	zouſou
broeder	Addy	caradde
boſch	outan	butan
brugghe	Iambatan	Iambatan
brech	gouno	gouno
been	toulang	toulang
beeſt	binatan	binatan
blomme	bongham	camban
bladt	darat	gitte
boomgaert	cabon	doueon
booghe	pana	pana
boom	paen	paen
brandt	kackaer	gingimingala
bril	ſarou matta	matalan
bonnanes	piſan	gedayng
bijle	campa	campe
bock	cambyn	bodous
Coopen	bylly	toukou
coocken	maſſa	maſſa
caſtijden	bellaygaer	bellaygaer
clieven	balla	henſgacan
crauwen	gatrou	tzaycaer
conſenteren	battou	verro
comen	datan	tocka

Duyts.	Malleys.	Javaens.
climmen	nayn	monga
cussen/ oft soenen	chium	bathyom ofte ambo
crÿghen	ambil	hallopan
cloppen	mockol	pecol pintou
cranck	pingakit	lara auack
creupel	tempan	vontem pan
cort	panda	panda
coopmanschap	daganang	den dolan
constigh	baynga pande	acke pande
crom	krott	krott
cout	dingin	asserop
Coninck	raydtza	pangeran
Coninginne	bini radya	raby pangeran
Cock	iordapoo	jourou bavon
Cleermaker	pande boat payegan	pande canbambe gave
Camer	bele of bile	douma chille
Coopman	oran badagan	von badagan
cuyl oft water-put	prigy	sumoer
cam	siseer	soury
cruyden	rompot	romporompas
calf	anac sappy	sappi chilly
Cappoen	cabyret	cabyry
Caneel	cayou manis	cayou manis
Cooper	tombaka	lozau
Cat	cotchyn	coto
Casteel	gourett	cota
cussen om sitten	banthal	banthal
Calck	capor	apo
Candelaer	damaran	dila
craem of winckel	kede	backadee
Comkommers	antimon	timon
costelÿcken steen	batou	batou
of diamant	piramata	piramata
Compas	podomman	padomman
contract	bitsgara	bisgara
Crabbe	catan	capetzin
cleyn	citgill	cit gil
Cokos	nior	calappe
Capiteyn	anna codda	anna codda
Den	boat	gave
deeren of medogen	ampon	gavianpon
drincken	minnon	inom
decken	totop	tutu
deeren ofte derven	bamoula	gava mammoula
duyzen	balambat	lavas
danssen	manare	maigall

Duyts.	Malleys.	Javaens.
droghen	gymoor	garing
droomen	minpyn	animpy
dreyghen	britacot	voddy
doncker	calam	calam
dooden	matte	patte
deelen	bagy	bagyanor
duncken	thinta	thinta acan
doodt	bamatty	vongmatty
doof	touly	voutouly
droevigh	batzintta	manyta
dick	gommo	lommo
dick laten	cayn tabbael	tabal ſacalat
doen of te dier tijdt	cala cala	manco manco
dickmael	boynja calit	hacque pican
daer	lana	talo canan
de helft	ſantanga	ſaparot
dagh	harry	dina
daghelijcks	farry ſaryan	ſabandina
drooghdoeck	kayn caryn	dodoot caryn
darm	porott	wattang
dief	panzonry	zettan
dorst	cryn	aous
dobbel	lipat	balepatt
deerlick	caſſian caly	caſſian cay
drie	tyga	tallon
deught	gymatt	vanay
dun	nipis	annipis
diere	mahael	laran
droppel	tyris	tyris
dreck/ slijck	chamar	bongael
dorp	nigay citgil	deſa chilly
dienaer	oran beta	laſcar
dochter	ana parampuam	ana badom
duyvel	ſettam	ſettam
doornen	dury	gury
dronckaert	oran mabo	vouron
deur/ poorte	pintou	lavam
dronck	mabo	vouroi
deel/ planck	papan	papan
dicht by	dekat	ampire
damast	ſoetratoieiſt	ſontraioieiſt
die man.	oran itou	won icou
E En	macan	mangan
ergeren	bemeyna	bar mayn
eren	boatbaſſaer	mangatte nangidde
rven	bacaſſe inga	manhalapinga

Duyts.	Malleys.	Javaens.
effenen	baſſama	gane pada
eyndighen	abbis	antyn
eyken leghen	uian bat alloor	ayan antelou
edel	olu balan	kiaey anloura
eergiſteren	calmarydolu	bongaun dolou
elders	larien remapa	tempa many
ellen	gas	gas
eerſt	dulu	dumon
eerbaer	bode baye	betzeyck bode
eens	ſackuly iny	ſapſion
eedt	ſompa	maynſompa
eenighſins	barancali	baranpiſompa
eenigh	bigittou	moconon
eers	partat	borit
eyeren	tilloer	tillou
Erretten	caiſian	cayſian
eerlijck man	oran bac boede	von betheydoam
endtvoghelen	ity	bebe
eyſſchen	tongo	mongil
etter.	nana	nana
F Luweel	ſoutra viloudu	ſoutra voloudron
foute	couranga	courauga
fonteyne	ſonge	ſonge
fruyt	boaboa	boaboa
fruyt-ſchotel	ſapirin boat	ſapinga boa
foelie	bongra pala	chambaupale
fijneſen	batock	bacock
fijn	alys	alus
G Ebroocken	Pathia	pata
goet	baeyck	bethyock
geſchut	bedill	bedill
groot	baſaer	gidde
genoegh	ſadang	akeſadang
granaet-appel	dilima	boua deliua
gedencken	engatkan	verro ſera
gevoelen	iaman	ke enna
giſteren	calmary	bangiven
gebacken ſteen	bottou aſſa	battou aſſe
gaen	pigy	mintaer
geven	bry	gallo
genaecken	baampeer	angara parack
geneſen	ſagar	ſagar
gorden	icat pingan	chinde pingan
gelooven	bataot	veroock
geleyden	icott	maegicot
gram zijn	gonſar	paya

geliebe

Duyts.	Malleys.	Javaens.
gelieven	ſoucka	ſouka
gevoelen	jamman	kenna
gemoeten	botta mon	gatommon
gapen	thaugan	mainte
gerieven	mintan	ialouca
gedencken	bangon	mangi lacam
gebieden	maugoroan	kankoram
groeten	badamme	baſſobat
graeſſelijck	bainga	hacyou
geneughte	ſoucka moidanga	bacaſſo adang
gierigh	kekeer	eoumadt
gram	loupa	laly
geſont	bayck	ſagar
grootheydt	olubalan	kyatgidde
geſtadigh	momoulay	doumones
getrouw	petzyaya	moncaſſe
geluckigh	Aran	ſagan
gaerne	caudati	taranhaty
gemeenſchap	mambry beta	mangaloock iſoug
geheel	boula	ſaliran
gebrant	maangus	angus
gebraet	pangan	pangan
groen	birou	birou
geel	couny	couny
goudtſmit	pande maſſe	panda zalacka
gordel	daſtar	tkat pingan
gordijne	tidoron	totopan
geſouten vleeſch	daghy maſſing	iua aſſy
gepte	cambi	waddous
groot-vader	ibou	ibou
groot-moeder	ibou	ibou
Godt	dios	ala
galghe	ganton	ganton
geberghte	gounou	bocke
gebedt	minta	monomba
geeſt	lavan	attis
geſelſchap	baſſaman	pada
goudt	maſſa	amas
graet van viſch.	toulang	doury iuack
H Elpen	toulong	manoulo
hebben	Ada	anna
helſen/ of omhelſen	bapelo	mamalon
haeſten	lacas	glis
heelen/ verſwijgen	totop	anaro
hylicken	cauyn	panganten
hardoen	boat lagy	gave many

Duyts.	Malleys.	Javaens.
halen	bawa	gava
haten	marouca	gavethellaca
hoesten	batour	batouc
hoozen	dengaer	dengaer
hieten/ gebieden	namanga	narany
hardt	caras	atoes
hoobeerdigh	caras amat	paerlente
hoogh	tyngy	dohoor
hert bleesch	daghyn caras	daghyn atus
heden	hari yui	ſadina
hoe	Appa	cadin
hoe beel	barappe	pira
hy is hier	Ada ſiny	anckeneane
haer	itos	ycowan
hier	ſiny	anchene
hongher	lapaer	lapaer
half	ſapanga	ſaparou
hier toe	dicy yuy	anckone
hondert	ſaratus	ſatus
heere	knyn	kyan
hembt	bayou	colamby
hooft	capalla	andas
hooftdoeck	cayn capalla	ſinga andans
handt	tangan	tangan
hooftkuſſen	bantal	bantal
huys	rouma	oama
heymelijck	bacatan	batoutouran
hart is een beeſt	rouſa	minganghan
haſen	plando	plando
haſewindt	angy plando	atſo petan layda
hondt	Anghyn	aſſo
hinnen	Ayam	ayam
helle	del Avatana	del avantona
hemel	dilanghyn	dylanghyn
hals	leheer	goulon
harſſenen	oura	outa
hayr op't hooft	rambott	rambott
hamer	pomokol	pomokol
hout	cayon	cayou
haen	ayan lacky	atan lana
huyt	coveyt	coueyt
hangman	belegyn ganton	adan won gantong
heunigh	mado	mado
hoe beel dat	barappe yuy	pira icou
Jaghen	bouan	bongaer
in't bos jaghen	batraucan dioutan	mamanſchijn dialas

ingaen

Duyts.	Malleys.	Javaens.
ingaen	maſſo	manghy
in onmacht vallen	paya	gerrijn
inlaten	biar maſſo	mangijn gero
ick	beta	manira
jonck	mouda	anoum
jae	iaa	inghe
in	dalan	diſgero
jaer	tauwan	tauwan
jonckvrouwe	anna dare	vadon annou
yſer	wiſſy	wiſſy
inghewant	dalam parot	gerro wotan
inckert	toulyſan	manuliſan
jonghen	bonda	rare
inſtrument om ſpelen	cotſyappen	thallompon
Keſen	pily	manpiliacan
Kinderen	anack	rarerare
knielen	batillo	baiondo
knoopen	dabondaer	talninan
kemmen	ſiſcer	ſoury
kennen	bakanal	meintra
komen	datan	tocka
knauwen	giget	icott
kijven	backelay	mammiſo
ketel	pario tamback	pindil tambackæ
kaerſſe	damaer	dilatt
keucken	dapor	pauon
kriſten menſch	ſatou neſſerani	ſatou meſſerany
kiſte	pytti	patty
kindt	anack	rare
koep	ſappy	ſappy
knevels	dangodt	beringot
kooren	gadon	gadon
kleyn	kitſie	tzilly
Lampe	lamaran	dila
leeren	blaygeer	byſa
loopen	ballary	marrijn
legghen	barenty	barijn
laden	ſarat can	mammovat
logeeren	ſaling	doumay
leyden	ongoucan	gaue verrocan
leenen	meyngam	anyly
lachen	tetaua	gomoyon
luyen	pacol gantan	momocol
leven	idop	orip
luyſteren	dengher	mandangher
leveren	brayn	auee

Duyts.	Malleys.	Javaens.
laten	tingalcan	didi naouga
licht	ringan	ringan
leelijck	iahat	hallo
lecker	calaparan	louwe
loos	tzerade	pande }
lanck	pangan	pangan
luttel	ſadekit	ſandidi
ladder	tanga	tanga
laecken	cayn	einſgan
langhe peper	tabee	tabee
luys	cotto	touma
leden	baou tangan	baoo
lippen	debeer	leepeer
lichaem	baden	tyava
lichten	tarran	tadran
loot	tyma	tyma
lonten	ſombo	ſombo lita
lieghen.	douſta	boyap
M Innen	gyma	caſſe
maecken	boat	gaue
mercken	tanda	tanda
meynen	tzinta of ingat	tzinta of ingat
meesteren	pande bryckatt	bryſambo
meeten	oucor	ſoncaat
manghelen	toucaer	balucan
moghen	bollee	kenor
murmureren	baſſongot	paſſania aky
minne/ of lief	caſſe	piara
mildelijck	lapas can	tzothol
my	kita	manira
mijn	ponga	mainra poynia
magher	conras	garrijn
moey	baeyck	bagos
mouwe	tangan	baos
morghen	iſſo	beſſo
misschien	ſaptattauwe	omboo
meer	lagy	many
min	couran	couran
meenigh	bayntan	backe
moede	lala	laſou
maeghſchap	ſondara	cacan
mal	gila	edanck
mes	piſou	lading
Mes-maker	pande piſou	pandelading
Metſelaer	pagera	cotas
munte	harta	petis

munter

Duyts.	Malleys.	Javaens.
munter	pande harta	pande petis
merrye	canda parampuan	iarra
muys	ticos	ticos
melck	ſouſou	ſouſou
maeght	anadara	wadonck parawen
mondt	molot	tzancon
man	lacky	lana
maendt	bonlan	bonlan
maete	ocuran	ocuran
maet of vriendt	ſobott	mintra
muur	cota	pagar
merckt of mart	paſſaer	paſſaer
maeltijdt	tampa macanan	paſſeban
meeſter	pande bellagaet	won balayer
meel	tapon	tapon
menſch	oran	woon
mildt	calom ary	patang dina
moordenaer	pande bounon	wonzodock
mat	ticaer	ticaer
mane	boulan	boulan
mutſe	toudong	totopong
maſt	tiang	tiang
middagh	tingary	tingandina
moeder	maa	byang
moſtaert.	ſaſaue	ſaſave
N Aecken	moampeer	arraparack
naepen	maniayt	dondon
naghelen	pocol, pocou	pocol
noemen	namania	narany
nieſen	batou	potou
nooden	pangil macan	mangil daharkan
nemen	ambil	petam
naer noen eten	macan zoere	mangan hore
neyghen	boat hambaer	gaue zalan
nat maken	baſſo	banio
naſtelen	icat	talman
nijdigh	leliat iahat	lyat hala
nieuw	barou	baro
naerſtigh	zerrede	byſa
neder	banas	hieſchoor
nu	ſacaran	kayen
neen	tida	ora
nerghens	tida baran	oraparan
niet	tyda ada	boza
nu voortaen	ſacaran dolu	maancodimin
noyt	tydalagy	boya mary

Duyts.	Malleys.	Javaens.
niemant	tida ſappa	oran nana
nabel	tandaporos	tane anam poros
nacht	malam	vanghy
nagel des vingers	kokou	kokou
naelde	iarom	dom
nichte	anackneene	mackneene
neef	tzouzou	czouzou
neus	idom	idong
nagelen of ſpecerije	chancke	chanke
noten-muſcaten	pala	pala
noorden.	bara	bara
O Ntſteecken	paſan	oureep
ontbijten	makan pagy	mangan pagghy
ontſien	takot	woddy
ontdoen	ſalyn	ſchootſol
ontkleeden	ſalyn pockian	gartyn colamby
onthouden	iahan loupa	atſia laly
ontnaghelen	pacaelwaer pocou	matou pacon
ontgorden	caulwaer pinghan	thetolo chinde
onthalſen	battata capalla	ſigaer andas
ontſegghen	candaty	tyda byry candra
ontginnen	caratkan	ſigaercan
ontvlieden	larycan	muygat
onderwijſen	beryta doulou	araſan dimin
opſtaen	bangou	hali
openbaren	backatan	vavara
opgaen	nayn	monga
ontbieden	caiſe	concona
onderdanigh zijn	tondo can	gaue conconam
overgeven/ ſpuwen	moutacan	moutack
ontloopen	larycan	ſarycan
overgaen	byatas	maranando
omringhen	coulezly	coulezly
overblijven	diatas diang	dyndoor addang
ontdecken	bouca totop	bouca totop
ontloſſen	ſalingkan	gaue ſaling
oorloghen	mouſo	mouſo
ontmoeten	batamo	gattomo
onghesont	ſacit	pangacit
oudt	tuora	tuora
onkuys	docana	ornaaran
onwetende	yni tyda tau	iny ora varock
over	diatas	andoor
overlanckx	lambat binga	lauas
onlanckx	tyda banga	ora lauro
om dieſwille	carna apa	carna paran

Vocabulaer.

Duyts.	Malleys.	Javaens.
oorlof	minta dolu	ia louca dolu
oock	bygito in	macono
onſeecker	tyda ſongo	oura ſonga
onleedigh	ada ſoucar	annagaue
onmoghelijck	tida banar	ora banar
oneffen	tide ſamma	ora padat
Os	lobot	ſapy
ooghe	mata	mata
oore	talingan	talingan
olye	mingan	langa
oven	dapor	bapor
Oſſen vleeſch	daghy lambo	ynack ſapy
ontfangher	taryman	iaurou manarou
Obligatie	cartas ſapzy	ſoruat gaueanan
oorſpronck	dolu	dolu
oorſaecke	carna anſcho	karna anſcho
ooſt	timor	timor
ooſt ten noorden.	timor	timor
PAeyen	boat ſoucka	gaue pada
plucken	caulaver	petam
peynſen	ingat can	varrocan
packen	boat boncoſan	boat boncaſan
prijs ſetten	tauer	tauer
prijſen	caſſe	mancaſſe
printen	lapis	ſonrat dinring
piſſen	chanſchyn	oyop
proeven	raſſa	raſſa
planten	tanam	batanam
pleghen	boat dina	gaue dina
plaghen	ayarcan	palayarcan
pijnighen	commataer	commataer
proſpereren	ſouda caya	ſoghe cam
plateel	pingan	pingan
puer	tzoutze	tzoutze
paer	dua calit	roopſam
paert	couda	iaran
papier	cartas	cagat
pack	boncouſan	icatan
peper	lada	maritſya
pot	tapian	goutzy
poort	pintou	lavam
punt	prighy	ſommoor
pant	gady	gadecan
penſen	porot	porot
poingaert	cris	cris
porſelanen	mancoo	tontouvan

Duyts.	Malleys.	Javaens.
papegay	nory	nory
pyloot	mallim	mallim
pennen	boulo marulis	boulo marulis
Q uijtſchelden	lapas can	maroge
quellen	bonat moulagan	gaue moulagaen
quetſen	ado louca	ſodocan
quaedt	ghahatt	alla
quitantie	papas can	maroge
quijten	carianyam bayck	barit yniam bitzeck.
quaert-ſpel	cartas biguidit.	

Duyts.	Malleys.
R Eeckenen	bilan quera quera
raden	bytſiara
rijckdom	ora caian
reyſen	baialan
reyn	tſiuzi
rijck	caian
ruſten	barentyn
rooven	manſiuri
regneren	houcum
ropen	panganio
root	mera
ras	lacas
roepen	pangil
rijs	baas
rugghe	balacca
rinck.	chinchyn
S Onder	ſimbiri
ſlaet	olam
ſcherp	taſiam
ſuur	maſam
ſieck	ſakyt
ſieckte	ſakytan
ſomtijts	barancalla
ſmal	nypis
ſmaer	barar
ſlanghe	tolar
ſchouwer	bant
ſandt	paſſyt
ſchalck	parlent
ſtout	bran
ſieden	maſſakan
ſangher	minienhi
ſinghen	miniehi
ſchotel	pingan

Duyts.	Malleys.
ſteert	ecot
ſchuwen	lari
ſpijſe	macanan
ſtadt	negri
ſluyten	cuntſican
ſpelen	baſiudi
ſavonts	molam
ſtampen	tombo
ſpinrock	maganti
ſchicken	baiki
ſafferaen	connyt
ſmeden	pandekan
ſmit	pande biſſi
ſorghe	bytchinta
ſchuldigh zijn	totan
ſegghen	becatta
ſondagh	iemma
ſlapen	tydon
ſoet	timor
ſtorten	tompa
ſuyver	tſiuſi
ſnuyter	gapit
ſint giſter	calmari
ſloot-maker	pande contſi
ſotternije	gyla
ſtanck	broſſu
ſtincken	ini broſſu
ſchoen	bai paras
ſterck	cras
ſtuck	ſappangan
ſteken	manſuiri
ſtock	eaiu
ſpille	antra
ſuchten	paian

Duyts.	Malleys.
ſmal	coran
ſwaer	barat
ſmaken	ſadab
ſchoppen	pangali
ſy	dia
ſaghen	gergaſien
ſlap	coran cras
ſpieghelen	lear di caeſia
ſtoffeeren	caerſia baiki
ſweeren	ſompa
ſchueren	tſiarri
ſteen	battu
ſchrijver	iurtilis
ſchoppe	pangaly
ſlapen	tidor
ſlaeplaken	ſellimo
ſmelten	andrior
ſtadt	degri
ſpreken	bekatta
ſchijnen	terran
ſpelen	beſuide
ſpeelman	prande rebor
ſmetten	boatſiamar
ſervette	romal
ſenden	ſuruan
ſterven	matti
ſnuten	fuitſi daman
ſwemmen	barnan
ſchip	cappal
ſchip-man	oran tua paran
ſpinnen	antrante
ſwart	itam
ſtoppen	gallam
ſparen	campon manaro
ſonde	doſa
ſlaghen	pucol
ſtrate	ialan
ſchueren	iarri
ſpieghel	tiaermin
ſilver	ſerpi.

Noch een ander Vocabulaer van Malleys en Duyts; vvant de Malleyſche ſpraecke wordt in alle de Landen van Ooſt-Indien gheſproken, ende is oock in de Eylanden van Molucken ghebruyckelijck.

Duyts.	Malleys.
A Arm	Backeyen
Altemael	Samoanga
Affnijden	pang
Arbeyden	Kateya
Arecca	pynanga
B Byſcruyt	Ooby
Een Boer	Alforees
Brenget weer	Combaly
Een Buffel	Carboo
Een Bock	Camby
Blijft met Godt	Tingal
Broeder	Addollaley
Baert	tanga
Buyck	Penot
Been	backy
Buyten	blouwaer
Barmhertigh	Carugualer
Beter	parma
Betalen	Chyny
Bloedt	Darna
Bloedt-laten	Bewangdarnet
Bocken	Kytab
C Coopen	Bilby
Coopman	Fetor
Cleyn	Cirghel
Com hier	Marce
Caneel	Caiumains
Een Crabbe	Horra
Civet kat	Gatto dalgalia
Calamus	Dirimgo
Cruyt	Dyngyn
Coper	Tambagle
Calck	Capyer

Duyts.	Malleys.
D En dagh	Arys
Dooden	benue
Daer	Sana
Die	Itowen
Doodt	Mattu
Darmen	Perot
Droevigh	Chynta
Danck u.	Terymacache
E En	Makan
Edick	Tſuyca
Eyſſchet	Minta
Eergiſteren	Balmariis daula
Eyeren	Teloor
Enden.	Bebe
Faely.	Bengo
G Hedenckt	Engar
Ghebonden	Botonouum
Gaet	Pegy
Gaen wy	Mary
Giſteren	Balmary
Ghewoonte	Eſteedat
Gheven	berny
Groen	Iſe
Ghy	Pakanera
Gebacken ſteen	batta
Groet	baſaer
Glas	Lora
Een Gotelingh	Bedyl
Niet goet	tieda bayck
Goet	bayck
Groot	baeſart
Geldt	Sarſy
Goudt	Mus
Goeden dagh	Tabea
Gaet wech.	Tachghy
H Oe veel	Batapa
Hier	Chyny
Hoe vaerdy	bygimana
't Herte	Aly
Helpen	Toulong
Houwen	bawyn
Haer	Ram boyet
Hals	Goulon
Hoeſt	Capelle
Handt	tanga
Een Hoet	Kokogang

Duyts.	Malleys.
Heer	Queay
Een Hont	Hanghee
Hout goed wacht	Tage
Hoe veel dat	Barappe itu
Een Hoen	Ayam
Een Hout	Cayo
Een Huys.	Roema
I Ck	Manyte
Iaer	Tauwn
Ys	Dalan
Inckt	Mangſy
Ionck	monda
Iſſer	Beef
Een Ionghen	Catſion
Ick verſtaet niet	tyeda tau
Ick begeert niet	tyeda mau
Ick en hebt niet	tiet ada
Ick hebt	ada
Ick danck u.	tarrima caſſe.
K Ennen	Kiunal
Kleyn	kytchyl
Kieſen	Damare
Keuvels	Naſſe
Kindt	Buda
Krupt	Ober bedyl
Koningh.	Rutgee
L Andt/ Aerde	Negry
Lippen	Lambbyder
Laten	Sone
Loot	Tyma
Lampe	Palyta
Koer laden	Sombo bedyl
Licht	Arynga
Leven	Iagava
Legghen	Baryng
Langhen	Duſta
Laet af	Ganga
Laet ſtaen.	Iangemaſt
M Aecken	Bretoun
Morghen	Yſouck
Een Mes	Pieſon
Een Man.	Orangh
N Acht	Malam
Neus	Yrot don
Nae	Gila
Nagel of ſpijcker	koko

Nael

Duyts.	Malleys.
Naelden	Naroen
Neen	Tieda
Notemuschaten	Palla
Naghelen	Sicke
Noten	Calappen
Neemt wech.	Ambel
Opperpriester	Cadda
Opsteecken	passai
Ooghen	Martijc
Ooren	Talinga
Oly	Nuagia
Oorkussen	bantel
Ons	Quitabo
Oom	mana
Oudt	tua
Opstaen	bangs
Oorloghen	backelay
Een Olyphant	Catgha
Een Os.	Saby
Pennen	Calamp
Papier	Cartas
Peper	Lada
Parlemoer.	Neffa
Rys	Bras
Rugghe	balacca
Rinck	chiinsin
Root-scharlaken.	Faccalata mira
Sweeren	Sempa
Schamen	malon
Soet	manys
Sondagh	Ionmahet
Suster	addeparapas
Siet	doduer
Schouderen	baon
Swijghen	dyem
Sy	dya
Swert	Ita
Schoen	apon
Sout	matary
Silver	peca
Sieck	Sabiit
Sonde	tehylacca
Swaer	brat
Sacken	corni
Stael	negle
Sterven	bantatan

Duyts.	Malleys.
Schotelen	pienning
Een Spiegel	sarmi
Een Scheer	Goethieng
Spelden	calvenetten
Een Sweert	padang
Een Schildt	Salwacke
Een Spietse	romba
Staet	Pockul
Ick ben sieck	byte secate
Een Smit	Goeda
Sterck	cras
Een Schip	capal
Silver	salacha
Een Schaep	domba
Steen	batu
Sout	garram
Een Schuyt	prau
Mostaert-zaedt.	saiana
Tanden	Anton
Tonghe	bat
Een Tolck	Lorbista
't Is veel	soeda
Tou.	taly
Vry laten	Lepas
Wt ist	Pacasuyra
Vrees	tacar
Visch	ican
Verkoopen	Iouwal
Verliesen	Ilan
Verder	bapa
Vrientschap	pondarra
Voorhooft	batack
Vinghers	Iaryary
Verstaen	taven
Vergheten	Lampa
Vroegh	pagy
Vechten	backalayo
Vleesch	Lalyer
Vergheven	ampo
Verbranden	baccar
Vraghen	betangia
Vleermuys	Iavo
Voet	goumo
Veel	banghe
Mijn Vader	beta babpa
Een Vrouw	paranpoan

Duyts.	Malleys.
Een Vrijster	nay moeda
Een Vrijer	cemoeda
Vrient	maety looty
Een Vercken	ſaby
Een Voghel	borron
Vier	apy
Veel	bange
Vuylighheydt	cheeho
W Eynigh	Selykit
Waer	dymana
Winnen	menang
Warm	penas
Wee	ſaya
Wt dien	padyni
Wijnbrauwen	alijs
Wy	dep
Waterpot	lande
Waer iſt	manaaden
Water	eyer
Wel	ſouſa
Wat ſeght ghy	abbaccatta
Wacht wat	nanthy
Wt de wegh	lalau

Camerindes	aſſa
lange pompoenen	iacca
Aloes hout	garro
Gallogaen	lancuas
Gengber	alia
Lack	caiu lacca
Een Papegay	lori
Paradijs voghel	ſoffo
glas	looro

Sommige Javaenſche woorden.

Duyts.	Javaens.
P Eper	Syhangh
Foely	maſſa
Notemuſchaten	palla
Naghelen	ſyancke
Water	eyer

Duyts.	Javaens.
Water	baya
Silver	ſalorca
ſtucken van achten	ſerpy
Caſſes	petijs
Viſch	ivack
Haer poken	cryſſen
Een Schip	capella
daer is te weynig	courang
Een grof ſtuck	bedyl beſar
Een Roer	pytſil
Wijn	Arack
Een Vercken	ſilengh
Een Oſſe	alomba
Chriſtenen	vrangy
Vreemdelingen	oranleyo.

Moluckſche tellinghe.

Duyts.	Malleys.
Een	Satu
Twee	Dua
Drie	Tyga
Vier	En pat
Vijf	Lyma
Ses	Mam
Seven	toufion
Acht	De lapan
Neghen	Sambalan
Tien	ſapolo
Elf	ſabalas
Twaelf	dua balas
Dertien	tyga balas
Veertien	En pat balas
Vijftien	Lima balas
Seſtien	Nam balas
Seventien	toufion balas
Achtien	De lappan balas
Negentien	ſambalan balas
Twintigh	Duo pola
Een-en-twintigh	Dua pola ſatu
twee-en-twintigh	Dua pola dua
drie-en-twintigh	Dua pola tyga
Vier-en-twintigh	Dua pola en pat.

Eynde deſer Vocabulaer.

Kort ende Waerachtigh Verhael

Van 't gene seeckere vijf Schepen, van Rotterdam, in't Iaer 1598. den 27 Iunij, nae de Straet Magalanes varende, over-ghekomen is, tot den 21 Ianuarij 1600. toe, op welcken dagh Capiteyn Sebald de Weert, met 't Schip, 't Geloove genoemt, de selve Strate verlatende, bedwongen werdt weder naer huys te keeren. Mitsgaders hoe de voorsz Capiteyn, niet sonder groot perijckel uytghestaen te hebben, den 13 Iulij des selven jaers tot Rotterdam weder aen-ghekomen is.

Tot dese reyse werden tot Rotterdam vijf Schepen toe-gerust/ met namen de Hope, groot ontrent 250 Last / op hebbende 130 hoofden/ daer als Admirael ende Capiteyn Generael van de gheheele Vlote over commandeerde Jaques Mahu. De Liefde, groot 150 Last/ op hebbende 110 hoofden / daer Vice-Admirael op was Simon de Cordes. Het Geloove, groot 160 last/ op hebbende 109 hoofden / daer Capiteyn op was Gerrit van Beuningen. De Trouwe, groot 110 Last/ op hebbende 86 hoofden / daer Capiteyn op was Jeuriaen van Bockhout: ende 't Jacht/ genaemt de Blijde Bootschap, groot 75 last/ op hebbende 56 hoofden/ daer Capiteyn op was Sebald de Weert, alle wel versien van gheschut/ amunitie van oorloghe/ geldt/ koopmanschappen/ ende wat haer meer van noode was tot soo grooten Voyagie. *(Namen van de Schepen ende Capiteynen daer op commanderende.)*

Dese Vlote is den 27 Junij 1598. uyt het Goereesche gat t'zeyl ghegaen/ ende heeft door contrarie windt onder de Duyns in Enghelandt moeten blijven legghen/ tot op den 15 Julij/ als wanneer sy wederom goeden windt krijgende/ hare reyse ghevordert hebben. *(De Vlote gaet t'zeyl uyt het Goereesche gat.)*

Nae dat de gemeyne Overste de Vlote weder versien hadde met soo veel ofte meer eetwaer als sy ondertusschen genut ende verdaen hadden/ zijn alsoo/ eenige dagen voor-windt/ somtijdts oock in den windt/ niet sonder storm/ ghezeylt/ sonder yet schrijvens waerdigh t'ontmoeten / tot op den 10 Augusti / dat sy ontrent de hooghde van Capo S. Vincent des avonts vier Schepen in't gesicht kreghen/ waer van d'een een Spaensche Bercke was/ soo dattet vermoeden onder hun was/ dattet Spaensche schepen waren/ ende hielden derhalven op hun aen: doch d'andere dit gewaer wordende/ zijn in tween verdeelt afghewecken: maer alsoo de Generael hun dapper vervolghde / eenen schoot op't grootste Schip schietende/ om 't selve te doen strijcken/ heeft hy hunnen Admirael/ in de Jacht zijnde/ waer naer hy sijne Sloepe ghesonden hadde/ des nachts achterhaelt/ dan verstaende dat het Engelsche waren/ heeftse verlaten/ ende is sijnen cours aengegaen / meynende dat hy van d'andere schepen gevolght soude werden: Doch alsoo Sebald de Weert, Capiteyn op het groote Jacht / van den Generael des avonts bevolen was haren Admirael te vervolghen/ oock ghesien hebbende dat den Generael op hem schoot/ ende een van d'andere weder daer-en-teghen / dat

voorts

voorts den Generael (sonder eenigh teecken te doen) van hen afwende / de oorsaecke niet wetende / meynende dat het was om zijn Sloep in te halen/ die men wel hadde sien afvaren/doch overmidts de duysterheyt niet weder keeren/heeft recht in zijn vaerwater gehouden/ ende de loef van hem gekregen hebbende/ op hem eenighe schooten gheschoten om hem te doen strijcken/doch schoot evenwel wederom/ tot dat teghen den daghe den Vice-Admirael Simon de Cordes, met Capiteyn Bockhout by hem komende/hunnen Vice-Admirael dede strijcken/en zijn Boot daer aen ghesonden hebbende / den Capiteyn daer uyt haelde. Dagh geworden zijnde/ ende de Generael bevindende dat hy van niemandt ghevolght en werdt/ is weder by de andere gekomen/ ende den voorschreven Capiteyn aen zijn boort ontfangende/ vriendelijck onthaelt; sich/ over 't gene gheschiet was/ grootlijcks ontschuldight/ want sijne meyninge niet en was/ eenighe vrienden/ maer alleen de ghemeyne vyanden afbreuck te doen/ ende dat de Spaensche Barcke hier van oorsaecke was; ende al-hoe-wel het Admiraels Schip / een Boot van Medenblick was/ welck sy ghenomen hadden/ soo en is de Generael/ midts sy verklaerden daer eenige onvrije goederen in ghevonden te hebben/ hun daerom niet moeyelijck ghevallen; doch de Duytsche boots-ghesellen/ die met hun versochten te varen/ daer uyt genomen hebbende/ voort ghevaren/missende den Capiteyn Geraerdt van Beuningen, die des nachts van de Vlote ghedwaelt was/ doch des middaeghs weder daer by ghekomen.

Ende alsoo op alle Schepen bevonden wierdt / dat het volck het broodt / haer daghelijcks uytgedeelt/ niet en konde op-eten/ alsoo datse daer van heele tonnen ende kisten vergaderen/ soo heeft den Generael oft ghemeyne Overste/met raet van de Overhoofden/ het rantsoen vermindert/ ende een yeder verordineert een half pondt broodt 's daeghs / ende daer toe drie mutskens Wijn / welck is drie kannen/ yeder back van acht Mannen/potspijs/ Visch/ ende vleysch naer ouder ghewoonte.

Ende hebben alsoo haren wegh bervoordert/ doch zijn den 19 voorsz. den wint des nachts in't eerste quartier n. o. hebbende/ vervallen op de Cust van Barbarien/ verre buyten hare gissinghe/ ende waren alreede op 12 vadem Waters eer sy Landt ghewaer wierden/ ende alsoo den windt scherp was/ ende sy niet t'zeewaerts en mochten/ zijn genootsaeckt geweest d'anckers in de gront te werpen/ op 7. 8. en 10 vadem/ende Capiteyn Beuningen op 5 vadem/ legghende met het Schip op vierdehalf vadem niet sonder perijckel/doch met den dagh een worp of twee uyt brenghende / is met grooter moeyten (zijn touw om een klippe vast zijnde / alsoo datter twee Mannen nae swemmen moesten om die los te maken) van't Landt geraeckt/ ende zijn al-te-samen weder onder zeyl gegaen; doch de Admirael hadde den gantschen nacht op geen ancker gelegen / maer de Zee gehouden/ want hy d'eerste 't Landt ghewaer ghewoorden was.

Ende alsoo sy haer door de quade gissinghen van de Stuerlieden in soo swaren perijckel bevonden hadden/heeft d'Overste alle de Hooftluyden ende Schippers aen boordt ontboden / ende met voorwete van zijnen Krijghs-raedt ghesloten / dat voortaen de Hooftluyden ende Schippers een yeder op sijn Schip/ het besteck van de Stierlieden twee-mael ter weecke / oft ten minsten eens sien souden / ende met hare Kaerten in de Kajute ontbieden / om de selve daer met andere te vergheliјcken.

Den lesten Augusti hebben sy in't ghesicht ghekreghen het Eylandt Santjago, een

een van de Eylanden van Cabo Verde. Den eersten September/ zijn sy ghekomen onder Ilha de Mayo, alwaer alle de Schepen geanckert hebben/ uytgenomen den Admirael / die (overmidts de groote verninghen) niet van sin en was daer lang te vertoeven. Hier heeft Capiteyn Beuningen, des naer middaeghs met een deel volcks/ als oock Capiteyn Bockhour, een Landt-tocht ghedaen; doch geen/ oft immers seer weynigh Waters aldaer vindende/ naer dat sy den gantschen nacht gegaen hadden om eenigh volck te vinden/ zijn des anderen daeghs tegen den middagh weder aen boordt ghekomen: met haer brengende een ouden Portugees/ ende een deel Bocken/ die niet veel moeyten/ midts haer magherheydt/ weert en waren. Den ouden Portugees, naer de gelegentheyt van de stadt S. Jago ondervraeght zijnde / heeft haer de saecke van die te overvallen heel swaer ghemaeckt/ als in hebbende over de vijf hondert Portugesen/ ende over de vijfthien hondert Swarten met haer Roers. Des naer middaeghs/ alsoo den Admirael een teecken dede van zeyl te maecken/ zijn sy ghelijck t'zeyl gegaen recht naer het Eylant van S. Jago, ende zeylende langs het Landt henen/ hebben over een hoeck ghesien een stenghe van een Schip / legghende op de Reede van de Praya: Den hoeck om/ op de Reede komende/ vonden sy een groot Schip/ met twee kleyne/ waer van't grootste een Hamborgher was/ met namen Herman Webbe, die naer Brasilien wilde. De Vlote nu dicht achter ende bezijden hem ghesett hebbende/ heeft de Vice-Admirael zijn Sloep/ ende Capiteyn de Weert zijn Boot ghesonden aen de twee kleyne Scheepkens / diese beyde leegh van volcke vonden; het eene wesende een oude Barcke/ daer een deel Swarten in over gevoert werden/ gantsch niet in hebbende/ als twee pijpen Waters/ een weynigh Milie, ende een Bottriga Wijn: het andere scheepken ontrent 15 last groot/ waer mede een Bisschop naer S. Thome wilde/ daer in hebbende een deel Huys-raedt/ doch hadden sy naer alle het goedt gheberght/ soo aen Landt / als in den Hamborgher. De Schipper Herman Webbe is aen boordt van de Vice-Admirael ontboden / die hem de gheleghentheydt van de sterckte afghevraeght hebbende / te kennen gaf waerom de Schepen daer ghekomen waren / ende dat sy niet vyandelijcks en wilden uytrechten: maer begheerden alleen haer te versien van Water / ende eenighe verversinghe voor de siecken / soo van vleesch als fruyten / alles voor geldt. Begheerden derhalven op hem / dat hy met den Boeckhouwer van den Vice-Admirael Francoys Verjuys, ghekleedt als een van sijn Bootsghesellen/ stracks boven wilde gaen/ ende den Oversten sulcks te kennen geven: datelijck antwoorde brengende/ ofte dat sy by foute van dien selfs ghenoodtsaeckt souden wesen raedt te soecken. Hier mede den voorsz Schipper boven gegaen zijnde/ is ontrent middernacht weder gekomen; voor antwoorde brenghende / datse niet en konden gelooven dat sy als vrienden quamen/ want sy sulcx in't innemen van hare Schepen niet en bewesen / doch alsoo sy sonder voorwete van haren Gouverneur (in de Stadt S. Jago, ontrent twee mijlen van daer zijnde) niet doen en mochten / 't selve scherpelijck verboden zijnde/ begheerden dat sy den dagh verwachtende/ gedult hebben souden; sy souden stracx een Man te paerde (die hun voor dage bescheyt brengen soude) naer S. Jago senden/ om den Gouverneur van alles te verwittighen. Doch alsoo het den Generael noch sijnen Krijghs-raedt niet geraden en dochte langher uytstel te geven/ denckende dat sy in die tijdt het volck/ soo wel te paerde als te voet van S. Jago te hulpe souden krijghen: soo is Capiteyn Beuningen, ende de Sergiant Major Rombout Hooghstoel, met alle de

Ancke-ren onder Ilha de Mayo.

Ende zeylen van daer na 't Ey-landt S. Jago.

Sloepen

Daer sy een Lant-tocht doen. Ende een Stercke innemen.

Sloepen ende Boots/met ontrent 150 Mannen aen Landt ghevaren/ende sijn volck in ordre gestelt hebbende/is met een groot geruchte van Trommelen ende Trompetten/ met twee Vaendels naer de Stercke op-gheklommen/ wesende hoogh ontrent 175 treden/ beschanst aen de zijde van de strandt/ met een Borstweeringe van de groote steenen/ over de vier voet breedt; het inkomen soo enge hebbende / datter seer qualijcken twee Mannen neffens malkanderen in mochten / ende heel steyl / soo dat ses kloecke Mannen alleen met steenen werpende/ daer wel een duysent af souden gehouden hebben/sonder datse eenigh hinder van beneden mochten ontfangen. De voorschreven Capiteyn is met zijn volck evenwel voort ghetreden/tot by een Kercxken/waer/soo thien oft twaelf Mannen in geleyt hadden geweest / niemandt en hadder sonder schade komen voorby gaen. Van hier af trocken sy voort nae boven/ dapper om hooghe schietende/ waer af die van boven seer verbaest zijnde/hebbende alleenlijck 9. oft 10 mael geschoten/ (daer mede sy twee van beneden quetsten) de vlucht genomen hebben/de sterckte/ die sy te vooren al meest leegh ghemaeckt hadden/verlatende/ soo dat die van de Schepen daer sonder meer wederstant in getrocken zijn / ende daer niemant vindende/hebben den nacht verwacht/goede Schilt-wachten uytstellende. Des morgens/ alsoo de Portugesen in grooter meenighte/soo te voete als te Paerde/ hun in't gheberghte lieten sien / ende midts het Fort aen de Landt-zijde vlack ende open was / soo heeft Capiteyn Beuninghen van den Heere Generael meer volcks ende provisie van Kruyt ende Loot versocht. De Generael heeft oock datelijck de Capiteyn de Weert met ontrent 60 Mannen derwaerts ghesonden: Daer-en-tusschen hadde Capiteyn Beuningen, drie Ysere Gotelingen op't veldt ghevonden hebbende / in't uytgaen van elcke straet een daer van doen stellen/ende voorts de straten doen beschanssen met bancken / kisten ende stoelen teghens den inbreuck die de Paerden souden moghen doen. Als sy in goede ordeninghe wel beschanst zijnde / gheensins van meyninghe en waren / den tijdt langher te verslijten / maer liever met vriendtschap als met ghewelt (d'welck sy noch elders te ghebruycken hadden) van haer versoecken wilden/ 't ghene sy van doen hadden/soo hebben sy alle middelen aengewent/om met haer te spreken/doch in de valeye/ dicht by de schansse/ die in deser manieren gelegen was.

Heeft sich ten lesten de Juez, dat is/ de Rechter van de plaetse/ te Paerde vertoont/met het vrede-vaenken aen sijn lancie/waer door de Capiteynen/ Beuningen ende de Weert, in de laeghte gedaelt zijn/ende met hem sprake gehouden hebben/hem voorhoudende 't gene sy in't eerste aenkomen versocht hadden/doch soo beklaeghde hem de voorschreven Rechter seer/ dat sy hun voor vrienden uyt gevende/ niet als vrienden gedragen en hadden/ waer op de Capiteynen voor antwoorde gaven/ dat de noodt geen wetten lijden en mach/ende dat sy hun in noot vindende/ ende verre van Huys/haer gherief/ ofte voor geldt/ ofte met ghewelt moesten sien te bekomen/ende dat sy haer derhalven beraden souden/ oft sy haer doen hebben wilden/ 't ghene sy van doene hadden/ ofte niet/want sy by ghebreke/ selfs souden middel soecken. Waer op de Rechter voor antwoordt gaf / dat hy niet en vermochte sonder licentie van den Gouverneur / ende dat hy selfs stracks naer S. Jago rijden soude / ende haer van alles bescheyt brenghen. Hier-en-tusschen is de Vice-Admirael aen Landt ghekomen / ende sulcks verstaen hebbende / heeft goedt ghevonden een brief aen den Gouverneur te schrijven/ ende sijn jongen/die goedt Portugees konde/ daer mede te senden/midts belofte

van

van hem des selvighen daeghs weder te brengen. Heeft derhalven aen de Gouverneur schrijvende / hem te kennen ghegheven / dat sy in noodt zijnde / ende ghebreck van versch water hebbende / ghedwonghen waren alle middelen aen te wenden / om 't selve met andere verversinghen te verkrijghen / dat haer meyninghe niet en was die twee scheepkens te behouden / ofte yet daer uyt te nemen / dan dat sy de selve ledigh en sonder volck vindende / naer hun ghenomen hadden tot haerder versekerthept / dat sy hun oock meester van 't Fort gemaeckt hadden / meynende daer hun gherief te vinden: Dat hy hun kort bescheet wilde geven / beloofden hem dan zijne schepen / en 't gheene de maets op het Fort souden moghen gherooft hebben / weder te gheven / mits conditie dat hy hun soude versien van 't geene sy eyschende waren / dat sy oock by faute van dien voorgenomen hadden hem tot S. Jago te komen besoecken. De jongen afgeveerdight zijnde / is op den middagh de Generael selfs met den Capiteyn Bockholt aen land ghekomen / ende het Fort besichtight hebbende / met alle de Capiteynen naer de valeye (die vol Coquos oft Indische Noten stond) ghedaelt / alwaer de Portugesen met haer nu seer gemeyn werden / soo dat sommighe soo wijd quamen / dat sy hun by nachte Oraengien / Limoenen / Granaden / en dierghelijcke vruchten aen 't Fort beloofden te brengen / doch daer en quam niet van. Onder allen wasser een Fydalgo, die hem gheliet seer tot haer gheneghen te wesen / voer oock met Capiteyn Beuninghen (die seer van den arbeyt van de voorighe nachten vermoeyt was) aen boort / ende daer wel onthaelt zijnde / beloofden hun secretelijck te doen hebben allerhande verversinghen van vleesch ende fruyten / soo sy hem naer sijn wooninghe / omtrent twee mijlen van daer / twee ofte drie sloepen sonden / want hy middel ghenoegh hadde die wel te versien / doch de sloepen sanderdaeghs daer komende / en hebben niet vernomen. Omtrent den avont is de Generael met de Vice-Admirael / ende Capiteyn Bockholt aen boort gevaren / latende Capiteyn de Weert met omtrent drie hondert mannen het Fort bewaren: Des anderen daeghs / wesende den vierden Septembris / heeft hem rontom in't gheberghte veel volcx laten sien / ende alsoo de jonghen met den brief noch niet weder ghekomen en was / stelden hem elck op sijn hoede / tot des middaghs / dat de voorsz jonghen in gheselschap van drie mannen te paerde ghesonden van den Gouverneur quam / een brief van den selven aen den Generael brenghende / waer in hy hem seer beklaeghde over de maniere van dese vriendtsche handelinge / verklarende / dat sy vrienden zijnde / daer genoeghsaem haren noodtdruft met vriendtschap souden gekreghen hebben / ende met minder moeyten / dat hy niet en gheloofde dat sy Christenen waren / overmidts zijn volck de Kercke soo gherooft hadden / doch wilden hem eenighsins laten voor-staen / dat het selve geschiet waer door moetwilligheydt der soldaten / sonder weten van de Capiteynen / overmits hem het Silver-werck / hoe-wel ghebroocken / weder ghelevert was / waer door hy veroorsaeckt was haer van ghelijcken alle vrientschap te bewijsen / dan dat daer niet te bekomen en was / ende dat sy hadden behooren tot S. Jago te komen / de reste souden sy van sijn volck verstaen. Dewijle nu Capiteyn de Weert met haer spraecke hielt / is de Vice-Admirael / met Capiteyn Bockholt aen Landt ghekomen / ende haere commissie ghehoort hebbende / heeft goed ghevonden een van haerlieden weder stracks af te veerdigen met een brief aen den Gouverneur / hem te kennen ghevende / dat het haer ongelegen was het Fort te verlaten / ende met de Vlote naer S. Jago

De Hollandsche Vice-Admirael schickt een brief aen den Gouverneur van Sant Jago.

Tweede brief aen den Gouverneur.

te komen/dat sy het Water met de barcke souden doen halen/ende dat hy aldaer voort de reste leveren souden / hem belovende eenighe Gijselaers te gheven / tot dat sy hem sijn Scheepkens met alles wat daer in hadde gheweest oft de weerde van dien / weder ghegheven souden hebben / ander-mael versoeckende korte antwoordt/ghemerckt sy gheenen tijdt meer met over en weer te senden en wilden over brenghen / oft moesten middel soecken hun selfs te versien. Dit alsoo bestemt isser een afghevaerdight.

Portugesen van den Gouverneur gesondē/ komen aen boort.

Des naer middaghs / alsoo de Heere Generael aen Landt ghekomen was/ zijn eenighe Portugesen (waer onder een Paep was) ontrent den avondt van den Gouverneur gekomen/ doch alsoo het laet was/ heeftse de Generael gheboden aen sijn boordt te willen komen/ soo wel om de Schepen te sien / als om aldaer met malkanderen t'over-komen ; het welcke sy lieden (siende dat sy in alle vriendtschap handelden) aen-ghenomen hebben/ende soo by den Generael aen boordt gevaren zijnde/zijn wel onthaelt geweest/ dien nacht aen boort blijvende/ ende des morghens / den vijfden Septembris metten anderen veraccordeert ;

Ende accorderen met de Hollanders.

want de Portugesen beloofden nae te komen / alles wat de onse versochten/ met sulcken voorwaerde dat sy met de Vlote voor S. Jago komen souden / want daer (na hun seggen) anders gheen middel en was om hun te helpen ; het welck de Generael (niet willende langher tijdt versuymen/noch oock sijn uyterste macht daer ghebruycken) aen-ghenomen heeft ; midts belofte/sy voor d'overleveringe der Barcken hun eenighe Gijselaers in handen geven souden. Aldus veraccordeert zijnde/ zijn weder naer 't Landt ghevaren / ende de Generael heeft sijn volck ('t Fort verlatende) t'Scheep ontboden ; ende verby haer laten trecken met vier vlieghende Vaendelen / in sulcker voeghen / dat sy over de goede ordeninge ende kloeckheydt des volcks verwonderden/ oock niet wetende wat volck sy waren/ overmidts sy alle spraken onder hun hoorden.

Valsheyt der Portugesen.

Des naermiddaeghs den 6 Septembris werden de Anckers gelicht/in meyninghe den selven avondt noch op de Reede te komen / het welck tot haer gheluck niet en gheschiede / want de Portugesen voor-ghenomen hebbende / d'aenkomende Schepen (die sy met ghoveynsde woorden derwaerts ghelockt hadden) vyandelijck te groeten / hadden al hun gheschut Water-pas in deser manieren op strandt ghestelt.

Door de wint verhindert.

Hier verhoede de windt het ongeluck der Schepen : want het soo hert woey/ dat sy niet en konden op de Reede komen/noch haer by den anderen houden/alsoo dat Capiteyn Beuningen ende de Weert, die by malkanderen ghebleven waren/ hun des morghens alleen vonden ; twee zeylkens ghewaer wordende onder het Eylandt Mayo, ende zijn elck naer een toe gheloopen / by de welcke komende/ bevonden dat het de selve waren/ die sy in de Praye aen-ghehaelt hadden ; want sy haer by de Vlote niet en konden houden / midts alle haer tuygh reddeloos was. Ter ander zijden de Generael by hem hebbende den Vice-Admirael ende Capiteyn Bockhout, deden haer best om dien avondt op de Reede te komen : maer soo sy saghen/dat het niet konde gheschieden/heeft de Vice-Admirael sijn Sloep met 12 Man ende sijn jonghen met een Brief aen den Gouverneur ghesonden ; hem te kennen ghevende/ dattet hem niet mogelijck en was op de Reede te komen / ende dat sy weder nae Praye souden loopen / ende aldaer het contract na komen. Dese aen Landt komende/ bevonden al het volck in wapenen/ ende 't geschut op't strandt/ende overmidts het abondt was/ zijn t'samen in een

Huys

Huys ghebracht/ende is de Jongen alleen by den Gouverneur geleydt/ die seer ghestoort was/meynende dat sy de Barcken willens van hun gesonden hadden/ op't ongestadigh weer niet lettende. Dien nacht hebben sy de Sloepe/midts de duysterheydt/daer gehouden/ende des morgens af-gevaerdight; haer belastende/datse niet weder komen en souden/want hadden voor hun niet ten besten/dan kruyt ende loot: met welcke tijdinghe de Sloep aen boordt komende/is de Generael met de drie Schepen weder gheloopen naer de Praye om aldaer de ander vier (die heel diep in Zee waren) te verwachten. Allwaer gekomen zijnde/is de Vice-Admirael met een deel Volcks ende pijpen van drie Schepen aen Landt gevaren/om geen tijt te verliesen/ende de selve met Water te vullen. Aen Lant komende/ is weder naer boven toe ghetrocken/ het welck de Portugesen siende/ weder gevlucht zijn. Boven komende/ hebben sy bevonden datse drie Gotelinghen/die sy daer gelaten hadden/ wech ghenomen/ ende de straten weder opgheruymt hadden; derhalven besette hy 't rondtsom met wacht / ende latende den Sergeant Major als toesiender/is weder om leegh gegaen om het Water vullen in aller neerstigheydt te vervorderen. Ondertusschen hebben twee of drie Portugesen te Paerde/in de Valleye een deel Beesten ghedreven/ende hun volck verborgen gehouden/ meynende daer mede 't volck uyt te locken/ende soo met haer Paerden t'overvallen: Doch de Vice-Admirael haer meyninghe merckende/ heeft sijn volck by een gehouden/even neerstigh Water vullende/maeckende daer door haren aenslagh te niete/het welcke den vyandt siende/ is met ontrent twee hondert Paerden/elck een Man met sijn Roer achter op houdende/het gebergh te op gekomen/recht naer het Fort toe/welck aen die zijde open lagh/om hun alsoo te overvallen/ende zijn met gewelt gekomen tot op de groote plaetse/alwaer de Sergeant Major hun dapperlijcken weder-stont / waer van de Vice-Admirael verwittight zijnde/ stracks met sijn volck naer boven toe getrocken is/ (eenige gelaten hebbende tot bewaringe van de Vaten ende sloepen) ende is den vyant met eenen kloecken moet gevallen/ende den selven te rugge drijvende; heeft het Fort met soo weynigh volcks teghen soo veele Paerden met grooter eere behouden/ende sijne Vaten voorts sonder eenigh beletsel ghevult. Ondertusschen heeft de Heere Generael/de schermutsinghe siende/meer volcks aen Landt met sijn Vendel ghesonden/doch stracks daer naer/vreesende de andere Schepen (die in de Zee over en weder laveerden/ sonder Reede te krijghen) uyt het gesichte te verliesen / willende oock niet langher sijn tijdt versuymen/ want sijn volck door de ongesonde lucht hoe langher hoe siecker werdt / ende hy selfs mede de koortse gekregen hadde/ heeft den Vice-Admirael bevolen met alle sijn volck aen boort te komen; het welck geschiet zijnde/niet sonder eerst den brandt in eenige Huysen ghesteecken te hebben/ zijn den neghenden Septembris onder zeyl ghegaen/ om by de ander Schepen te komen. Tegens den avondt heeft den Generael sijn Sloep gesonden naer een Baye daer een deel Beesten waren/ van waerse een Os mede brochten/ niet willende haer diep in't Landt begeven. Schermutsinge tusschen de Hollanders en de Portugesen.

Den 10 heeft den Generael goedt gevonden om tijdt te winnen/ het Eylandt van S. Jago te verlaten / ende te loopen naer het Eylandt Brava, (dat is wildt ofte woest) om hun aldaer van Water te versien / ende alsoo daer naer toe ghezeylt/onderwegen siende een groot zeyl/het welck achter Illa del Fuego liep. Die van't Eylandt schoten twee schoten met grof gheschut / maer watse daer mede voor hadden/ en konden sy niet weten.

De Schepen verzeylen/ ende komen onder 't Eylandt Brava. Daer sy eenigh water in nemen. Ende een lant-togt doen.

Den elfden naer den middagh zijn sy onder het Eylandt Brava ghekomen/ doch gheen ancker-grondt vindende / mits het meest al steyle klippen zijn / hebben sy't des nachts over en weer ghehouden / tot dat sy des anderen daeghs des morgens het Eylandt langhs varende/ versch water vonden / doch seer moeyelijck om halen/ mits de schepen daer niet anckeren en moghen ; even wel sijn de Sloepen van Beuningen ende Bockholt met de leeghe vaten aen Landt ghevaren/ ende de selve ghevult hebbende / zijn met groote moeyten ende lang roepen/ overmits het nacht was / ende de schepen onder zeyl waren / weder aen boort ghekomen. Ondertusschen was Capiteyn de Weert met de Sloepen van den Admirael naer een kleyne Sant-Baye ghevaren: aldaer aen landt komende/ ende rontsom water soeckende / sijnder eenighe Portugesen ende Swarten af ghekomen / met de welcke de Capiteyn van verre spreeckende / mits sy niet naerder en wilden komen / versochte datse hem eenighe goede water-plaetse wilden wijsen: ende soo daer eenighe fruyten waren oft vleesch / souden haer daer eerelijck ende te dancke van betalen ; waer op sy antwoorden / dat de Engelschen ende Francoysen haer daer dickmaels versaghen van water / doch dat de schepen altoos onder zeyl bleven. Aengaende van fruyten ende versch vlees/ datse daer gheen en hadden/ dan dat sulcks op Illa del Fuogo ghenoegh te bekomen was/ datse oock niet doen en mogen sonder wete van haer Capitaso, die boven op het gheberghte was / ende zijn daer mede van den Capiteyn gescheyden : ende alle plaetsen wel doorsiende / heeft ten lesten vier ofte vijf vervallen huyskens ghevonden / waer van het eene de deure ghestopt was met groote steenen / de Capiteyn bevolen hebbende 't selve op te breken/ bevont dat het vol groote Milie (die wy Turckse Tarwe noemen) was; nam derhalven voor hem/ daer met drie mannen te blijven / ende de sloep weder aen boort te senden / om den Generael daer van te adverteren/vreesende/alfo het doncker begonde te worden / dat de Portugesen haer Milie wech haelen souden/ doch t'allen ghelucke quam het scheepken van den Bisschop naer de Baye toe / het welck gheanckert zijnde / heeft de Capiteyn daer de Milie in doen draghen / waer mede sy meest al den nacht doende waren / want hadden maer acht mannen / ende gheen sacken/ soo datse haer met haer broecken moesten behelpen. Vongen daer 2 groote Schilt-padden / die elck over de 600 Eyeren in hadden/ waer mede aen boordt goede ciere gemaeckt wert; De Portugesen ende Swarten des nachts gewaer wordende/ dat haer Milie wech ghenomen wert / quamen met een groot geroep den berch af ; ende also de Capiteyn niet meer als twee roers by hem en hadde/ wildese niet naerder laten komen/ maer schoot inden hoop/ waer door sy achter bleven; De Milie aen boord ghedragen zijnde / is hy mede naer 't scheepken (het welck dicht by Landt lagh) gevaren/ om aldaer den dagh te verwachten / ende wat te rusten: des morghens sijn de Portugesen afgekomen/ den Capiteyn (die aen landt ghekomen was/om met hen te spreecken) klaghende/ dat hy haer Milie ghenomen hadde sonder eenighe reden / ende seggende geenen anderen lijftocht aldaer te hebben: datse derhalven van hongher souden moeten vergaen/ waer op de Capiteyn haer antwoorde wel beter te weten / ende verseeckert te wesen dat de selve Milie dies was/ datse die daer reede houden legghen om naer S. Jagore te schicken/ want het geen reden en was dat sy anders hun provisie op 't strant laten souden/daer sy haer in't geberghte onthielden/ doch even-wel/dat hy haer Milie niet en wilde nemen / van soude haer die na waerdie betalen ; jae

Bekomende een deel Milie oft Turcsche Tarwe.

veel

veel beter dan die van S. Jago, midts conditie datse hem een bequame Water-plaetse souden wijsen / datse oock een goede excuse hadden by den Gouverneur van S. Jago (die over alle die Eylanden commandeert) hem te kennen gevende/ dat haer Milie met gewelt genomen was/ende ondertusschen souden sy het geldt voor haer selven behouden / waer mede sy wel te vreden zijnde / hebben belooft hem water te wijsen/soo hy met de schepen aen d'ander zijde van het Eylant varen wilde/alwaer sy een vyer-teken doen souden/doch daer is niet na gevolght.

Hier mede zijn sy van malkanderen ghescheyden / ende den Capiteyn is met het Scheepken naer den Admirael toe-gevaren/alwaer komende/ heeft bevonden dat die sieckte van den Heere Generael seer toe-genomen hadde/dat hy oock alle Capiteynen aen sijn boordt ontboden hadde/om raedt te slaen hoe sy 't maecken souden/ want hy niet van meeninghe en was/daer veel meer tijdt te verslijten / gaf oock alle den last den Vice-Admirael over / begheerende datmen hem nieuwers mede moeyen en soude/ ende dat de Vice-Admirael soude de Vlagge/ ende 's nachts het vyer voeren. Soo heeft de Vice-Admirael met advijs van de andere Capiteynen/ vernomen hebbende / hoe veel Waters dat een yeder Schip noch wel hadde/ gheordonneert / dat de ghene die best versien waren / de andere wat by-setten souden / ende oock het ordinaris randtsoen verminderen/ ende met alle neerstigheydt als het reghende Water vergaren / ende hun alsoo behelpen soo sy best mochten / om de reyse te vorderen / want in drie oft vier Maenden anders gheen Water te verwachten en was: Dat oock soo het van noode waer/ een yeder drie oft vier siecken van den Admirael nemen soude/ ende hem daer ghesondt volck voor leveren / ende hebben het randtsoen van Wijn een derdendeel vermindert.

Den 15 September hebben sy haer cours zuyd-oost aengeset met een noordt-ooste windt/om haer voorgenomen reyse te vervorderen. Den 22 dito heeft den Admirael een schoot geschoten/ ende de Vlagge achter af laten waeyen / tot een teken dat de Capiteynen aen boordt komen souden. Daer komende vonden den Generael seer sieck/ende soo slap/datse gheen hope en hadden hem langhe te behouden / hy lagh aen een heete rasende koortse / als mede sijn Commijs Daniel Resteau, ende zijn beyde / d'eerste des middernachts / d'ander smorghens ten 3 uren/tusschen den 23. ende 24 September in den Heere gherust/'t welck voorwaer een groot verlies voor de Vlote was/ daerom oock groote droefheydt ghemaeckt wierdt/ niet alleen onder de Capiteynen / maer oock onder 't ghemeene Scheeps-volck/ als die een goeden sorghvuldighen Heere ende Over-hooft verloren hadden/ welcke om sijn beleeftheydt/ mildtheydt ende goedt regiment van kleyn en groot seer bemindt was. Het doode Lichaem werdt in een kiste half vol steenen zijnde geleyt/ (om dies te beter te sincken) ende soo over boordt geset/ met grooten rouwe van ghehcel de Vloote/ die ghenoeghsaem verdubbelde/ als men den Commijs Daniel Resteau mede over boordt sette/ een Jong-man/ daer de Compagnie grooten dienst van was verwachtende.

Gaen van daer weder t'zeyl.

Den Generael van de Vloote sterft.

Dit gedaen zijnde/wordt de krijghs-raedt vergadert/ende de beslotene brieven van de Heeren ende Reders geopent ende gelesen/waer uyt bevonden werdt/dat in gevalle de voorsz Heer ende Generael Mahu quame t'overlijden/in sijn plaetse treden soude d'Heer Vice-Admirael Simon de Cordes, die terstont van een yeder voor Heere ende Overste gaerne ende met blijder herten is aengenomen. In sijn plaetse wert tot Vice-Admirael gestelt Gerrit van Beuningen, ende in Beunin-

Ende Simon de Cordes treet in sijn plaetse.

gens plaetse/ op't Schip Geloove, quam Capiteyn Sebald de Weert, die tot sijn navolgher op het Jacht hadde Dirck Gerritsz. China, van Enckhuysen.

Den 28. heeft den Generael/ aen sijn oude boordt zijnde/ een teecken gedaen/ dat de Capiteynen aen boort komen souden/ ende is den Generael rondtom aen alle Schepen ghevaren om den eedt in't generael/ende de Nieuwe Capiteynen/ een yeder op sijn toekomende Schip te ontfangen/ende den 29. is de Heere Generael/sijn oude Schip verlatende/van sijn volck op den Admirael gehaelt; ende naer hem yeder Capiteyn van gelijcken/ niet sonder groote droefheyt van het volck/om de veranderinge: ende dit alles volbracht zijnde/ hebben sy hare reyse neerstigh vervolght / den cours settende z. w. ten z. ende z. z. w. tot den vierden Octobris/doen liepen sy w. z. w. aen/ende den 6 voorschreven/weder o. z. o. Ende op de Trouwe wert een teken gedaen/ dat de Capiteynen daer souden willen aen boort komen/midts Capiteyn Bockholt seer kranck was/ dan overmits het dapper waeyden/is den Vice-Admirael daer alleen gevaren om hem te besoecken. Van doen af begon 't scheur-buyck dapper in de Vloote te regneren/soo dat alle Schepen vol siecken waren/doch op den Admirael wel de meeste. Waer over de Generael op den 28 October over de gheheele Vlote een algemeyne vast ende biddagh heeft doen legghen/ om Godt Almachtigh te bidden/ dat hy haer (die in groot gebreck van Water waren/ende veel siecken/die noch dagelijcx toenamen/hadden) doch goeden voorspoet verleenen wilde/op so gevaerlijcken ende langdurigen reyse. Sy waren doen op de hoogte van 1½ gr. by zuyden de linie.

Den 2 Novembris / alsoo de sieckte van't scheur-buyck nu soo seer toe nam/ dat den Admirael soo weynigh ghesont volcks op hadde / datse haer zeylen qualijck mochten regeeren / ende d'andere Schepen / eenige 70. andere 40. oft ten minste 30 siecken op hadden/ soo isser in den ghemeynen krijghs-raet eyntelijck raedtsaem gebonden eenigh Lant aen te soecken/daer sy mochten verversschen; waer toe ghenomen werdt het Eylandt van Annobuon, ofte Nobon, alwaer Vleesch/Oraenjen/ende andere fruyten ghenoegh te bekomen zijn. Des nachts heeft den Admirael/die voor uyt was/ een schoot gheschoten / midts hy Landt ghewaer werdt / verre buyten de gissinghe van alle de Stuyrluyden / welcke meestendeel gisten wel over de 100 mijlen van daer te wesen/eenighe tot over de 200. andere 120/ &c. D'andere Schepen het schieten hoorende / zijn mede het Landt ghewaer gheworden/ende hebben al-t'samen de Anckers laten vallen op de kuste van Manicongo, op de hooghte van ontrent 3 graden by zuyden de Linie. Hier verlooren sy het voorschreven Scheepken van den Bisschop van S. Thome, met elf kloecke Mannen/het welcke noyt weder ghesien werdt. Eenige meynden dat het willens van de Vloote geweecken/ andere dat het gestrandt was; doch heeft men daer nae verstaen/dat sy na lange doolinghen aen de Caep de Lope Gonsalves ghekomen waren / ende 't Scheepken daer latende / met de Schepen van Balthasar Meucheron naer West-Indien ghevaren.

De Schepen setten 't onder de kuste van Manicongo.

Daer sy een Scheepken met 11 Mannen verliesen.

Des morgens den 4 November de Capiteynen aen den Admirael varende/ heeft den Generael den Vice-Admirael naer Lant toe gesonden met sijn Sloepe ende Barcke / om te sien wat bequaemheydt daer waer / ende offer eenighe Reede was / daer men bequamelijck souden moghen Anckeren; doch ontrent het Landt komende bevonden de verninghen soo groot / datse daer niet dan met groote moeyten door en konden. Vonden aen Lande niet als boomen / hoewel sy den strandt langhe volghden / soo datse daer den nacht over bleven. Des anderen

deren daeghs aen boordt komende / heeft den Generael / met sijnen krijghs-raedt gheraetslaeght hebbende / besloten naer de Capo de Lopo Gonsalves te loopen / legghende op de hooghte van een halven graedt by zuyden de Linie. Sy hadden seer quaden grondt/want de Schepen ginghen meest alle voor hare anckeren deur/ midts den stercken windt ende stroom / schoffierden oock hare Kabels ; 't Gheloove werdt daer oock den eenen Lepel van sijn Ancker quijdt / alsoo zijn sy den 6 met den daghe t'zeyl ghegaen / langhs de Kuste henen varende / 's nachts altoos aen Ancker legghende / ende zijn den 9 dito op de Kuste van Guinee ghekomen / daer sy eenighe Swarten aen Landt vonden / met de welcken sy spraecken / haer ghevende eenighe snuysteringhe ; doch de Swarte / door dien sy soo veel volcks saghen / verbaest zijnde / ende vreesende ghenomen te worden/ zijn des nachts ghevlucht. Den Generael een bequame plaetse ghevonden hebbende / heeft bevolen datmen met alle neerstigheydt de siecken aen Landt brenghen soude / waer toe een yeder Capiteyn sijn quartier bescheyden werdt/ ende werdt het Gouvernement aen Landt ghegheven Capiteyn Bockholt, met soo veel ghesondt volcks / als tot bewaringhe van die plaetse van doen was. Komen op de kust van Guinee.

Des anderen daeghs heeft den Generael naer den Coning gesonden den Vice-Admirael Beuninghen met sijn Sloep ende 't Boot van Capiteyn de Weert, met haer nemende wat kramerije ende Yser om te verruylen teghens eenighe eetwaren ; maer den 12 dito wederom keerende / brochten maer een Hoen ende weynigh Plantanos mede/ diese daer Bananas noemen / soo datse hun moesten behelpen met de kruyden die daer op't veldt in't wilde wiessen / als Porceleyn van der Zee/ Water-kars/ ende dierghelijcke/met eenighe wilde Appelkes/sonder reuck ofte smaeck / midtsdien daer gheen ander fruyten noch Vleesch te bekomen en waren / doch versschen Visch vinghen sy soo veel / jae meer als sy eten mochten. Alwaer sy weynigh verversinge vinden.

Den 20 is den Vice-Admirael sieck gheworden aen een heete koortse / alsoo datmen van sijn leven twijffelde/ doch is naer langhe legghen weder op de been gheraeckt.

Den 23 is daer op de Reede ghekomen een Sloepe ofte Jacht van Barent Erickfoon, waer op was een Fransche Piloot/ die langhen tijdt met de Swarten verkeert / ende by den Coning selve ghewoont hadde / soo dat hy haer sprake een weynigh konde spreecken. Dese beloofde haer by den Coningh te doen hebben al wat sy wilden / waer over den Generael met hem naer den Coningh gheschickt heeft Capiteyn de Weerdt met twee Sloepen. De Capiteyn met den Fransman ende sijn volck binnen komende / vondt den Coningh (die sich doen op sijn statelijckste nae haer ghewoonte toeghemaeckt hadde / want de Piloot was voor uyt ghegaen om hem van der Hollanders komste te waerschouwen) sittende op een Schoen-maeckers Stoeltjen / ontrent een voedt hooghe / met een Schaeps-vel onder sijn voeten ghespreyt / ende aen hebbende een violet Laeckens kleedt / met valsch Goudt gheboordt / schijnende eyghentlijck ghemaeckt te zijn voor een Schipper / sonder voeyer. Hy en hadde voorts noch Hembde / noch Kousen noch Schoenen aen / maer op sijn hooft een kappe van geel/ roodt / ende blauw Oosters Laecken / seer vermaeckelijck om sien. Ende daerom tot den Coningh gaen. Toeghemaeckt als hier te lesen is.

Zijn aensicht hadd' hy met Asschen ghewit / doch soo niet / of men sagh eenighe

eenighe teeckenen van ſijn ſwarte huydt. Om den hals hingh hem tot een Koninghlijck cieraedt een Paternoſter van Margariten / 't welck groote ghelaſe teeckenen oft Coralen zijn. Achter hem in't ronde ſat ſijnen Adel / het hooft hebbende vol Hane-veren/ende de ſwarte huydt heel roodt gheverwet. Neffens hem was gheſteldt een Stoeltjen met een matjen daer onder / voor den Capiteyn/ die den Koningh op des Landts wijſe ghegroet hebbende/ is neffens hem gheſeten ; ende door den voorſchreven Piloot de oorſaecke van ſijn komſte verklarende / heeft hem beklaeght / dat de Inwoonders ſonder reden van hare plaetſen verloopen waren/ want ſy daer niet en quamen als vyanden/ maer als vrienden / om met haer te handelen / dat daerom een yeghelijck weder op ſijn plaetſe mocht komen/ haer en ſoude in't minſte niet miſſchieden ; want wilden vriendtſchap met haer maecken / ende ſijne Majeſteyt voortaen dickmaels komen beſoecken / mede brengende ſulcks als ſy daer te Lande van doen hadden/ ende alſoo ſy nu vaſt veel ſiecken in hare Schepen hadden / datſe daerom van hem verſochten eenighe Fruyten / Hoenderen / ende Schapen oft Bocken / in manghelinghe van ſulcke waren als ſy by haer hadden. De Koningh dit verſtaen hebbende / heeft geantwoort / dat ſy hem wellekom waren / ende dat hy haer ſoude doen hebben 't ghene ſy van doen hadden/en tot hare noodt druft behoeftigh was. Hier mede heeft hy den Capiteyn in ſijn Conincklijck huys geleyt/het welcke wy om kortheyts halven nalaten te beſchrijven/ſeggende alleenlijck/ dat de Koe-ſtallen hier te lande veel bequamer zijn. Daer komende heeft de Koningh in wiſſelinghe van eenige lappen Lijnwaet ende ſtucken Yſers den Capiteyn vereert met een Cabrito oft Boxken /ende wat Plantanos. Ondertuſſchen werdter ghereetſchap gemaeckt om t'eten / ende de Capiteyn dede ſijn vijf Trompetters blaſen / ende ſijn Speel-luyden op haer Inſtrumenten ſpelen / waer in de Coningh meerder ghenoeghte nam als hy / die liever wat ghegheten hadde. Naer langhe wachten werdter voor den Coningh van ſijn Wijfs ghebracht een houten back met wat ghebraden Plantanos daer in / ende wat gheroockten Viſch van een Zee-Paerdt / waer van de Coningh ſeer ſoberlijck at / doch de Capiteyn / die ſulcken koſt onghewoon was / noch veel ſoberlijcker. Hier op ſchonck men haer Wijn de Palma , eenen dranck die mede niet al te lieflijck en is voor die daer toe niet ghewent en zijn. De Coningh nu ghegheten / ende den Capiteyn dickmaels tot eten ghenoodt hebbende / is ten leſten de back wech ghenomen / ſonder datter yet meer voor den dagh quam : waer over de Capiteyn hem ſeer verwonderde / te meer / om dat de Coningh/ met alle ſijne ſoberheydt / grof van lichaem / gheſont/ ende beter te paſſe was/ als de ghene die in overvloedt leven / van alderley ſpijſe ende dranck. De Capiteyn / die in anderhalven dagh niet veel ghegheten en hadde / heeft den Coningh door den Tolck doen aenſegghen/dat hy hem voor een nieuwigheydt oock wilde laten proeven van den koſt die ſy t'Scheep ghebruyckten / ende dede derhalven een Servet decken / daer op voort gheſet werdt by-naeſt ſoo veel als te vooren de Coningh gedaen hadde : namelijck wat Broodts/ een ſtuck geroockt Vleeſch/ ende Kaes / ende daer op een Fles met Spaenſche Wijn/ die den Coningh ſeer wel ſmaeckte : ſoo dat hy ſoo veel daer van in nam / dat hy vertrecken moeſt om wat te ſlapen.

Die ſy aenſpreken om ververſinge.

Welcke soberlijck te bekomen was.

Koninglijcke maeltijdt in Guinee.

Ondertuſſchen is de Capiteyn de plaetſe/die over de 200 huyſen hadde/doorghewandelt : ende alſoo het nu avondt ghewordē was / ende de Coningh niet

te

te voorschijn en quam / wilde hy met sijn volck naer de Sloepen gaen / om daer de nacht over te brenghen ; doch dewijl hy besich was om de maets by een te vergaderen / hebben een grooten hoop Swarten wel ghewapent met haer Boghen en Schichten den wegh beset ; niet willende toe-laten dat hy aen boord varen soude. De Capiteyn seer verbaest zijnde / als niet wetende wat sy in den sin hadden / ende anders niet als sijn zijdt-gheweer by hem hebbende / dede haer vraghen / wat sy daer mede voor hadden ? waer op gheantwoort wert datter een van sijn volck ghewelt in een huys ghedaen hadde / waer op de Capiteyn begheerde dat sy hem den man wijsen souden / hy wilde hem stracx daer over straffen : Doch daer was niet van/ende sy wenden sulcx alleenlijck voor tot een decksel van haren oproer/ want de rechte oorsaeck was dat sy vreesden/ de onse souden 's nachts komen ende den Koningh met een deel volcx wech voeren. De Capiteyn dit vermerckende keerde weder naer des Coninckx huys / daer hem ghesept werdt/ dat de Coningh niet t'huys en was/ het welck hem qualick behaeghde/ want vermoede daer door dat sy wat quaets in den sin hadden / ende was derhalven van meyninghe hem selven den wegh met ghewelt te openen tot de sloepen. Doch de Coningh door 't ghetier wacker ghewoorden zijnde / is naeckt uyt ghekomen / ende heeft dapper op zijn volck ghekeven / dan het scheen dat sy naer hem niet veel en vraeghden. Als nu de Capiteyn hem de oorsaecke van 't rumoer te kennen ghegheven hadde/ heeft de Coningh begheert dat hy by hem soude blijven / het welck hem de Capiteyn toe-seyde / midts conditie dat sijn volck oft immers de meestendeel nae de sloepen souden moghen gaen / ende is alsoo met acht oft thien mannen aen landt ghebleven. De Swarten nu daer mede noch niet wel gherust zijnde / en wilden niet toe-laten dat de Capiteyn in des Coninckx huys slapen soude/maer brachten hem in een ander huys / daer sy den heelen nacht goede ronde om deden. Des morghens de Capiteyn in de deure staende / van meyninghe nae den Coningh te gaen / quam tot hem een oudt wijf/sterrelinghs op hem siende/ met een doose/ waer aen 't scheel met een leder vast was / alsoo datmense blaesbalgsche wijse op en toe konde trecken/ ende is hier mede/half binnen 's monds popelende/ drie mael om den Capiteyn gegaen / yder mael op de opghetrocken doose kloppende/ dat hem 't stof / want sy vol assen was/om't lijf vloogh. Wat hier mede ghemeynt werdt en wist men niet / doch hebben soo wel de Swarten selfs/ als de Capiteyn daer over gelachen. Daer nae by den Koning komende/ heeft de selve belast / dat een yeder van sijn volck voor den dagh brenghen soude sulcks als sy wilden verhandelen/ ende hebben also voortgebracht een deel Plantanos, twee Bocken/ende drie oft vier hoenderen : De welcke de Capiteyn van haer ghekocht hebbende / ende anders niet verwachtende / mits sy de eetbaer waren (o wel ghelukkigh volck !) meer als yet anders achten / heeft van den Koningh oorlof ghenomen / ende is weder nae de Schepen ghekeerdt. Ondertusschen hebben eenighe van des selven Capiteyns Soldaten in't bosch geschoten een wilt Vercken/ met twee Buffels/ ende sommige Vogelen/die al-tesamen onder de siecken uytgedeelt werden. De Heere Generael quam selver alle dagen aen lant/alle de quartieren des morgens ende des avondts doorgaende/om te sien hoe de siecken ghetracteert werden / troostense ende gaffe goeden moet/besorgende dat een yeder ghegheven werdt sulcks als sy van doen hadden. Den 4 Decembris is op de Reede ghekomen het schip den Moriaen, komende

Mistrouwen der Swarten.

Onbekende superstitie.

van Ilha del Principe, ende des anderen daeghs Laurens Christiaens met sijn Jacht/ mede van daer komende.

De schepen verzeylen. Den 8 Decembris / alsoo nu de siecken meest weder op de been waren / ende datter eenighe andere weder in vielen/midts de onghesonde ende fenijnige locht van het landt/ soo heeft de Generael bevolen op te breecken / ende zijn de maets des selvighen daeghs met alle man aen boordt ghekomen/ hebbende binnen den tijdt dat sy daer gheleghen hadden begraven sestien mannen. Op den selven dagh is oock sieck ghewórden Capiteyn de Weert aen een heete rasende koortse/ waer van hy over de twee Maenden te bedde gheleghen heeft. Den 9 dito des abondts zijn sy t'zeyl ghegaen naer het voorschreven Eylandt Nobon, oft Annobon, om aldaer te verversschen / want veel siekten terstont weder in vielen/ ende veel gesonde al mede met het scheurbuyck besmet wierden. Den 16. naer de middagh hebben sy't onder't Eylandt gheset/ende de Generael aen landt gesonden hebbende Capiteyn Dirrick Gerritsz. met twee Sloepen / zijnder eenighe Portugesen ende een deel Swarten aen strandt ghekomen / haer verbiedende te landen: Doch alsoo de Capiteyn haer van verre toe-riep / dat hy quam als vriendt / hebben sy hem laten aen Landt komen / alwaer hy te kennen ghevende dat hy quam om ververssinghe voor de siecken/ende dat om gheldt ofte waeren / hebben de Portugesen hem toe-ghesevdt sulcks te doen hebben: maer alsoo het nu abondt was/ ende haer Gouverneur niet by der handt / begheerdense dat sy des morghens daer aen wilden weder komen/ende souden haer dan brenghen wat sy van doen hadden.

Setten 't onder het Eylandt Annobon.

Daer sy een lant-tocht doen. Des morghens/ den 17. is de voorschreven Capiteyn met twee Sloepen weder naer 't landt toe ghevaren: maer die van het landt met haer Roers op het strant staende/ riepen haer toe/ dat sy van daer blijven souden/ wantse voor haer niet ten besten hadden / ende oock wel vermoeden datse Vyanden waren. De Generael dit hoorende / heeft stracks alle de Boots doen mannen / ende Capiteyn Bockholt met de Sergiant Major naer landt toe ghesonden / met vliegende Vaendelen / waer van 't een deel met twee Schuyten alleen ter slincker-handt/ ende 't ander/ wesende wel de grootsten hoop / ter rechter-handt ghemarcheert is/ 't welck alles in goede ordre gheschiede.

Ende de Portugesen haer Fort verlaten. De Portugesen ende Swarten dit siende / hebben haer Hutten (die sy 's nachts ledigh gemaeckt hadden) in brandt ghesteecken/ ende zijn/ haer Fort verlatende/na 't gebergte gevlucht. De plaetse nu beset zijnde/ heeft de Generael daeghs daer nae de siecken aen Landt doen brenghen. Hier-en-tusschen de maets begeerigh zijnde naer de versche vruchten/die daer in overvloet stonden/ als Bananas, Oraenjen en dierghelijcke / zijn sonder achterdencken daer nae toe gheloopen/'t welck de sommighe qualijck bequam/ want de verborgene Portugesen op haer mickende/ als nu en als dan een uyt den hoop treften. Onder andere werdter den 19 een doodt gheschoten/ ende van de Portugesen tot een trots op den ghemeynen wegh ghelevdt. Waer over de Generael / om meerder schade te verhoeden/wel scherpelijck beval/ dat hem niemandt sonder verlof en soude verborderen buyten de bestemde plaetse te treden / om eenighe fruyten te plucken: Ende om dat sommighe 't selve ghebodt / tot haerder grooter schade/ niet naer en quamen/soo liet hy tot meerder ontsagh een Galge oprechten/ ende sondt een deel volcks wel ghewapent uyt/ om te sien of sy eenighe ghevangenen mochten bekomen; doch geen menschen vindende/zijn met seven-en-twintigh

Hoorn-

Hoorn-beesten weder naer 't Legher ghekomen / waer in elck sich verheughde/ hoewel nochtans de selve Beesten door versuymenisse meest op de loop raeckten/ ende niet weder ghekreghen en werden.

Den 24 dito heeft de Generael ontrent 150 Mannen wel ghewapent/ te landewaert in/nae een Bergh ghesonden/ waer op de Portugesen/ beschanst zijnde/ haer onthielden/ ende onversiens uytvallende/onder 't voorschreven volck groote schade deden. Den Bergh opklimmende / vonden sy twee weghen naer boven toe/daerom sy haer verdeylden in tween/ ende zijn alsoo/d'een aen d'een/ende d'ander aen d'ander zijde van den Bergh / die seer steyl was / met grooten moeyten opghetrocken. Een weynigh hoogher komende / hebben de Portugesen op haer gheschoten/ ende groote steenen op haer ghevelt / alsoo dat Jan Jansz. Kloeck, Vaendragher / ende Boeckhouder van Capiteyn de Weert, een van de voorste zijnde/in't eerste aenkomen doodtgheschoten/ ende ettelijcke door den val der steenen deerlijck ghewont werden : Maer des niet teghenstaende dronghen sy even dapperlijck aen/ ende haren vyandt van wederzijde in de vlucht drijvende/namen de sterckte in. Boven komende/vonden sy in't groen verborghen een tonne Beschuyt/twee Hollandtsche Kasen/ende sommige Pottisen met Spaensche Wijn/ende twee Huysen die daer stonden vol Boom-wol/in brandt gesteecken hebbende/zijn weder ghekeert by haer volck. Verliesende noch een ander Fort.

Den 2 Januarij 1599. dewijle de siecken/in stede van te minderen/ midts de ongesontheydt des lochts/ eer vermeerderden / zijn de selve/ door bevel van de Generael/t'Scheep gedaen : ende na dat sy de dooden begraven/ ende de Kerck met de Hutten in brandt ghesteecken hadden/zijn sy des anderen daeghs ghelijcker-handt van Annobon t'zeyl ghegaen/ recht nae de Strate van Magalanes, in meyninghe nerghens meer aen te loopen. Den 22 dito passeerden sy de droogh-ten van Brasilien, die de Portugesen Abrolhos noemen. De schepen gaen t'zeyle van Annobon. Passeren de droogten van Brasilien.

Den 9 Maerte werdter een van de Vice-Admiraels gasten / om dat hy by nachte de Kocks kisten tot verscheyden reysen opgebroken/ende broodt daer uyt genomen hadde/ by de volle bancke ter doodt veroordeelt / ende tot exempel van andere/die sulcks soude moghen voornemen/ aen de boeghspriet gehangen. De siecken waren doen meest gebetert/ende begosten soo goeden appetijt te krijgen/ dat sy haer met de portie qualijck konden lijden / ende de Capiteynen / als men de gasten pot-spijse gaf / daer by staen moesten / op dat sy met manieren aten : want sy anders soo gierighlijck slockten/dat sommighe hare monden alsoo verbranden/dat de stucken daer uyt vielen.

Den 12 dito/wesende ontrent Rio de Plato, leeck de Zee soo roodt als bloedt/ ende Water daer uyt scheppende / werdt bevonden datse vol roode Wormkens was/ welcke/als-mense in de handt nam/als Vloyen wech-spronghen ; Sommighe meynen dat by seeckere tijde des Jaers de Walvisschen die uytwerpen/ doch is onseecker. Acht daghen daer nae sterf in't Schip de Trouwe een Enghelsman van een seltsame sieckte : want sittende aen de back / ende wel hertelijck etende/is achter over gevallen/vreesselijck siende/ ende uyt de mont gewel-digh schuymende/ sonder een woordt te spreken/ in welcken staet hy tot 's middaeghs daer aen gebleven/ ende gestorven is. Twee dagen daer na werdt hy-na met de selve sieckte besmet een Jongman van Uytrecht, die des nachts van't quartier komende/ seer luyde moort roepende/ waer door eenige by hem quamen/ die hy met een fel ghesichte toe-schoot / ende socht te bijten / krabben en stooten/ doch Roode Zee-wormkens. Seldtsame sieckte.

doch hulpen hem in de kope/ alwaer hy drie daghen sonder eten of drincken ghe-leghen hebbende/ den vierden dagh weder wat binnens monds begost te prase-len / waer over hem een beschuyt werdt ghepresenteert / 't welck hy seer grou-welick siende/ met groote vinnigheydt naer hem track / ende verwoedelijck op at / van dien tijdt aen slecht blijvende / ende is daer na in de Strate ellendelijck gestorven/ midts hy hem selven niet en konde reynigen / soo dat door de vochti-ghe koude zijn voeten verbroren/ ende afgheset moesten worden.

Vallen in de mondt van de Straet Magalanes/ ende komen by de Pinguijns Eylanden. Doen een landtocht in de Straet/ sonder yet te vernemen. Mossel baye.

Den 6 April zijn sy in de mondt van de Strate gheballen / ende 's anderen daegs ontrent den avondt gekomen by een kleyn Eylant 14 mijlen daer in leg-gende/ dat het kleynste is van de twee Pinguijns Eylanden. Hier vonden sy me-nighte van vogelen/ die sy (mits de selve haer aes al duyckende van de gront op halen) Duyckers noemden. Sy sloeghender wel 13 of 14 hondert met stocken doot/ ende soudender de gantsche Vlote wel mede konnen versien hebben/ maer en vonden 't niet raetsaem tijdt en windt te versuymen / ende zijn daerom den 9 dito weder t'zeyl gegaen. Des anderen daeghs sondt de Generael 50 Mannen aen landt/ om te besien of sy eenige menschen/beesten/ oft oock eenigh teken van schepen aldaer gepasseert souden konnen vinden / doch sijn sonder yet te vinden weder gekeert/ na dat sy de strant wel drie mijlen ghevolght hadden.

Den 13 liepen sy in een schoone lustighe Baye / legghende ontrent 21 mijlen in de Strate/ ende by de Engelsche de Mosselbaye gheheeten / om de groote me-nighte van Mosselen die men daer vindt. Hier versaghen sy haer van vers wa-ter ende brandt-hout/ 't welcke daer beyde overvloedigh te bekomen is.

Den 17 zeylden sy tusschen soo hooghen landt aen weder zijde / dat het scheen men soude geen doorgangh ghevonden hebben / overmidts de berghen soo door malkanderen loopen/ zijnde meest boven met snee bedeckt.

Groene Baye.

Den 18 anckerden sy in een Bay aen de noordt-zijde / leggende op de hoogh-te van 54 graden/ghenaemt (soo sy bevonden) de groene Baye. In't midden leg-ghen drie Eylandekens / waer van't kleynste oostelijck leydt. Hier souden de Schepen als 't noodt waer/ konnen schoon ghemaeckt worden / want het over al schoon wit zandt is / daer't passelijck hoogh op vloeydt. Daer groepen veel boomen den Laurier seer ghelijck/ maer veel hoogher/ de basten oft schellen zijn

Groote Mosselen.

bitter ende sterck als Peper. Men vindter oock groote menighte van Mos-selen/ waer van de sommighe wel een span langh waren / alsoo dat de drie ge-koockt zijnde uyt de Schelpen wel een pont wegen. Eenden en Gansen en zijn-der mede gheen ghebreck. Hier laghen sy / midts de windt gantsch niet dienen wilde / tot den 23 Augustus toe / sonder nochtans opt de zeylen van de reede te

Lijden groote armoede.

nemen / dagheliickx verlangende naer bequamen windt om t'zeyl te gaen. En-de alsoo't winter wiert/ hebben sy'er ongelooflijcke armoede geleden/ ende over de hondert mannen verlooren/onder ander Capiteyn Bockholt,in wiens plaetse quam Balthazar de Cordes, want hadden den eenen storm op den anderen / soo dat de Schepen dickmael voor vier anckers door ginghen / ende de Maets al den dagh genoegh te doen hadden malkanderen te helpen/ ende de Schepen we-der vast te legghen. Behalven dat sy alle daghe in regen/ windt / haghel en snee aen landt moesten varen/ d'een om hout/d'ander om water/ de derde om mosse-len/ oft sulcks als sy vonden / waer door sy seer af-gheslooft werden. Daer be-neffens begostense hongherigh te woeden / midts sy in een koud klimaet zijnde de maghen gragher kreghen / ja by na onversadelijck werden / al in't lijf wer-

pen-

pende wat sy konden krijghen/ als rouwe Mosselen ende wortelen van seeckere kruyden/ die sy 't ghedult niet en konden hebben te laten koocken. Hier-en-boven warense meestendeel onversien van kleederen / decksels ende waeck-pijen/ door dien sy meynden in een heet Landt te komen/ daer sy half naeckt moghen loopen / waer over sy groote koude ende ongemack leden. De Generael / om sulcks te beteren / liet eenighe kassen met laken op doen / om een yeghelijck nae gheleghentheydt te versien. Stont oock selve/ ghelijck d'ander Capiteyn mede dede/ yeder op sijn Schip/met een stock by de gasten/tot dat sy gegeten hadden/ want anders verkochten sommighe hare kleyne portien om groot geldt / ende vulden dan hare verhongherde buycken met rouwe Mosselen ende Kruyden; waer uyt sulcken watersucht spruytende was/ datter veele met ghesonder herte af sturven. In somma daer werdt soo goeden toesicht op de eetwaren genomen/ datter twee van 't Jacht den 22 April ter doodt veroordeelt werden/ om dat sy by nacht het Scheeps-ruym op-ghebroken/ ende Oly daer uyt ghenomen hadden. Den eenen werdt op't Oostelijckste Eylandt / daer een galghe tot dien eynde gherecht was / ghehanghen / doch den anderen raeckte met een gheesselinghe vry.

Den sevenden May / is de Vice-Admirael met twee Sloepen naer een Eylandt ghevaren/ legghende recht teghen de Groene Bay over / om Zee-robben te soecken. Daer komende vonden seven Canoas met Wilde / die (soo veel men konde mercken) wel tien of elf voet lang waren / rosachtigh van koleur / ende 't hooft langh ghehayrt. Dese de Sloepen siende / liepen met grooten haest nae 't Landt / van waer sy soo gheweldigh met steenen wierpen / dat de Vice-Admirael het Eylandt niet en dorst ghenaecken. Het welcke sy merckende/ zijn ghelijcker handt weder in hare Canoas ghevallen / naer de Sloepen toe-roepende met groot ghetier ende gheroep. De Vice-Admirael dit siende / heeft sijn volck belast haer Roers en Musquetten vaerdigh te houden ; ende als de Wilde nu nae by waren/ ende vast reetschap maeckten om te vechten / een chargie op haer bevolen te doen / soo datter vier of vijf doodt bleven / waer door sulcken schrick in haer quam / dat sy terstont weder de vlucht nae 't Landt namen/ alwaerse met ghewelt eenighe boomen (die van vers wel een spanne dick schenen) uyt der Aerde trocken / om haer te beschansen / ende maeckten al weder gereetschap om te werpen/maer de Vice-Admirael heeft dese woedende bloedtgierighe Menschen verlaten/ ende is sonder meer aen Landt te gaen weder aen boordt ghekomen. Vernemen eenighe Wilde. Daer sy teghen scher-mutsen.

Den ses-en-twintighsten dito als sommige van de Maets besigh waren om Mosselen / Kruydt-wortelen ende dierghelijcke aes te soecken / haer van den anderen ghespreyt hebbende om te beter wat te vinden / zijn haer een deel Wilde uyt het Bosch onversiens op't lijf ghevallen / ende hebbender drie ghedoodt / ende twee swaerlijck ghewont. De dooden hadden sy leelijck ghemartelt / ende souden oock de twee ghequetste omghebracht hebben / hadde Capiteyn de Cordes die niet ontset. De Wilde waren al-te-samen naeckt / uytghenomen een / die een oudt Robbe-vel om den hals vast ghemaeckt hadde/ 't welck sijn rugghe ende schouderen bedeckte/ ghelijck wy hem met sijn rustinge/ ende een van hare Canoas na 't leven komen vertoonen. Haer geweer waren Flitsen van hart hout / die sy uytter handt seer fel ende recht schoten. De voorste punt van de selve / die harpoensche wijs met veel kartelen ghemaeckt was/ Ende van overvallen worden.

bleef

bleef den gequetsten in't lijf steecken (zijnde alleenlijck met zeenuwen van zee-robben aen die langhe schacht ghebonden) ende moeste met groote swarigheydt daer uyt ghesneden/ oft voorts door ghedouwt worden/ als soo diep daer in sittende/ datse den eenen door vier pack kleeren tot in de holligheydt van de borst ghegaen was/ doch ghenasen beyde in korten tijdt.

De Generael heeft mede terwijl sy hier laghen/ sijn groote Sloep op-gheset/ ende doen maecken om voor een Pinasse te dienen/ welcke ghenaemt werdt de Postiljon, tot Schipper krijghende Gillis Jansz. des Admiraels onderschipper. Den 17 Julij is Capiteyn de Weert (overmidts sijn pot-spijse ten eynde was/ alsoo dat hy hem behelpen moest met de sijne/ broodt-soppen daer in stede te gheven) aen Landt gegaen om Zee-robben te soecken. Middelertijdt isser uytten n. w. sulcken storm verheven/ dat hy teghen danck aldaer twee dagen ende twee nachten aen Landt blijven moeste/ want het niet op gheroept en konde werden/ quam daer toe t'Schepe sonder yet ghevanghen te hebben.

Den 18 der voorsz Maendt noch even harde waeyende/ is Dirck de Groot, des Vice-Admiraels Schieman/ besigh sijnde in't Galioen/ door de grieten in Zee gevallen/ ende hoewel hy hem langhen tijdt (midts hy swemmen kost) boven hielt/ om hulpe roepende/ soo en konde hy niet geholpen worden/ overmidts het soo seer stormde/ datter hem niemandt in de Booten en dorste begheven/ sterf alsoo voor d'ooghen sijner mede-ghesellen/ met ghesonder herten.

Den 2 Augusti heeft de Generael alle het volck aen Landt doen komen/ ende daer (hoewel het heel dick gesneeuwt was) door den Predicant een openbare Predicatie laten doen/ Godt Almachtigh loovende ende danckende/ dat hy haer nu een Jaer langh op dese reyse ghenadigh hadde gheweest/ ende biddende dat hy voortaen hun voorspoedt op de langhe reyse/ die noch voor handen was/ verleenen wilde. In dese groene Baye/ die sy (overmidts de armoede daer in't over-winteren gheleden/ alsoo datter over de hondert twintigh van onghemack ghestorven waren) den name van de Cordes gaven/ laghen sy noch in reghen/ Hagel ende Windt/ met hongher ende kommer/ in sulcker voeghen/ dattet buyten de schreve gaende/ niet ergher konde wesen/ tot den 23 Augusti/ doen sijn sy uyt de voorschreven Groene Bay, anders by haer Bay de Cordes ghenoemt/ met een noordt-ooste windt t'zeyl ghegaen/ doch moestent 's anderdaeghs in de morghen-stondt van stilte weder setten in een groote Baye/ legghende in't zuyden. Hier heeft de Generael/ om in de Straet een ghedenck-teecken te laten/ van soo heerlijcken Hollandtschen Vlote/ aldaer met sulcken ghewelt/ moeyte ende ghevaer ghepasseert/ als wesende d'eerste onder alle Natien/ die met soo veel ende soo groote Schepen sulcks bestaen hadden/ een Broederschap ingheftelt/ daer toe verkiesende de ses principale hoofden van de Vlote/ die elckanderen met eede belofte ghedaen hebben/ dat sy haer voor gheen perijckelen/ noodt/ ofte vreese des doodts en souden laten beweghen/ om yets te onderstaen/ 't welck teghen haer eere/ oft tot nadeel van den welstandt hares Vaderlandts/ ende der begonnen reyse soude moghen strecken/ voor-ghenomen hebbende/ lijf en leven te waghen/ om hare erf-vyanden alle moghelijcke afbreucke te doen/ de Hollandtsche Wapenen plantende in't ghewe ste/ daer de Coning van Spaenjen sijne schatten uyt gaert/ waer mede hy teghens de Nederlanden soo veel Jaren geoorlogh heeft. Dese Broederschap werdt aldaer aen Landt aen de zuydtzijde van de Strate ingheftelt/ met alsulcke ceremonien als de plaetse toe-liet/ ende

De Schepen verzeylen.

Ende Anckeren in de Ridders Bay.

ende werdt ghenaemt de Broederschap van den ontbonden Leeuw. Sy lieten-der oock tot een ghedachtenisse hare namen ghesneden in een tafereel / 't welck sy op een hooghe pilaer stelden / op dat het van de voor-by varende Schepen mochte ghesien worden / ende werdt de voorschreven Baye daerom gheheeten de Ridders Baye. Wt de welcke sy den 28 dito t'zeyl ginghen / ende in een kleyn Bayken liepen / legghende een groote half myle van daer. Hier wederom stil legghende / heeft Capiteyn de Weert door 't bevel van den Generael syn Sloepe ghemant / ende is naer de Ridders Bay toegheroept/ om 't voorschreven ghedenck-berdt te halen/ om op een bequamer plaetse gheset te worden. Doch alsoo hy den hoeck van de Baye om meende te roeyen/ werdt hy ontrent de 80 Wilde ghewaer / die daer aen Landt saten / op haer hebbende wel 8. oft 10 groote Canoas oft Jollen: Dese de Sloepe ghewaer wordende / riepen met groot ghetier / ende wenckten de Maets aen Landt / maer de Capiteyn niet sterck ghenoegh wesende / wilde sich teghen soo grooten hoop niet te Lande begheven/ ende voer weder nae de Schepen toe. Middelertijdt hebben haer de Wilde over bergh en dal / bosschen en struyckelen langhs de strandt met groote snelligheydt ghevolght / altijdt roepende / ende 't volck naer Landt lockende. De Generael dit vernomen hebbende / dede stracks drie Sloepen Mannen / de welcke aen Landt komende bevonden dat de voorschreven Wilde ghevlucht waren / vindende alleen de teeckenen haerder wreedtheydt/ want sy de doode Lichamen/ aldaer begraven/ niet alleen ontgraven en hadden/ maer heel mismaeckt / ende tyrannighlijck ghewondt. Onder andere hadden sy 't doode Lichaem van des Generaels Barbier een snede in de wanghe ghegheven/ 't hooft met een knodse verplettert/ een pijl in de zijde tot in't hert toe geworpen/ de mannelijckheyt afghesneden / ende soo voorts in't Water ghesleept / daer het de Maets weder uyt namen ende begroeven. Sy vonden oock 't graf van den Bottelier van't Jacht sonder Lichaem daer in/ 't welck na vermoeden de Wilde met haer moesten genomen hebben. Van't gedenck-berdt en brachten sy maer eenige stucskens wederom/ want de Wilde hadden 't afgenomen ende in stucken geslagen.

Van waer sy wederom t'zeyl gaen.

Ende eenighe Wilde vernemē.

Die haer wreedtheyt toonen aen de doode lichamen aldaer begraven.

Den derden September in de voor-nacht / zijn sy de Straet van Magalanes ten eynde gezeylt/ ende met een mooy weer in de Zuyt-zee gekomen. Den 5. ende 6 dito voeren sy noch al met een noordt-ooste windt / west ten noorden aen/ zijnde alle sesse / de Postiljon daer onder begrepen / noch by den anderen tot den 7 dito toe/ als wanneer des morghens een top-zeyl begon te waeyen/ maer noch sonder storm/ doch alsoo/ dat de Zee (die daer haest ontstelt is) haer dapper begost te verheffen/ waer door de Vice-Admirael op de Ly werpen moest/ om sijn Sloep in te setten/ ghelijck oock dede de Trouwe. Ondertusschen volghde Capiteyn de Weert den Admirael/ die voor uyt was/ maer moest het / door een ongheluck dat het groote Jacht over quam / zijnde te loefwaert van 't Gheloove , mede op de Ly werpen / ende sijn zeylen in nemen / om by het voorschreven Jacht te drijven / als oock ghedaen heeft de Trouwe ; die haer Boot daer over verloor. Den Admirael haddet middeler tijdt laten door-staen / alsoo datmen meyndt dat de Wacht die boven stondt / midts het mottigh weder / niet eens nae de Schepen die achter waren ghesien heeft : Dan de Vice-Admirael by d'ander komende heeft mede sijn zeylen inghenomen. Korts daer nae isser een dicke mist ghevallen/ soo dat sy d'een d'ander niet sien en konden / maer bleven nochtans dien heelen dagh by malkanderen drijvende.

De Schepen komen in de zuydt-zee.

Daer sy door onweder van malkanderen verstroyen.

Den

Den 8 dito misten de drie Schepen de twee Jachten / maer dreven noch by een tot des anderen daeghs 's morghens/ dat de Vice-Admirael een teecken dede van zeyl te maecken/ hopende de twee Jachten voor uyt te vinden: ghelijck sy oock twee oft drie uren daer nae de selve in't ghesicht ghekreghen / ende met groote blijdtschap in-ghewacht hebben. By den anderen komende / heeft Capiteyn Dirck Gerritsz. den Postilion aen den Vice-Admirael ghesonden om sijn Timmerluyden: maer alsoo de selve sieck waren/ heeft de Vice-Admirael den Capiteynen / de Weerdt ende de Cordes bevolen de hare naer 't Jacht te senden/ 't welck tot grooter schade van't Gheloove ende de Trouwe gheschiet is / want sy die sedert niet meer en saghen/overmidts dat sy het des anderen daeghs/wesende den 10 dito / in de windt kreghen ; ende alsoo de Zee / door het dapper waeyen / haer weder begost te verheffen / heeft het Jacht sijn zeylen teghen den avondt weder in-ghenomen/'t welck oock dede de Vice-Admirael/die voor uyt was ; dit siende 't Gheloove en de Trouwe lieten't mede drijven: maer als het nu doncker nacht was / hadden 't Jacht ende de Vice-Admirael (soo eenen Theunis Theunisz. namaels seyde) zeyl ghemaeckt / sonder eenigh teecken te doen/ immers dat de Trouwe en 't Geloove gesien oft gehoort hadden/ die daeromme bleven drijvende/ niet anders wetende/ of de Liefde ende 't Jacht souden mede soo doen ; doch als den dagh aen quam/ en saghen sy geen zeylen/ 't welck voor de twee Capiteynen een groot verdriet was / maer insonderheydt voor de Weerdt, die hem doen met twee oude Stuerluyden sonder Schipper vondt: ende 't weynigh volck dat hy noch hadde / was meest verkleunt van koude ende nattigheydt / hoewel sy dagh en nacht vyer stoockten. Den 16 dito begon het met een Noordt-ooste windt soo vreesselijck te stormen / dat de twee voornoemde Schepen meest sonder zeyl drijven moesten / in grooten noodt van omgeworpen oft de zijde inghesaghen te worden / want de Gaelderije van't Geloove wel een duym breedt gheweecken was / en de Trouwe soo veel waters kreegh / dat het volck op den overloop tot de knien toe daer in stonden ; het welck den anderen korts daer aen oock ghebeurde/ die een leck kreegh/dat hem soo veel waters gaf/ dat hy nacht en dagh pompende/ ghenoegh te doen hadde met het selve uyt te houden/tot dat hy 't leck ghevonden ende ghestopt hadde. In sulcker voegen voeren dese twee Schepen vier-en-twintigh daghen in de Zuydt-zee / meest drijvende sonder ofte met weynigh zeyls. Hier-beneffens / hoewel 't ghemeyne Scheeps-volck noch ¼ pondt Broodts met twee oncen Visch daeghs kreghen/ quelde haer nochtans den hongher meer als te vooren / overmidts sy de groote Mosselen / die sy in de Straet ghewoon waren te rapen/ nu moesten missen/ soo dat de Capiteynen ghenoegh te doen hadden het volck een hert in't lijf te spreecken ende te vertroosten.

Twee van de Schepen verballen op't Landt by noordẽ de Straet.

Des nachts nae den 26 dito vervielen sy by noorden de Strate op't landt/ sonder dat sy 't selve door de donckerheydt ghesien hadden / gissende dat sy'er noch wel 20 mijlen af waren. Hier waren die van't Gheloove, 's morghens het Landt ghewaer wordende / in den uytersten noodt / want sy haer op de leegher wal bevonden / ende recht voor haer twee klippen saghen / daer sy noodtsaeckelijck boven op moesten zeylen / want sy gheensins daer beneden en konden. Immers de Heere gaf gratie dat sy recht boven de een klip mochten zeylen: doch die soo nae komende / dat sy anders niet en dochten of en souden van de verbolghene Zee daer op ghesmeten worden. De Trouwe, die een goedt

stuck

stuck weeghs voor uyt op de ly lach / en hadde gheen noodt van de klippen ghehadt/midts sy 't Landt gewaer wordende stracks ghewent was. Als sy Landt begosten te kennen / bevonden sy haer drie mijlen boven de Strate / ende dewijl datter midts de Weste windt gheen middel en was / om van Landt af te komen / besloten sy metten anderen voor best de Strate wederom in te loopen/ om aldaer eenighe goede Reede te soecken / ende bequaem weder ende windt te verwachten / ende dan de Vlodte te volghen / die sy meynden noch tijdts genoegh t'achter-halen/ dewijl hy bestemt was naer malkanderen twee Maenden lang te wachten op't Eylandt Santa Maria. Teghen den avondt quamen sy by de zuydt-hoeck van de mondt van de Strate / ende dreven dien nacht door de stroom van ses oft seven mijlen ter Strate-waert in/alwaer sy met tamelijck weder in een redelijck goede Baye gheanckert laghen tot den lesten September toe / maer doen resender eenighe buyen op / uyt de zuydt-weste / soo dat sy den eersten October voor drie anckers moesten leggen. Ende loopen door onweer weder Straetwaert in.

Onder-tusschen alsoo het vast Somer werdt / hoopten sy dat het weder haest beteren soude/ maer waren in haer hope bedroghen/want sy noch in twee maenden daer nae qualijck eenen bequamen dagh en hadden/ om haer zeylen te drooghen. Dese Bay noemden sy de Sorghelijcke Reede, overmidts sy daer twintigh daghen gheleghen hadden/haren kost met groote moeyten aen Landt soeckende/ daer sy behalven eenige Vogels niet en vonden/als Mosselen ende Slecken/ die sy Klip-klevers noemden/overmidts sy teghen de klippen aen hangende vast waren. Den 18 dito / alsoo 't gantsch ongeraden was daer langher te blijven / zijn sy uyt de voorschreven Bay t'zeyl ghegaen / ende een mijl dieper in de Strate gheloopen/ alwaer sy een bequame Baye vonden/ immers soo 't scheen/ ende hebbent daer by de wal gheset. Hier over-viel haer den 22 dito soo swaren storm/ dat sy anders niet en meynden of en souden vergaen hebben/ doch de Almachtighe Godt versaght/ende teghen den dagh begost het weer te stillen. Onder-tusschen was hare daghelijcxsche oeffeninghe met leegh Water aen Landt te varen / om haren kost te rapen / ende met hoogh Water om hout ende versch Water te halen/ soo dat sy selden ledigh of droogh waren (hoewel datter nacht en dagh ghestoockt wierdt) ende in negen Maenden tijdts / die sy in de Strate versleten/ noyt zeyl van de Reede en hadden/ de selve/ soo dickwils als 't weder toe-liet telckens vellende om te drooghen. Dese gheduerighe koude / vochtigheydt ende scherp-snijdenden hongher veroorsaeckten onder sommighe van de Weerts gasten sulcken onwille/ dat sy haer sieck ghelieten/ om ledigh te moghen wesen ; het welck de goedtwillige seer mismoedigh maeckte/alsoo datter onder haer een mompelinge rees/ van weder naer Huys te keeren/die soo verre quam/ dat sy den Capiteyn daer daghelijcks om quelden/ghebruyckende ten dien eynde veele redenen/ die hy ten besten het doenlijck was wederleyde/ haer biddende dat sy Godes wille met ghedult wilden verwachten / ende recht uyt verklarende / dat hy niet van sin en was naer Huys te keeren / soo langhe sy op de twee Schepen soo veel volcks hadden / dat sy het slechtste in brandt steeckende / het minste daer van mochten voeren. Sorghelijcke Reede. Het scheepsvolck begint te murmureren om naer huys te keeren.

Korts daer nae werdt de selve Capiteyn de Weert ghewaerschouwt van Balthazar de Cordes, Capiteyn op de Trouwe, dat de voornaemste van sijn Schip sijne gasten wanhopigh ende flauhartigh maeckten / waer door hy by haer alleene in de kope gingh / met bidden ende dreyghen op haer begheerende / dat sy haer

voortaen wachten souden / met de gasten yewers van te spreecken / daer door sy in't minste souden moghen verslauwen ; doch sy ontschuldighden haer / seggende / dat sy dagheliicks van de gasten hooren moesten / datmen haer van hongher liet vergaen / ende dat sy den arbeydt noch de koude vochtigheydt niet langher en konden verdraghen / ende derhalven in de Zuydt-zee komende / met de Boot wech loopen souden / ende 't Schip alsoo verlaten / 't welck dan ghenoeghsaem om hals soude wesen. De Capiteyn dit hoorende / heeft de Maets in't ghemeyn daer over aen ghesproken / dreyghende onder andere dat hy den eersten die wederom van yet sulcks vermanende / met de doodt soude straffen / tot exempel van andere ; Waer door de muyterije voor dat mael ghestilt werdt / ende sy weder wat moedts kreghen / dan 't en duerde niet langhe / soo dat het Schip / sonder de hulpe van de Schipper op de Trouwe (die veel-tijdts aen boordt was) menighmael teghen de wal aen soude ghedreven hebben / midts d'onghewillighe / die nochtans ghewilligh wilden schijnen / meer belets als behulps deden / wanneer men d'Anckers op-winden / ofte de kabels vieren soude. In sulck verdriet nu lagen sy / windt ende weder verwachtende / dagheliicks ghequelt met reghen ende harde stormen / die met sulcken ghewelt over 't ghebergthe vielen / dat het scheen de Schepen omghewaeyt souden hebben / ende soo daer eenighe slagh van Water hadde konnen gaen / gheen Anckers en soudent hebben konnen houden / maer alsoo 't slecht Water was / en haddense niet als de windt te vreesen. De muytenatie onder 't volck werdt langhs soo grooter / te meer om dat eenighe de rekeninghe ghemaeckt hadden / dat het onmoghelijck was met haer Broodt toe te komen. Waer over de Capiteyn uyt de Broodt-kamer komende / een bly ghelaet toonde / ende seyde datse noch voor acht Maenden Broodts ghenoegh hadden / hoewel datter voor gheen vier in der waerheydt en was / ende dat hy derhalven voor-ghenomen hadde / al waer 't oock een Jaer lang nae de goede windt te wachten / oft by ghebreecke van dien naer Oost-Indien te loopen om de Vloot te bejeghenen. Aldus dan ghelegen hebbende tot den tweeden December toe / kreghen sy een Noordt-ooste windt / ende lichten daerom terstont de Anckers om t'zeyl te gaen / maer onder zeyl wesende / konden van't Landt niet af komen / mits de dwarlinge van de windt / tusschen de hooge Landen / ende de diepte van de Baye / waer door 't Geloove soo dicht teghen 't Landt dreef / datmen met den eenen voet in de Gaelderije / ende metten anderen op't Landt staen konde / in't uyterste perijckel / soo't yet wat ghewaeyt hadde. Des anderen daeghs zijn sy met de voor-ebbe uyt de voorschreven Baye (die sy de Besloten Bay noemden) te samen t'zeyl ghegaen / doch t'ongheluckigher uren / want sy sint dier tijdt noyt meer by den anderen quamen te legghen / vallende dien dagh drie mijlen leegher dan sy te vooren gheleghen hadden / ende leggende wel een mijl van malkanderen verscheyden. *Besloten Baye.*

Den 8 dito overviel haer soo gheweldigen storm / als sy noch oyt gesien hadden / want de Zee haer door den windt hoogher als de stenghe van de Schepen verhief / het welcke twee daghen duerde. Den 10 dito / des naemiddaeghs / het weer een weynigh ghestilt zijnde / is Capiteyn de Weert naer de Trouwe ghevaren : doch den hoeck om komende / en heeft hem niet ghevonden / noch oock eenigh teecken van plancken oft masten konnen sien / waer over hy seer bedroeft weder aen boort voer / ende is des anderen daeghs heel vroegh naer een Inham roeyende / alwaer sy ten lesten / over een leegen hoeck / de stenge van't Schip ghewaer

waer werden / 't welck haer wederom wat verheughde. Aen boordt ghewees hebbende / hebben haer Sloepen (die sy meynden te komen halen) daer noch moeten laten / op dat die van de Trouwe haer verloren Ancker ende Touwen weder visschen mochten / ende zijn alsoo wederom naer haer eyghen Schip toe ghevaren / luttel denckende / dat dit de leste reyse was / dat sy malkanderen souden sien. Ende alsoo nu door dese langduerighe stormen / verlies van Anckers / spilling van de kabels / hongher / koude / en onghemack / het volck weder gantsch moedeloos wert / meer wenschende om de doot als om 't leven / overmits sy haer rekeninghe maeckten / dat sy ten lesten by ghebreecke van Broodt noch achterwaert noch voorwaert en souden konnen / soo heeft de Capiteyn des anderen daeghs / wesende Sondagh / al 't ghesont volck by hem te gaste ghebeden / midts hy op dese twee tochten eenighe Gansen / Eenden en ander ghevogelte gheschoten hadde. Nae de maeltijdt heeft hy niet nae-ghelaten / dat eenighsins dienen mocht / om de Maets te vermanen / tot ghedult ende lijdtsaemheydt / elck van haer in 't besonder bedanckende / van haren ghetrouwen dienst / ende vertroostende met de seeckere beloften Godts / die de sijne niet verlaet / als sy hem van herten aen-roepen / ghelijck sy nu menighmael versocht hadden. Hier door werdense weder wat beter ghemoet / ende zijn met de Capiteyn nae de west-hoeck van de Baye gheroept / om naer ghewoonte haren daghelijckschen kost te gaen soecken. Om den hoeck komende werden drie Canoas met Wilden siende / die 't Boot ghewaer wordende / haer Canoas terstont verlieten / haer te Lande begaven / ende 't steyle ghebeerghte als meyrkatten op klaverden. De Capiteyn dede haer dapperlijck nae roepen / maer te vergheefs / want waren alreets op 't gheberghte. In de Canoas en werdt niet ghevonden / als jonghe Duyckers / houte harpoenen / vellekens van de wilde beesten / ende ander rommelinghe / die sy in de Canoas lieten legghen / ende aen Landt sprongen / om te besien of de Wilde daer yet geberght hadden. Hier werdense aen de voet van den bergh een Vrouwe gewaer met twee kinderkens / die groote neerstigheyt dede / om haer te ontkomen / dan werdt ghegrepen / ende met haer kinders in een van de Canoas ghebracht / ende voorts in de Kajute / sonder datmen aen haer mercken konde / dat sy daer in beweeght was / oft eenigh teecken toonde van droefheydt. Was een middelbaer Vrouw-mensch van leden / met een grooten hanghenden buyck / rosachtigh van coleur / stuyr van wesen / kort van hayre / 't welck sy (als anders geen messen kennende) met Mossel-schelpen af-snijden / behalven dat sy 't voor tot aen de ooren toe laten wassen. Dit is des te meer te verwonderen / dewijl hare Mans het hayr sonder af-snijden draghen. Tot een cieraet hadden sy eenige slecken-huyskens aen den hals hanghende / achter bekleedt zijnde / met een Robbe-vel / dat voor aen den hals met zenuwen toe gebonden was: De reste van 't lijf was heel naeckt / de borsten hingen als Koe-mammen: Sy was groot van monde / scheef van beenen / ende lang van hielen. Wilde gheen ghekoockte spijse eten / daerom gaf men haer een van haer Voghels uyt de Canoa, die sy nam / ende de pluymen een weynigh aftreckende met een Mossel-schelp ontlede / hem ontginnende van achter de rechte vleughel / ende soo over de borst tusschen bey de poten tot achter toe. Dat ghedaen zijnde / trock hem 't inghewant uyt / wech-werpende de gal / darmen ende 't hart / doch de lever een weynigh over 't vyer ghehouden hebbende / heeftse gegeten / alsoo dat haer 't bloedt te monden uyt liep: Daer nae druckte se den dreck uyt de maghe / ende keerde die op haren duym om / nemende 't een

Vernemen wederom eenighe Wilde.

Daer van sy een Vrouwe bekomen met twee kinderen.

de 't een eynde in de mont/ ende 't ander in hare flincker-hant; met de rechter-handt/ daer sy een weynigh schrapsel van hout in hadde ('t welck sy altijdt in hare Canoas mede voeren) kuyschte sy de selve maghe twee oft drie mael/ ende heeftse alsoo/ een weynigh warm ghemaeckt zijnde/ mede opghegheten. 't Lichaem scheurdese met haer tanden van een/ daer in bijtende dat het bloedt tot op haer borsten liep/ ghelijck oock haer kinders deden/ die mede van desen rouwen Voghel aten/ 't een 4½ Jaer/ 't ander noch boven ses Maenden niet oudt zijnde/ nochtans haddet de mondt vol tanden/ ende kost alreets gaen. Dit was haer maniere van eten/ ende dat met een stemmigh wesen/ sonder dat sy/om al 't lachen van de Maets/ eens soude ghelachen hebben: maer haer maeltijdt gedaen zijnde/sette sy haer op haer hielen/als een Meer-katte toesiende. Slapende lagh sy heel kort/ alsoo dat haer knien by-naest aen de mondt quamen: het jongste kindt in den arm/ met de mondt aen de mamme hebbende; waerdigh om te verhalen.

Sy hadden de voorschreven Vrouwe twee daghen aen boordt: maer den 14 dito/ als de windt wat ghestilt was/ heeft de Capiteyn haer aen landt doen brenghen/ eerst by hem toeghemaeckt zijnde met een rock met halve mouwen/ komende tot aen haer knien/ een hembde/ een muts op't hooft/ ende ettelijcke Paternosters om den hals ende armen: Daer toe kreegh sy noch een Spiegelken/een Mesken/een Spijcker/een Elsen/ende meer ander snuysteringhen/waer mede sy heel wel te vreden was. Haer jongste kindt werdt oock ghekleedt met een groen Rocxken/ende met Paternosters verciert: maer haer oudtste Dochter (die daer nae t'Amsterdam ghestorven is) moest sy daer laten/ het welck haer niet al te wel en scheen te ghenoeghen: doch is evenwel/ sonder moeyte/ ghewilliglijck in de Boot ghedaelt/ ende ontrent een mijl van't Schip/ nae haer begheeren/ in't Westen aen Landt gheset/daer de Maets wel eenigh vyer/ gheweer/ende ander ghereetschap vonden/alsoo dattet wel scheen dat de Wilde/ haer ghewaer ghewórden zijnde/ ghevlucht waren/ maer gheen Menschen en konden vernemen/ waer over sy weder naer boort voeren/ latende de voorschreven Vrouwe aen landt. Soo haest en waren sy niet aen boordt/ of ten begon soo
Groote storm. te stormen uyt den Noordt-westen dat haer de hayren te berghen stonden; want het water verhief sich verre boven de Stenghen/ ende de baren smeten soo gheweldigh teghen 't Schip aen/ dat het wonder was dat het selve niet 't onderste boven en keerde. Immers quamen noch eyntelijck/ met grooter moeyte en sorghe/ uyt de voorschreven Baye/ die sy derhalven de Ongheluckighe noemden/
Ongheluckighe Baye. Godt Almachtigh hooghlijcken danckende/ dat hy haer/ buyten alle hope/ soo miraculeuselijck verlost hadde. Maer des anderen daeghs buyten op de vaert wesende/werden sy wederom seer verslaghen: want den avondt op de handt komende/lagh haer eenigh Ancker sonder Touw/ 't welck sy/ midts den vervaerlijcken storm/ daer niet wel in en konden steecken. Door dese benautheydt seer
't Schip Geloove loopt nae de Cordes Baye. verbaest zijnde/vonden gheen beter raet/ dan dat sy't voor de windt/ nae de Cordes Baye lieten loopen/ ghelegen ontrent in't midden van de Strate/ veertien oft vijftien mijlen legher dan sy doen laghen/ want daer kenden sy de gronden ende gheleghentheden/ ende hoopten ondertusschen haer Ancker klaer te maecken. Zijn daerom dicht by de Zuyt-zijde heen geloopen/op dat sy van de Trouwe mochten gesien worden/ende voor den Inwijck komende daer hy lagh/schoten een schoot/ om de Capiteyn te waerschouwen; waer op hy (soo haer docht)
met

met een schoot weder antwoorde/ dies sy het te geruster lieten doorgaen/hopende dat hy haer volghen soude; ende hoewel sy 't alleen met een huyckende fock lieten aengaen/soo hadden sy nochtans door de krachtige windt soo veel vaerts/ dat haer de Boot / die sy met twee gheweldighe touwen vast ghemaeckt achter aen sleepten / om de vaerdt wat te breecken / met een Zee-waters afghesmeten werdt/ soo dat sy hem naderhandt niet meer en saghen.

Legghende in de voorschreven Baye de Cordes, sonder dat sy nu middel hadden om haren kost aen Landt te moghen gaen soecken / werden sy des anderen daeghs/wesende den 16 December/ in't oosten een Sloep siende/die na haer toe quam. Sommige meynden 't was de Sloep van Capiteyn de Cordes: Andere meynden 't waren eenige van de Vlote die mede wederom 't Stratewaert in ghekomen mochten zijn: De derde saghen 't voor Enghelschen/maer de vierde (welcke meyninge waer viel) meynden 't was de Sloep van den Generael Olivier van Noordt, die (soo namaels bevonden) sijn volck uytghesonden hadde/om naer 't Schip Geloove te sien/want sy 't selve/niet meer als drie mijlen van daer leggende/ den hoeck om hadden sien komen. Dese onverwachte komste en verquickte de Maets niet weynigh / want sy van den voorschreven Generael eenigen bystant verhoopten in haren noodt: dies haer de Capiteyn oock seer minnelijck ontfing. Sy waren vet ende glat / ende vertelden onder andere dat sy op't grootste Pinguijns Eylandt over de 2000 voghels gehaelt hadden/ waer door de hongherighe magen op't Geloove soo seer geprickelt wierden/datter onder haer niemandt en was die niet en wenschte op dat Eylandt te wesen / jae sommighe bestonden te seggen/dat de Capiteyn derwaers aen behoorde te loopen/ende datmen ginder soo wel als hier nae de windt konde wachten / dewijl het maer een uur varens en scheelde. Doch werdt dit alles ghestilt/ de Capiteyn verklarende dat hy hem gheensins van den Generael begheven en wilde. Des anderen daeghs is de Generael Olivier selfs by den Capiteyn ghekomen/ hem beloovende alle behoorlijcke hulpe te doen/ ende dat hy daeghs daer nae (soo moghelijck ware) met sijn Vlote by hem komen soude/ ghelijck hy oock dede/ ende zijn soo den twintighsten dito met den anderen t'zeyl ghegaen/ dewijle de windt zuydt-oost was. Drie of vier uren ghezeylt hebbende / badt de Capiteyn den Generael/ dat hy hem sijn Sloepe met vier of vijf gasten leenen wilde / om voor uyt te varen / ende Capiteyn de Cordes te waerschouwen / dat hy hem ghereedt maeckte teghen dat de Schepen voor-by quamen / om gheen tijdt te verliesen. Dit heeft de Generael ghewilligh gedaen / ende den twee-en-twintighsten dito onder zeyl zijnde / werdt de Capiteyn op een Eylandeken (daer hy te voren wel om ghevaren was) twee vyeren siende/hoewel hy noyt eenighe Wilde daer op ghesien en hadde / soo dat hy sich liet voorstaen/ dat het Capiteyn de Cordes volck mochte wesen / ende roepde derhalven met des Generaels Sloepe daer nae toe / maer heeft niemandt ghevonden / ende is alsoo onghetroost met de andere voort ghevaren / doch dewijl sijn Schip heel vuyl was / en heeft hy soo wel niet konnen laveeren / maer daer sy de hooghte van de Ridders Bay kreghen/ daer heeft hy / de ebbe verloopende / nae sijn oude plaetse te rugghe moeten keeren. Des anderen daeghs de andere soo nae zijnde / dat hyse wel hadde konnen beschieten / ghebeurde hem al wederom 't selfde / ende dat door dien hy een enghte passeren moest / in de welcke de stroom van by oosten ende by westen de Straet malkanderen bejeghent / ende teghens den anderen stuytende/ sulcken

Daer haer een Sloep aen boort komt van den Generael Olivier.

Die selve mede aen boort komt.

Gaende met malkanderen t'zeyle.

draeyinghe maeckt/ dat sy telckens/ sy die met het voor-schip ghenaeckten/ omme draeyen moesten.

Den 24 en konden sy mede niet wijder komen/ als tot aen den hoeck daer d'andere achter laghen / ende als de vloedt weder in quam / werdense weder te rugghe ghedreven / nae haer oude plaetse. Alwaer de Capiteyn / siende dat het hem onmoghelijck was/in de windt te laveeren/ om by de Vlote te komen/ door hem nam de windt te verwachten/ om alsoo sijn slap volck van desen vergheefschen arbeydt te verschoonen. Hier-en-tusschen is de Generael / hoewel het in de windt was / t'zeyl ghegaen / om beter Reede te soecken / ende haer alsoo uyt het ghesicht gheraeckt / overmidts hy / hoewel niet wijdt van daer / achter een hooghte quam te legghen. De Capiteyn hier door gheen hope meer hebbende/ om by de Vlote te komen / oock niet gheraden vindende langher sonder Boot ofte Schuyt te wesen / teghen allen aenstaenden noodt voorghenomen sijn groote Sloepe die hy in't ruym hadde / op te setten ; daer van de stucken noch des selvighen daeghs / wesende Kersdagh in een ghevoeght werden / maer des anderen daeghs werdt het begonnen werck weder ghestaeckt / midts de windt noordelijck liep / ende sy derhalven onder zeyl ginghen / op hope ten minsten het kleyne Bayken te krijghen / dat een mijl van de Ridders Bay leydt / ende aldaer met beter gheleghentheydt ende meerder verseeckertheydt de Sloepe uyt te setten: dan werden van stercken windt weder ghedwonghen / naer de Cordes Baye (die vijf mijlen van daer lagh) te loopen. Daer sy den 26. ende 27 dito sulcken storm uytten noodt-westen kreghen/ dat het volck mismoedigh wesende / weder bestont te morren / ende dat niet sonder reden / want sy in 14 daghen ghene Mosselen ghehadt hebbende/haer met weynigh droogh broots ende wat Olijs hadden moeten lijden. De Capiteyn siende dat sy de hoofden te samen staecken / ende voor een openbare muyterije vreesende / heeft al de Maets in sijn Kajuyte ontboden / ende ghepooght met alle moghelijcke redenen te verspreecken / dat sy doch den windt aldaer met hem wilden verwachten / ende niet praten van t'huyswaert te keeren / alsoo 't selve om verscheyden oorsaecken gantsch niet gheraden en was / begheerende dat een yeghelijck sijn ghevoelen hier van vry uyt spreecken soude / want hy gheresolveert was / soo wel de minste als meeste te hooren. Hier op werdt verscheydentlijck gheantwoordt/d'een radende naer Rio de Plata te loopen/ ende t'Schip daer verlatende / nae de Portugesen op te roeyen / ende die te segghen dat sy van d'Enghelschen ghejaeght waren / ende het Schip ten besten ghegheven hadden. Andere wilden naer Sint Helena, om aldaer te verversschen / sonder in te sien dat het niet wel moghelijck en was het selve Eylandt van by westen te krijghen. De Stuyr-man Jan Outgertsz. meynde men behoorde de Goudt-kuste oft bocht van Guinee aen te soecken / dat hy bekent was / ende wel vijf malen af ende aen ghevaren hadde. Maer de Capiteyn hier mede niet verghenoeght zijnde / en heeft niet seeckers willen besluyten al eer hy Capiteyn de Cordes ghesprooken hadden ; beval derhalven datmen de Sloepe met aller neerstigheydt soude in een setten / ende is daer mede selfs op den eersten January 1600. naer Landt ghevaren / om die op een nieuw te verdrijven en dicht te maecken. Des namiddaeghs werden sy om den hoeck van by Westen twee Sloepen siende / die nae haer toe quamen / ende naerderende / bevonden dat het den Generael Olivier was / welcke seyde / dat hy

Maer haest werom scheydende.

't Volck murmureert weder van hongher.

hy ghedwonghen zijnde / door de felle windt te rugghe te keeren / met sijn Schepen weder in de Ridders Baye ghekomen was / ende in een groote Inham gheroept / die hem niet verre van de Cordes Baye en brocht / daerom hy soo nae zijnde / nu quam sien of de Weerdt daer noch lagh / met hem brenghende een stuck Ys wel drie ofte vier voeten dick / ende verklarende op de selve plaetse Ys ghebonden te hebben / dat ettelijcke vademen dick was / het welcke des te meer te verwonderen staet / om dat het daer midden in de Someer was / ende de Wilde naeckt liepen. De Generael voer oock met den Capiteyn aen boordt / die hem in sijn Broodt-kamer leyde / op dat hy hem ghetuygenis soude moghen gheven van sijne gheleghentheydt. Dick Ys midden in de Somer.

Des anderen daeghs is hy weder ghescheyden / haer belovende alle moghelijcke hulpe te doen / ende sijn Sloepe opwaerts te senden / om naer de Trouwe te sien. Ghelijck de Capiteyn naderhandt de sijne mede ten selven eynde op sont met sijn Vaendrigh ende een van sijn Stuyr-luyden / die hy (dewijl sy voorby de Schepen moesten) een brief mede gaf aen den Generael / om van hem voor twee Maenden broodts te versoecken ; doch de Sloepe quam den 9 Januarij wederom / na dat sy door contrarie windt vier daghen besigh gheweest waren over vijf mijlen op te roepen / voor tijdinghe brenghende / dat den Generael / ten kortsten ghesepdt / voor haer niet ten besten en hadden / hem ontschuldighende met sijn aenstaende reyse / die hy (als waer was) niet en wist hoe langh dat noch dueren soude.

De Capiteyn door dese antwoorde hem selven in groote benautheydt vindende / sonder hope van eenighe tijdinghe van sijn Macker te krijghen / ende siende dat het hem niet langher moghelijck en was in sulcken soberen staet met sijn verhongherdt Volck te blijven : besloot ten lesten noch naer de Pinguijns Eylanden te varen / om sich daer van vijf of ses duysent voghels te versien / ende sijn broodt soo veel te langher te doen strecken / als noch van meyninghe zijnde / soo 't waeyen wilde / de Vloote te volghen. Schreef derhalven een brief aen Capiteyn de Cordes, dien legghende aen de voet van een Boom (aen den welcken den Generael oock den datum hadde laten stellen / wanneer de Vlote daer ghepasseert was) daer hy een berdt aen spijckerde / op het welcke ghe-schreven stondt : Soeckt aen den voet van desen Boom; Ende zijn alsoo den 11 dito na de voorschreven Eylanden gheloopen / daer sy het den 12 by het kleynste gheset hebben. Stracks voer de Capiteyn met al het ghesonde volck / zijnde ontrent 30 sterck / aen landt / de Stuyrluyden alleen 't Schip bevelende ; 't landt ghenaeckende / saghen sy terstondt groote menighte van Voghels / daerom sy alleen drie Putgers by de Sloep lieten / ende aen 't doodt-smijten vielen / soo dat sy'er met der haest een deel by den anderen kreghen : maer ondertusschen wert het so geweldigh wayende / ende 't water gingh so hol / dat de Sloep tegen 't landt aen dreef / ende eerder volcks genoegh by konde komen / soo vol waters sloegh / ende so hoog op de steenen liep / dat syse daer na met alle man niet en konden droogh krijgen noch op lant halen / wert derhalven door 't gedurigh stooten geheel ontstelt / ende beyde zijden ingeslagen. Hier en haddense nu niet anders te verwachten / dan malkanderen jammerlijck te sien sterven / want het haer onmogelijck was weder aen boort te komen / vonden haer daer en boven sonder Timmerman / sonder gereetschap / sonder provisie ende sonder hout (want daer geen en wast) om haer te droogen / daer sy nochtans tot den hoofde toe nat waren /

't Geloode loopt na de Pinguijns Eylanden.

Daer haer een merckelijck onghelück overvalt.

ren / als die tot de schouderen toe in de Zee ghestaen hadden om de Sloepe wat hoogher te brenghen / ende alsoo van koude verkleumt zijnde / den moedt by na heel verlooren gaven. Doch de Sloepe met het leegh water droogh ghevallen zijnde / vonden daer een bijl / een dissel/ twee drijvers/ende sommige spijckers/ 't welck haer weder een weynigh verblijde/dan alsoo het haer niet mogelijck en was de Sloepe voor den avondt op 't droogh te krijghen/waren sy genootsaeckt die tot den dagh toe te laten legghen/ende de ghebroken plancken voort te halen om vyer te stoocken/haer alsoo dien nacht onder den blaeuwen Hemel behelpende met Voghels / die sy sonder Broodt half raeuw op aten/ soo weynigh versch Waters daer toe vindende / dat sy hare dorst nauwelijcks en konden verslaen.

Van het welcke sy noch verlost worden.

Den dagh aenkomende/ zijn sy met een moedt aen't werck gheballen/ende hebben dien dagh soo veel te weghe ghebracht / dat sy de meest ghebrokene zijde van de Sloepe klaer kreghen. Des anderen daeghs werdt d'ander zijde gheholpen/ ende de Sloepe te water ghebrocht/met vier mannen daer in/ diese met vier lederen emmers droogh hielden soo sy best mochten / ende ghéladen hebbende ontrent 450 Pinguijns , zijn met grooter blijschap teghen den avondt / zijnde den derden dagh dat sy van't Schip ghescheyden waren / weder aen boordt ghekomen. In't naejaghen van de Pinguijns, al eer sy nae de Sloepe ginghen/hadden sy in een Pinguijns hol een Wilde Vrouwe ghevonden/ die haer staende/den tijdt dat sy op't Eylandt waren/ verborghen ghehouden hadden.

Vinden een Wilde Vrouwe.

Sy was (doch ghequetst zijnde/ende de lijckteeckenen van haer toegheheelde wonden noch wijsende) alleen overghebleven van de Wilde die de Generael Olivier aldaer doodt gheslaghen hadde / door dien sy hem twee van sijn gasten omghebracht hadden. Haer aensicht was mede gheschildert. Om 't lijf hadt sy een mantel van wilde vellen / soo van Pinguijns als ander ghedierten / seer aerdigh met zenuwen t'samen ghenaept / ende hanghende tot aen haer knyen. Voor haer schamelheydt hing mede een velleken / alsoo dat het schijnt dat het volck aen de Noordt-zijde van de Strate veel zedigher ende ghespraecksamer zijn als aen de Zuydt-zijde. Was uyttermaten lang / ende naer advenant grof van leden / 't hayr heel kort afghesneden hebbende/daer de Mannen hier-en-teghen/ ghelijck sy oock aen de Zuydtzy doen / het hayr lang hebben / ghelijck de maets bevonden aen een die daer op't selve Eylandt gheslaghen lagh / hebbende 't hooft met schoone pluymen verciert/ende 't lijf mede met de selvighe behanghen/ waer over een netjen hing met eenighe ghedrooghde beentjens/ ende steentjens daer onder aen. Haer gheweer zijn boghen/ waer van de pijlen aen't een eynde een vierkay hebben/die seer sterck en fraey daer aen ghewrocht is. De voorschreven Vrouwe werdt by den Capiteyn een Mes ghegheven / daer sy seer met verblijdt was / ende wees daerom dat aen't grootste Eylandt veel meer Voghels waren / biddende voorts met wijsen datmen haer aen't vaste Landt setten soude / doch werdt voor dat mael noch daer ghelaten / in meyninghe nochtans van ter gelegender tijdt weer te komen / ende haer alsdan te brenghen daer sy wesen wilde. Het welck niet en gheschiede / noch de Vrouwe en werdt van haer naderhandt niet meer ghesien/noch vernomen.

Beschrijvinghe van de Pinguyns.

Wy hebben elders in de voorgaende Schipvaerden de voorsz Voghels/ by de Engelsche Pinguijns genoemt/ den goetjonstigen leser vertoont ende beschreven/ doch en sullen daerom niet laten sulckx alhier noch een mael te verhalen/ op dat haer ghedaente ende nature des te beter bekent werde. Sy worden Pinguijns ghe-

ghenaemt / niet van weghen haer vettigheydt / soo de Schrijver van dit Journael verkeerdelijck meent / maer om dat sy witte hoofden hebben / want dat beteeckent Pinguijns in't Enghelsch / ghelijck in Sir Thomas Candish Voyagie te sien is. De oude zijn 13. 14. 15. 16 pondt swaer / de jonghe van 8. tot 12. Op de rugghe zijn sy swart / den buyck wit hebbende / sommighe oock een witten randt om den hals / alsoo dat sy soo veel wits als swarts hebben: De huyt is by-nae ghelijck een Robbe-vel / soo dick als een Swijns-huyt. De beck grooter als die van een Raven / maer niet soo heel krom. Den hals kort en dick / 't lichaem soo groot als dat van een vette Gans / maer niet soo breet. In plaets van vleugelen hebbense twee gepluymde vlimmen hangende / waer mede sy seer krachtigh swemmen. Houden haer meest te water / alleenlijck aen lant komende als 't broedens tijdt is. Sitten gemeynlijck drie vier in een hol by den anderen. Hebben de voeten swart / op't fatsoen van de Gansen / maer niet soo breedt. Gaen recht over eynde / latende hare vlimmen hanghen / al oft haer armen waren / soo datse van verre Pygmeen oft kleyne mannekens schijnen: 't welck wonderlijck om sien is.

Dese Voghelen leven alleen by Visch / daer sy nochtans / ghekoockt zijnde / gantsch niet nae en smaken / maer soo goedt van smake zijn dat het wonder is. Hare holen maecken sy in Duyns seer diep in der aerde / ghelijck de Conijnen doen / waer door 't landt aldaer soo uytghehollt is / datmen der / over-gaende / menighmael tot de knyen toe in valt / ende dan somtijdts van de voghelen in de hielen ghebeten wordt.

Den 15 dito zijn sy naer 't grootste Eylandt / ontrent een mijle van daer leggende / ghevaren / om meer Vogels te halen / ende vondender sulcken overvloedt van de selve / dat / soo sy schoon met 25 Schepen daer ghekomen hadden / sy haren noodtdruft genoegh souden hebben konnen bekomen: Want waren over de twee uren niet besigh / of haddender al over de 900 in de Sloep. Des anderen daeghs / soo sy doende waren met de Voghels t'ontweyen ende te zouten / verhief sich een storm uytten Noordt-westen / waer door haer Ancker gaende wert / ende sy over een bancke dreven daer't maer vier vadem diep en was. De Stuerluyden vonden't ongheraden naer den hoeck toe te loopen / ende lieten't derhalven doorstaen: doch verklaerde de Capiteyn dat sy haer met soo weynigh Voghels in de Zee niet en mochten begheven / want hy niet meer als een ¼ pondt Broodt daeghs voor de man en hadde / ende souden dan noch een voorspoedighen windt moeten hebben / of anders kondender niet mede t'huys komen / radende daerom datmen weder pooghen soude d'Eylanden te krijghen / om haer bet te versorgen van Voghelen / sonder welcke sy niet en mochten leven / maer van hongher moesten vergaen. Maer eer't weder afnam / waren sy d'Eylanden uyt het ghesichte quijt / ende verre daer beneden / alsoo dat de Capiteyn / duchtende die niet weder te krijghen / het rantsoen van die tijdt af stelde op ¼ pondt broodts. Dan den 17 dito / des naemiddaeghs / zijn sy weder by 't grootste Eylandt ghekomen / ende hebben't aldaer gheset / alle ghereetschap makende om noch een tocht of twee naer de voorschreven Vogels te doen / maer kregen den 18 sulcken gheweldigen storm / datter goet gevonden werdt het Ancker op te winden / ende de Strate te ruymen. Dit was haer / door't hoogh opstijgen van de Zee / onmogelijck / ende en dorstent oock niet bestaen / van vreese dat de spil soude gaende worden / ghelijck oock in't leste het Ancker ghesprongen en doorgegaen is: dies sy / ont- Groote menighte van Pinguijns.

om 't Schip te behouden / de Kabel afhouwen moesten / ende zijn alsoo onder zeyl gheraeckt / seer rouwigh om dat sy haer Ancker moesten laten sitten / want sy'er nu niet meer als een en behielden. Van dier tijdt aen heeft de Capiteyn voor hem ghenomen / hoewel tot sijn leetwesen / de Strate te verlaten / ende naer huys te loopen: Ghelijck sy van den 21 dito / des morghens / de selve verlaten hebben / met een Zuydt-weste windt / Oost Noordt-oost / ende Oost ten Noorden aenloopende / na dat sy neghen maenden daer in gheleghen hadden / met grooter ellende van hongher en kommer / ende soo veel ghevaers / dat het onmoghelijck is alles te beschrijven. In Zee komende / lieten sy des middaeghs haer Sloepe drijven / overmidts sy door de baren soo aen stucken gheslaghen was / dat sy begost te sincken. Den 24. des morghens / werden sy in de ly van haer / drie Eylandekens ghewaer / die tot noch toe in gheen Kaerten bekent en zijn gheweest: dese noemdense Sebalts Eylanden / ende lagen ontrent tsestigh mijlen van't vaste landt / op de hooghte van 50 graden / 40 minuten. Sy saghender veel Pinguijns op / daer sy seer begheerigh naer waren / maer en hadden Schuyt noch Boot om daer nae toe te varen.

't Geloo-de loopt de Straet uyt / naer huys toe.

Sebalts Eylanden.

Den eersten Februarij 1600. heeft de Capiteyn de bancke ghespannen over een Bruyssselaer / ghenaemt Niclaes de Blieck, die met een yseren handt-boom by nachte 't Schips-ruym op ghebroken hadde / ende een pottijs Wijn / met een sacxken Rijs daer uyt genomen / waer over hy veroordeelt werdt met de koorde ghestraft te worden. Maer alsoo hy nu bereydt stondt om ter executie te gaen / hebben de ghemeyne maets / compassie met hem hebbende / den Capiteyn ernstigh om sijn leven ghebeden / die 't selve metten eersten afslaende / eyntelijck / door het voorbidden des volcks / hem het leven gheschoncken heeft / midts conditie dat niemandt meer voor sulcke misdadighe en soude bidden. Den 3 dito / teghen den avondt / werdt de voornoemde Niclaes weder van den Provoost beschuldight / als die droncken bevonden zijnde / verdacht was door onbehoorlijcke middelen aen den Wijn gheraeckt te zijn: waer over hy ondersocht zijnde / bevonden werdt op een nieuw het ruym open ghebroken / ende daer uyt niet alleen sijn noodtdruft / maer oock meer als hy tot overdaedt van doen hadde / ghehaelt te hebben. Derhalven ter doodt verwesen zijnde / is den eersten Maert aen de Focke reede ghehanghen / ende voorts in Zee laten drijven / tot een spieghel van andere / die sulcks souden willen bestaen; want een sulck mensch alleen mans ghenoegh was om haer alle om hals te helpen / als die meer alleen verdeedt dan sy met haer allen.

Een misdadighe voort gerecht.

Den 15 Maert passeerden sy de Linie Equinoctiael / haer bevindende des anderen daeghs op 30 minuten by Noorden / ende was den 54 dagh nae dat sy de Strate verlaten hadden. Van hier af en werter gheen Wijn meer uytghedeelt / wantter maer een Pijpe meer en was / die de Capiteyn voor de noodt ende voor de siecken wilde bewaren.

Den vier-en-twintighsten dito werden sy Landt ghewaer / namelijck Cabo de Monte, op de kuste van Guinee. De Capiteyn hier over seer ontstelt zijnde / want het was verre buyten haer gissinghe / overgingh de Stuerluyden met harde woorden / hem inbeeldende dat sy 't Schip daer met opset ghebrocht hadden / soo datter eenighe morringhe begost op te staen onder 't volck / segghende dat sy 't Landt van Belofte voor haer hadden / ende den Hemel open / maer daer niet in en mochten / ende datse noch beklaghen souden de ure dat sy't Landt verlaten

Vervallen op de kust van Guinee.

laten hadden: doch de Capiteyn / die noch Jacht noch Boot en hadt om aen Landt te varen / ende maer een eenigh Ancker / en heefter niet willen toe verstaen / ende daerom sijn reeckeninghe makende noch voor vier maenden Broodt te hebben/teghen ½ pondt/ende twee oncen Rijs daeghs/ heeft bevolen van landt af te wenden.

Den eersten April saghen sy des nachts in de ly voor haer een vyer / 't welck sy vermoeden een Schip te wesen: maer bevonden des morghens dat het op't Landt ghewe est hadde/ daer sy niet verre van daen en waren/ door dien haer de stroomen soo seer daer nae toe ghetrocken hadden. Ontrent dese tijdt waren de Pinguijns (daerse soo langhe een halve Voghel daeghs yeder Man af ghehadt hadden) teffens op: soo dat sy haer van dier tijdt aen souden hebben moeten lijden met de voorschreven sobere portie van Broodt ende Rijs / soo de goedertierene Godt haer niet ghespijst en hadde met menighte van Visch: soo Conijnen ende Hayen/als anders/ die sy soo overvloedelijck vinghen / datse ghenoegh daer aen t'eten hadden: drijvende op dese kuste over de vijf weecken in stilte/ sonder yet te vorderen. Waer door de Capiteyn / vreesende dat het selve langhe soude moghen duren / ende dat sy ten lesten noch door noodt souden ghedwonghen worden de kuste van Guinée te kiesen/een Schuytjen binnen scheeps voort heeft doen maecken / de plancken daer toe zaghende van eenighe Noordtsche balckjens diese noch hadden: ende is de selve schuyt binnen twaelf daghen volmaeckt ghewo rden by den Stuerman Jan Outgertsz. die eertijdts hadde leeren timmeren. Volmaeckt zijnde/en hebbense die tot den laetsten toe/niet van doen ghehadt/overmidts het op den 24 dito wat begon te waeyen/ waer door sy haer cours nae de Vlaemsche Eylanden stelden; ende nae dat sy den derden May een alghemeyne Vast ende Biddagh ghehouden hadden/ zijn sy den 21 dito/den Tropicus Cancri ghepasseert/vangende noch alle dage soo veel versche Visch/dat sy een groote menighte daer van zouteden ende drooghden/tot dat sy de hooghte van de voorsz Eylanden hadden/alwaer haer de Visschen/die soo lange 't Schip gevolght hadden/ verlieten / soo datse haer met den gezouten Visch moesten behelpen / die soo doorbeten was van het zout/ dat hy weder nieuwe sieckten veroorsaeckte onder 't volck; want alle die daer van aten werden over haer gantsche lichaem soo root/als of sy melaets geweest hadden/ met sulcken brant daer by/datse niet ghenoegh drincken en konden. Veele werden oock met het scheurbuyck besmet/ soo dat sy wel een spoedighe reyse van doen hadden/ daerse Godt nacht en dagh om baden. Den 7 Junij wert de Capiteyn gewaer datter heymelijck broot uyt de kamer gehaelt wert/ want de zegel (daer de selve kamer mede toegezegelt was) gebroken bevonden wert. Waer over het volck / al-te-samen by een boven op't verdeck geroepen zijnde/ de Capiteyn een yder de sleutels van haer kisten af-nam/ende alsoo de broodt-haelders werdt kennende: welcke/alsoo sy vier van de principaelste ende ghesontste op't Schip waren / als die noyt gebreck gheleden en hadden/ soo en konde hy niet alleen haer niet straffen/maer selfs niet in d'ysers setten/ overmits het weynigh ende slap volck dat hy hadde/ soo datse noch qualijck genoegh het schip konden regeeren. Dese dan/ alhoewel sy de doodt wel verdient hadden/als die de principaelste oorsaeck waren van het wederkeeren des schips/mitsdien sy onder haer ses oft sevenen by-na 14 maenden lang/met nagemaeckte sleutels/ heymelijck in de broot-kamer gegaen hebbende/daer uyt ghehaelt hadden niet alleen haren noodtdruft/ maer oock om te ver-

Krijghen de hooghte van de Vlaemsche Eylanden.

Broodt-dieven ontdeckt.

verkoopen / sonder dat het selve opt openbaer werdt: moesten nochtans voor dien tijdt door de vingheren ghesien worden / hoewel sy selfs versochten aen een vreemt landt gheset te worden / vreesende voor meerder straffe. Den 6 Julij zijn sy in't Canael van Engelandt ghekomen / ende de Capiteyn is te Doeveren aen Landt gevaren/ om een Ancker en Touw te koopen: doch noch 't een noch 't ander daer vindende / zijn den selvighen avondt t'zeyl ghegaen / recht naer huys toe. Den 13 dito recht voor de Maes leggende opens-gaets op de ly / ende den Loots-man al aen boordt hebbende / alleen wachtende naer het hoogh water / is de windt subijt omgheloopen / soo datse ghenoodtsaeckt waren het Goereesche gat in te loopen / alwaer haer de neghen-en-tsestighste ende laetste Man afghestorven is: de resterende ses-en-dertigh oorsaecke ghenoegh hebbende om Godt Almachtigh te loven ende te dancken/ die haer van soo langhen reyse/ uyt soo grooten ghevaer/ ende soo veel ellenden verlost hebbende/ met lief wederom t'huys ghebracht hadde/ nae dat sy ontrent vijf-en-twintigh maenden uyt ghe-weest waren.

Komen in't Canael van Enghelandt.

En van daer in 't Goereesche gat.

FINIS.

H T